

VERWIJDERD DOUBLET
BIBLIOTHEEK V.U.

DE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN
IN DE DIAMANTINDUSTRIE.

Dr. REINHOLD KUJALA

DE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN IN DE DIAMANTINDUSTRIE.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TOT VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP

aan de Universiteit van Amsterdam,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

Dr. S. CRAMER,

Hoogleraar in de Faculteit der Godgeleerdheid,

in het openbaar te verdedigen in de Aula der Universiteit

OP DONDERDAG DEN 21 JUNI 1900,

des namiddags te 4 uur,

DOOR

ISIDORE HEN,

geboren te Amsterdam.

HAARLEM.

DE ERVEN F. BOHN.

1900.

Aan mijne Ouders,

Aan Mevr. D. I. GOUDSMIT,

En aan de nagedachtenis van

D. I. GOUDSMIT.

VOORWOORD.

Bij het verschijnen van dit proefschrift gevoel ik mij gedrongen een woord van openlijken dank te brengen aan allen die in eenig opzicht mijne studie hebben bevorderd.

Niet in het minst aan den Heer HENRI POLAK, wien ik vele feitelijke gegevens voor mijne dissertatie heb te danken.

HEN.

INLEIDING.

De bewerking van den diamant.

Tot recht begrip van den rechtsband tusschen werkgever en werknemer in de diamantindustrie, is 't onontbeerlijk zich op de hoogte te stellen van de bewerking die de diamant ondergaat; en zonder ons al te zeer in technische aangelegenheden te verdiepen, zullen wij hier in 't kort de meest voorname punten opteekenen.

Zooals menigeen weet ondergaat de diamant in den regel drie bewerkingen: het kloven, snijden en slijpen.

Kloven is het doen splijten van den steen, teneinde eene zoo groot mogelijke waarde te krijgen van steenen, zuiverder of witter dan de ruwe diamant. De waarde van den steen hangt af van zijne grootte, zijne kleur, zijne zuiverheid.

Een groote diamant is veel meer waard dan verschillende kleine van dezelfde kleur en zuiverheid en samenwegende het gewicht van den groote. Indien ik dus een zuiveren steen ging splijten in eenige kleinere van dezelfde kleur, dan zou ik een product krijgen van minder waarde dan de groote steen had.

Kleur: witte diamant is duurder dan bruine of gele ¹⁾, en

¹⁾ „De duurste soorten zijn de zeldzame „fantaisie steenen“, d. w. z. zwarte, goudgele, roode, blauwe of anders gekleurde diamanten. Dan volgen de blauw-witte en puur-witte soorten, daarop de by-waters en cape-whites, licht geel getinte en zoo in afdalende reeks of de donkerbruine toe.” Henri Polak: de strijd der diamantbewerkingen, Amsterdam S. L. van Looy 1896. p. 1° sq.

nu kan het voorkomen, dat het pigment, de kleurstof, zich in de eene helft van den steen bevindt, dus door kloven 2 steenen kunnen worden verkregen, de eene gekleurd, de andere helder, de waarde van beide steenen samen, omdat de eene zuiver is gemaakt, grooter is geworden dan die van den oorspronkelijken diamant. Of ook geschiedt het wel, dat bij het kloven de steen wordt opgelicht. Glas is groen, maar een enkel stukje van mindere dikte is helder, doorschijnend. Zoo kan het óók gaan met den diamant. Van den lichtgelen steen kunnen soms kleine zoo goed als zuiver witte worden geslepen, die samen grooter waarde vertegenwoordigen dan de eerste steen.

Zuivere diamant heeft grooter waarde dan onzuivere, waarin zich barsten (glessen), vlekken, stippen of andere onzuiverheden (greinen) bevinden. Daar dit verschil zeer aanmerkelijk is, geschiedt het kloven meestal om onzuiverheden af te slaan of zóó bloot te leggen, dat de snijder ze kan verwijderen.

Wij zien dus, dat, behalve de technische kennis van den klover en zijne bedrevenheid, op welke wijze het gles of het grein bereikt kan worden, een betrekkelijk groote commercieele kennis noodig is, wil het kloven aan zijn doel beantwoorden.

Of de werkgever moet berekenen wat van een „partijtje”, 'n afgewogen hoeveelheid, diamant terecht kan komen, daartoe op de hoogte zijn van het kloven; of de klover moet den werkgever in zijne conjecties kunnen volgen. De klover is dus de rechterhand van den patroon. En nóg een zaak kunnen we daaruit leeren; n.l. *dit*, dat verschil van opvatting tusschen beiden mogelijk is. Of beter: dat bijna nooit kan worden nagegaan of het werk „goed” is gemaakt of niet. „Goed” beteekent hier meestal: „naar de aanwijzingen van den werkgever”. We komen later hierop terug.

Men klooft den diamant dus om greinen of glessen te kunnen verwijderen of om den steen „op te lichten”; bovendien ook om een zeker model te kunnen krijgen.

Sommige diamanten kunnen dadelijk verwerkt worden.

Daar zij bijna allen echter naar één model worden vervormd en de snijder, die den eenvoudigen vorm maakt dien de slijper later zal verfraaien, die snijder slechts den steen met wat diamantpoeder te voorschijn brengt, is 't al heel dikwijls voordeelig om kleine stukken van den steen af te slaan, ten einde die stukken later als diamant te kunnen bewerken.

De diamanten die slijpers in handen krijgen zijn door den snijder gemodelleerde achthoekige lichamen, die men zich het meest gereede denken kan als 2 vierzijdige prisma's, van ongelijke hoogte, wier grondvlakken, congruent, tegen elkaar gegroeid zijn. De ruwe, „ronde” diamant (in tegenstelling met den „brokkantige”) heeft acht eenigszins bolle, min of meer duidelijk afgescheiden vlakken, heeft derhalve zes punten of „harde hoeken”. De driehoekige vlakken worden door „ribben” begrensd. In 't midden van het ietwat bolle vlak ligt een driehoekje met afgeknotte hoeken (feitelijk dus een zeshoekig vlak), soms grooter, bijna zoo groot als 't heele vlak, soms zoo klein als eene stip. Van dat driehoekje loopen lijnen naar de hoeken van het groote vlak, naar de zoogen. „harde hoeken” toe. Zoo wordt elk vlak van den diamant dus in drie deelen verdeeld. Die 3 lijnen moeten nu verlengd tot waar zij een der „ribben” treffen. Zoo valt het vlak in 6 driehoekjes. De ribben zijn echter meestal niet scherp. We zullen dus elken driehoek, die gevormd wordt door een „rib” en twee gezegde lijnen, met een punt van 't voormelde kleine driehoekje als toppunt, gevoegelijk onderdeelen door van den eenen harden hoek naar den anderen een meer scherpe lijn te halen. Het punt, waar deze lijn de andere snijdt is de „vergadering”. Het vlak is nu in 12 meer of minder zuivere driehoekjes verdeeld.

Van de genoemde vergadering loopen fijne streepjes naar den harden hoek, allen evenwijdig. Nemen we nu een driehoekje dat een rib als basis heeft en een punt van 't kleine driehoekje als top, dan loopen van de vergadering de streepjes kruiselings in 4 richtingen heen. Elk der genoemde 12 driehoekjes, waaruit naar wij zeiden, het groote vlak bestond,

heeft eene eigen arceering. Zes van die kleine driehoeken liggen om *het* kleine driehoekje gegroepeerd. Die arceering van streepjes, die telkens bij één lijn samenkomen als bij de scheiding van het hoofdhaar, brengen dus op stuk van zaken eene reeks van laagjes zeshoeken om het kleine driehoekje. Elk vlak van den diamant, bolvormig, bestaat dus uit een laag zesvlakken. Die streepjes, die deze vlakken scheiden, heeten „wassen”

De diamant is een kristal en splijt dus slechts langs deze „wassen”. De techniek die van den kloover wordt geeischt, is dus het *zien* van onzuiverheden en bersten in den steen, het berekenen in welk vlak deze liggen en het splijten van den steen langs dat vlak. De te splijten steen wordt vastgezet in eenen stok met cementen kop; en een scherp stukje diamant, eveneens in den kop van eenen, nu lichter stok, vastgeklemd, snijdt eene wigvormige kerf in den te behandelen steen.

De stok die houder is van den te spouwen diamant wordt vastgezet in een stuk lood waarin een gat slechts niet het dikste deel van zijn peervormig uitlopend midden dóórlaat; een stalen mes zonder heft met breeden rug en platgeslepen snede op de kerf gebracht in de richting van het te vormen vlak. Met een stalen of houten stang, den „hamer”, een langen, in het midden kegelvormig saamgenepen cylinder, een korten tik gegeven, — de diamant ligt dóór.

Is diamant zoover gespleten als mogelijk is, dan zijn 3 producten voortgebracht. Allereerst de „kapjes”, die onder den naam van „scherp” den snijder worden gegeven, en later door den slijper tot brillanten kunnen worden opgesierd.

Ten tweede: „enden”, meestal driekantige stukken afval, te dun om er brillanten van te maken „Roosjes” worden er van gefabriceerd.

Ten laatste het „uitschot”, te klein en plat, te vliezig voor rozen. Het wordt gestampt tot poeder.

Bovendien verliest de diamant bij het kerven eenig poeder, dat in een koperen bak wordt opgevangen.

Nu gaat alles naar den juwelier, die de diamanten sorteert, en ze, in klassiek gevouwen papiertjes, den snijder tot verdere behandeling overgeeft.

Deze heeft een tweeledige taak: den diamant zijn grondvorm te geven, twee paren van vier driehoekige, zooveel mogelijk gelijk en gelijkvormige vlakken, waarvan vier samenkomen in den top, de „kolet”, vier andere aan de meer breede „tafel”, den onderkant van den steen. De rand, waarin zij samentreffen, de „rondist”, wordt in den regel „appel” rond gesneden.

Buitendien moet hij de glessen en greinen verwijderen. Beide dingen geschieden door het wrijven van twee diamanten tegen elkaar.

Ook de snijder heeft twee stokken, eenen zwaren opsnijder en eenen lichter meesnijder, in den vorm van een penhouder uit aloë-merg, eene langgerekte peer, waarvan de kelkbladen zijn opgegroeid tot een eenige centimeters langen niet al te dunnen stam, waarop een kop van cement bevestigd is. In den cementen kop, waarvan tot dien einde de punt bij eene vlam wordt verhit, wordt de diamant nu vastgezet zóó, dat het gedeelte van den diamant, dat afgewreven moet worden, zichtbaar blijft. Die 2 stokken moeten nu tegen elkaar gewreven worden, eene bezigheid die dikwijls nog al kracht vereischt, en in alle gevallen onmogelijk kan geschieden zonder voldoende steunpunt voor de stokken, die als hefboomen naar elkaar gedrukt worden.

Dat steunpunt wordt gevonden in de stalen pinnen van den koperen snijders „bak”. Een zwaar blok uitgesneden mahoniehout, dat op tafel wordt vastgeschroefd met eene moer. 't Voorste deel bevat laden en bakjes voor grondstof en product, 't achterdeel is uitgehold, dat daarin een koperen langwerpig vierkanten bak met platten bovenrand volkomen sluit. In 't midden van dien rand verheft zich links en rechts een korte, dikke stalen pen, waartegen de stok gedrukt wordt.

Ook die koperen bak bestaat uit 2 deelen, die zorgvuldig op elkaar passen, de een boven den ander; de bodem van

den bovenste toont vele fijne gaatjes, waardoor de diamantpoeder neerzinkt in den ondersten bak. Stukjes cement en vliesjes „klateersel” blijven in den bovenste achter.

En kloven en snijden is eene huisindustrie, in zoover ze heel dikwijls op werkplaatsen geschieden waar de werkgever niet komen kan, de installatie van klover en snijder niet zeer kostbaar is, ja, soms wel in de huiskamer wordt gekloofd of gesneden. Het vraagt immers geen werktuigen, slechts gereedschappen, eene tafel waarop de bak stevig kan worden bevestigd, goed licht, zoo noodig lamplicht, dat door een „ordinaal” (op houten geraamte rustende glazen, met water gevulden bal, als lens dienend) wordt versterkt, en eene vlam om het cement week te maken ten einde andere deelen van den diamant te kunnen blootleggen, den steen te kunnen „verstellen”.

Een klovers- of snijderswerkplaats, waar verschillende personen hun werk verrichten, heet „winkel”.

In de laatste jaren wordt voor 't snijden van groote steenen gebruik gemaakt van eene snijmachine, een werktuig. In Amsterdam waar niet veel grove steenen bewerkt worden schijnt ze niet veel toekomst te hebben.

Ten slotte wordt de steen geslepen.

Treffen wij bij klovers en snijders eene eenvoudige industrie, en daaraan gepaard gaande betrekkelijk eenvoudige verhoudingen tusschen den werkgever en hen die 't werk te verrichten hebben, anders wordt het bij 't slijpen, waar eene diep doorgevoerde arbeidsverdeeling tevens eigenaardige toestanden schept, waar bovendien een meer machinaal bedrijf wordt uitgeoefend.

Men versta mij niet verkeerd. Niet dat des slijpers verrichting eene meer werktuigelijke is, maar hij is gebonden aan de fabriek, en huisarbeid is hem onmogelijk.

Ziehier waarom. Diamant is een van de hardste grondstoffen die er bestaan, en kan slechts met zichzelf bewerkt worden. Ook het polijsten kan slechts geschieden door diamant op

diamant te wrijven. Daartoe legt de slijper looden doppen, waarin enkele vlakken van den steen open blijven, op eene met een laag diamantpoeder — „boort” — en fijne olie besmeerde, door stoomkracht in duizelingwekkende vaart rondgeslingerde schijf, die in eene tafel en een bovenstel, „molen”, rust.

De schijven van hard, doch poreus ijzer worden daartoe door den schijvenschuurder gladgemaakt voor zoover er krasen in waren, en voorts dwarse, ondiepe inkervingen daarin gebracht die aan de schijf het aanzien geven van het bovenvlak van eenen hoogen hoed. Bij gebreke van dien, zou alras de middenpuntvliedende kracht den poeder doen verstuiven.

Dit is ook de reden dat de diamant wordt vastgezet, niet als bij snijders en klovers met cement, doch in looden koppen, die in op pootjes rustende tangen worden geklemd. Waar noodig wordt de tang bovendien met stukken lood bezwaard.

Het zetten en verplaatsen van den steen in den looden dop geschiedt door den „versteller”. De slijper heeft telkens te zien of goed versteld is, de doppen op de schijf te plaatsen en telkens na te gaan of het gewenschte vlak is afgeslepen. Daartoe is noodig een goed gezicht en veel ervaring.

Maar ook onder de slijpers zelf bestaat nog eene arbeidsverdeeling. Eerst immers worden op den ruwen steen tien of achttien vlakken geslepen („in kruis” of „in achtkant” geslepen). Daarna wordt soms de steen weer naar den snijder gebracht om den middenrand, den „rondist”, zuiver rond te maken, den diamant te „rondisten”, waarop de slijper den steen „lapt”, de genoemde tien of achttien vlakken op de juiste grootte brengt.

Vervolgens worden op die groote vlakken zes en dertig driehoekige facetten geslepen, (brillandeeren”) en de steen is gereed ¹⁾.

¹⁾ Zie Henri Polak: op cit. p. 24 sq.

Bij het slijpen van groote steenen geschieden deze bewerkingen heel dikwijls door verschillende personen, zoodat tot het slijpen van een partijtje diamant: versteller, inkruis- of in achtkantslijper en brillandeerder in den weer zijn, soms zelfs ook afzonderlijke „lappers”.

Na deze enkele woorden over de techniek kunnen wij overgaan tot het volgende Hoofdstuk, de *contractsvorm*.

HOOFDSTUK I.

De Contractsvorm.

§ 1. AANNEMING VAN WERK EN HUUR VAN DIENSTEN.

Onze wet kent twee vormen, waarop men tegen loon zich tot het verrichten van eenigen arbeid kan verbinden en naar dien vorm onderscheidt ze in art. 1583 B. W. twee contracten: „huur van diensten” en „huur van werk en nijverheid” welk laatste contract elders — artt. 1640 en vlg. met meer recht genoemd wordt „aanneming van werk”.

Een deel der contracten van „diensthuur” wordt in de vijfde afdeeling van Titel VII (uit het derde Boek B. W.) behandeld, de zesde afdeeling daarvan is gewijd aan de aanneming van werk.

Eene definitie van den diensthuur is in onze wet niet te vinden. Daar nu de vijfde afdeeling tot opschrift voert „van huur van dienstdoden en werklieden”, is meer dan eens de vraag gerezen of een arbeider, die zich in diensthuur begaf bij eenen werkgever, al dan niet moest „werkmán” heeten en viel onder de bepalingen van art. 1637 en volgende. Deze strijd is voor ons van geen gewicht, het spraakgebruik immers rekent den diamantbewerker tot de werklieden, het komt er dus voor ons slechts op aan, te weten wanneér de diamantwerker sluit een huurcontract, wanneér eene aanneming van werk. Daartoe dient vast te staan het onderscheid tusschen beide contracten.

En daarvoor is 't onnoodig ons te beperken tot de Nederlandsche litteratuur. De onderscheiding immers van diensthuur en aanneming van werk rust op Romeinschrechtelijke basis, op eene regeling uit tijden, dat de meeste arbeid verricht werd door onvrije lieden, door slaven. Slavenbezitters verhuurden hunne slaven op de markt, gaven voor eenigen tijd den slaaf over in gebruik, juist zoo, als de houder van eene manege tegenwoordig nog zijne paarden verhuurt. Dit was dan natuurlijk een huurcontract van „zaken”. Vergat zich de vrije man zóózeer, dat hij zich met dezen op éénen lijn plaatste, eveneens zijne diensten verhuurde, dan werden de bepalingen uit den zakenhuur analoog op hem toegepast. En zoo ontstond langzamerhand de huur van diensten, het dienstcontract, waar de vrije man gedurende eenigen tijd, tegen loon zijne diensten afstond aan den huurder.

Meer of min gewijzigd heeft de Romeinschrechtelijke „diensthuur” zich door vele eeuwen heen in nagenoeg aller landen wetgeving weten te handhaven. Mag dus gebleken zijn, dat onze regeling geene specifiek-Nederlandsche is, mag worden verklaard uit de meeningen van gezaghebbende juristen, die op den bodem staan van het Romeinsche Recht.

Wat dus het onderscheid is tusschen aanneming van werk en huur van diensten.

Streng doorgevoerd het Romeinsche beginsel, dan moet diensthuur heeten het contract, waarbij de arbeider zich verhuurde, beschikking over zijnen persoon afstond aan den werkgever, „aanneming” daarentegen het contract, waar de arbeider vrij en onafhankelijk arbeiden kan, zonder dat de werkgever eenig beschikkingsrecht op hem kan doen gelden.

Heel duidelijk zegt Opzoomer dit (VIII p. 252).

„Dat ge mij een roerend of onroerend goed verhuurt, hetwelk ik door uwe levering ervan onder mij krijg, naar eigen oordeel — mits overeenkomstig zijne bestemming — geniet, later aan den verhuurder teruggeef, niets is duidelijker en eenvoudiger. Volkomen daarmee gelijk staat huur van dienstboden, niet zelden ook van werklui. Hier krijg ik een mensch,

met zijn persoonlijke aanleg, zijn arbeidskracht, karakter en wat dies meer zij onder mijn bevel, gebruik hem naar mijn goeddunken — mits in overeenstemming met het bepaalde doel, waartoe ik hem huurde — herstel hem later in zijn volle zelfstandigheid."

En een Belgisch schrijver, Bodeux, vraagt zich af: „*Est-ce un louage? — Oui. — Oui, car le Code le dit*"¹⁾.

Maar deze opvatting verliest terrein. Immers arbeid is eene zaak die men wel kan weggeven, maar niet ten gebruike verhuren. Huren is immers, tegen een prijs de beschikking krijgen over eene zaak, die men daarna weder terug moet geven. Diensten kunnen niet worden teruggeven. Diensten kunnen dus niet worden verhuurd. En zoo erkent dan ook reeds Diephuis²⁾ dat tusschen zakenhuur en diensthuur zulk verschil bestaat, dat „van eene zamenvatting der handelingen, die deze of gene betreffen onder één begrip, kwalijk eenig nut te verwachten is".

Moderne wetgevingen en schrijvers schrappen dan ook den naam „diensthuur" en vervangen dezen veelal door de term „arbeidsovereenkomst". We zullen in 't vervolg deze terminologie volgen.

Met dien naam is dit alleen veranderd, dat we nu geene analogie mogen gaan trekken met huur en verhuur van zaken. We moeten nu vragen naar de wijze waarop de arbeider zich verbindt tot den arbeid, en de tegenstelling tusschen arbeidsovereenkomst en aanneming van werk zoeken in deze beide contracten, *niet* uit een daarnaast bestaand contract van zakenhuur.

En dan wordt het onderscheid tusschen beide contracten veelal gezocht in het voorwerp der overeenkomst — in den tijd gedurende welken de verhouding tusschen partijen blijft bestaan, en de mate van onafhankelijkheid, waarin zich de arbeider tegenover den werkgever bevindt³⁾.

¹⁾ Etudes sur l. contr. d. travail p. 19.

²⁾ Diephuis, XII 176.

³⁾ Zóó Bodeux op. cit.

Het **VOORWERP**. Men wil namelijk dat bij arbeidsovereenkomst wordt beschikking gegeven over *werkkracht*, bij de aanneming slechts voor een *arbeidsresultaat* wordt ingestaan ¹⁾. Verplicht ik mij dus tegen loon gedurende zekeren tijd te *arbeiten*, dan sluit ik eene arbeidsovereenkomst; zeg ik een door mijnen arbeid te bereiken voltooid *werk* toe, dan ben ik aannemer van werk.

Bij nader onderzoek zal men dit criterium echter niet kunnen aanvaarden. Ook de aannemer verplicht zich — en in vele gevallen zelfs *in persoon* — te *arbeiten*. De arbeider in arbeidscontract wordt in den regel niet gehuurd om beschikking te hebben over zijne arbeidskracht, doch ook met het oog op door zijn arbeid voort te brengen resultaten. Men vraagt niet „arbeid” van hem, maar immer arbeid van eene bepaalde soort, en waar stukloon is bedongen, daar zeker is de geheele verhouding tusschen werkgever en arbeider gebaseerd op 't afgeleverde of af te leveren werk, m. a. w. juist het te voorschijn brengen van te voren berekende of bedongen arbeidsresultaten vormt hier den inhoud van het contract.

Schreiber ²⁾ licht dit door eenige voorbeelden toe. De geneesheer, de advocaat — of zij aannemers zijn dan wel partij in eene arbeidsovereenkomst, steeds verrichten ze dezelfde *diensten*, nimmer kunnen zij instaan voor het te voorschijn brengen van een *resultaat* van hun werken. Zoo brengt dan ook het Zwitsersche verbintenisrecht alle bepalingen van arbeidsovereenkomst van toepassing op het verrichten van diensten, die eene zekere vakkennis, kunstvaardigheid of wetenschappelijke vorming vereischen, wordt aan de andere zijde door sommigen verkondigd dat werken op stukloon steeds is eene aanneming van werk ³⁾.

Het voorwerp dus is in beide contracten hetzelfde. Bij beide

¹⁾ Diephuis op. cit. Cornil p. 106 sq. Motive (Entw. Allg. Burg. Ges. B. f. d. Deutsche Reich), II, § 559.

²⁾ Der Arbeitsvertrag nach dem heut. österr. Recht p. 9.

³⁾ Bodeux op. cit. p. 32 sq. Motive II p. 471.

kunnen diensten worden toegezegd, bij beide kan te voren een arbeidsresultaat zijn bedongen, arbeid is van beide het voorwerp.

DE TIJD. Men zegt dat dáárin het verschil ligt tusschen aanneming van werk en arbeidscontract, dat dit laatste duidt op eene verbintenis voor eenen meer of minder bepaalden tijd aangegaan, aanneming van werk daarentegen aan het begrip „tijd” te eenenmale vreemd is. „Ici la durée n'existe pas”, zegt Bodeux.

In 't eene geval verplicht men zich gedurende zekeren tijd te arbeiden, in 't andere neemt men een werk aan, onverschillig den tijd, dien 't duren zal.

Maar nergens staat in de wet, dat eene aanneming van werk niet tegen tijdloon mag geschieden¹⁾, en is bij aanneming tijdloon bedongen, dan is de tijd gedurende welken gearbeid wordt, van veel en groot belang.

En nu bepaalt aan de andere zijde art. 1637 B. W. dat men — in dienstuur, dus in arbeidscontract — zijne diensten voor eene bepaalde onderneming kan verbinden.

Een dokter, die eene bepaalde operatie op zich neemt — naar Oostenrijksch recht volgens Schreiber „aanneming van werk”, — sluit naar 't Zwitserse Verbintenisrecht art. 348 een „arbeidscontract”. Naar ons recht zou 't twijfelachtig zijn, onder welk contract men deze diensten moet brengen. De gezelschapsjuffrouw, die zich voor één enkele reis verbindt, kan vallen onder art. 1637, kan echter eveneens gezegd worden eene aanneming te sluiten. De oorlogscorrespondent van een dagblad kan evengoed arbeider in arbeidscontract heeten als aannemer van werk.

De tijd gedurende welken men zich verbindt, kan dus geen criterium zijn om te onderkennen, welk van beide contracten is afgesloten.

DE MATE VAN AFHANKELIJKHEID?

„Qui dit services et services continus indique chez le maître

¹⁾ Zie Diephuis XII p. 358.

autorité et responsabilité et chez l'ouvrier obéissance et sujétion ¹⁾.

Afhankelijkheid kan zich hier op twee wijzen uiten, kan òf beteekenen, dat de arbeidgever is heer en meester van het werk in dien zin, dat hij bevelen mag hoe de arbeid zal worden verricht en wanneer moet worden gewerkt; kan óók de strekking hebben dat alleen de werkgever in arbeidscontract drage de risico van 't werk. Bij aanneming van werk draagt de werkman zelf de risico, heeft hij van den werkgever geene bevelen te wachten.

Dat niet de macht tot bevelen het kenmerk is van de arbeidsovereenkomst, heeft reeds Edg. Löning bewezen ²⁾. In meer dan één geval is 't niet de werkgever zelf — algemeene vergadering van aandeelhouders enz. — maar een namens deze optredende arbeider — (de schipper bij eene reederij) die bevelen geeft. En in 't algemeen kunnen we zelfs zeggen, dat:

„wo es sich um höhere geistige Dienstleistungen handelt“, bij schrijvers, onderwijzers, kunstenaars enz., men als regel moet aannemen dat die „hoogere“ arbeiders „in freier Thätigkeit“ hun werk hebben te doen. Ja, „bei den Dienstverträgen der Ärzte, Rechtsanwälte u. s. w. wird es sogar durch die Berufspflichten *ausgeschlossen* sein, dasz der Arzt oder Rechtsanwalt anders als nach bestem Wissen und Können seinen Beruf ausübt.“

Crome, die dit wel moet erkennen, geeft echter niettemin den „Arbeitgeber“, „Kapitalsherr“, „Herr der Arbeit“, het heele Recht der Direktive, en voert aan, „aber die Reserve, die der Herr sich bei der Ausführung des Unternehmens hier unter Umständen auflegen musz, entspricht doch in diesen Fällen seinem präsumptiven Willen bei Eingehen des Kontrakts“ ³⁾.

¹⁾ E. Lehr bij Bodeux loc. cit. Mr. Molengraaff in Handelingen J. V. '97 II p. 39 sq. op het standpunt van Sainctelette, *contra* Mr. de Louter en Mr. Fokker, p. 76 sq., p. 86.

²⁾ In Hdwb. der Staatsw. 2te Aufl. s. v^o. Arbeitsvertrag p. 989.

³⁾ Crome: Das partiarische Rechtsgeschäft p. 150 sqq.

Nu is dat iets, dat niet valt te bestrijden. Als de arbeidgever niet te zeggen heeft over den gang van den arbeid, dan heeft hij bij 't sluiten van 't contract daarvan afgezien.

Maar aan den anderen kant kunnen we met evenveel recht zeggen, dat waar de arbeider niet recht heeft naar eigen, vrijen wil te werken, hij toch ook vóór 't sluiten der arbeids-overeenkomst van zijne vrijheid afstand heeft gedaan. Niemand betwijfelt of een gecontracteerd werk moet worden opgeleverd zóó dat het „levering” heeten mag, dus zooals partijen, werkgever en arbeider, voor het sluiten van 't contract zijn overeengekomen.

De zaak is echter deze, dat het er niet toe doet, of die aanwijzingen van den werkgever vóór of tijdens 't werk zullen worden gegeven, en dat het geven van bevelen, onder of vóór 't werk, eene „aanneming” niet kan stempelen tot arbeidscontract, en omgekeerd.

Want als b.v. ik mij eene jas laat maken uit stof, die ik den werkman geef. Ontegenzeggelijk aanneming van werk. Eerst moet mij de maat worden genomen, daartoe moet mij de werkman zich beschikbaar stellen op een uur dat mij gelegen komt. Dan geef ik hem orders hoe ik die jas gemaakt wensch: hoe lang, hoeveel rijen knopen, met of zonder opslagen, rugnaad, zijden voering, fluweelen kraag. Dan moet hij me komen passen op mij gelegen uur, enz. enz. Hoeveel „bevelen” niet, zelfs tijdens het werk! — en toch aanneming.

Waaruit gebleken mag zijn dat in het bestaan van een Recht der Direktive, wij niet het criterium mogen zoeken van het arbeidscontract.

Maar de risico van 't werk? Dat de arbeider blindelings werkt en daarvoor zijn loon krijgt, alleen de werkgever in arbeidscontract, hij alléén de kans loopt, dat niet wordt verdiend?

Op zoomer verkondigt het als *het* eenige zuiver Romeinsch-rechtelijk beginsel. „Die zijne diensten voor eene bepaalde onderneming verbonden heeft, is werkman, als hij niet op eigen kosten zijn werk afmaakt, maar op kosten van hem,

die zijne diensten huurde. In het tegenovergestelde geval is hij aannemer van werk" ¹⁾).

In dat geval zou werk op stukloon steeds „aanneming” moeten wezen. Want overal, waar des arbeiders loon afhankelijk is van de uitkomst van zijnen geleverden arbeid, daar draagt alleen de arbeider de risico voor 't eigen werk.

En zelfs waar tijdloon is bedongen, de arbeider zelf werktuigen of hulpfabrikaten moet bekostigen, de kwaliteit van 't opgedragen werk varieeren kan in dien zin, dat het meer of minder hulpfabrikaten eischt — daar ook kan 't niet zeker zijn, dat de arbeider 'n „loon” ontvangt. Overal waar de arbeider eenige kosten heeft, — en in onderscheiden industriën is dit het geval — daar draagt hij risico, ofschoon hij eene arbeidsovereenkomst heeft aangegaan.

Alhoewel dus dikwijls de arbeider in arbeidscontract voor risico werkt van den werkgever, is dit toch niet noodzakelijk voor 't bestaan eener arbeidsovereenkomst, verschilt hierin de „aanneming” niet van 't arbeidscontract.

Zoodat geen der genoemde criteria den toets der critiek kan doorstaan, beide contracten blijken hetzelfde te zijn. „That-sächlich flieszen hundertmal die beiden Arten von Verträgen ineinander und es wird vollständig unmöglich, die Trennung derselben mit einigermaßen hinreichender Schärfe obwalten zu lassen”.

Dit is dan ook de conclusie van Endemann ²⁾).

Intusschen, de wet ligt er. En ofschoon we na logisch onderzoek tot de slotsom moeten komen, dat de door onze wet gehuldigde onderscheiding niet deugt, althans voor onzen tijd alle wetenschappelijke waarde te eenenmale mist, — zoolang onze wet „wet” is, moet ze worden toegepast. Mag al het stelsel onlogisch zijn en foutief, we moeten het nog in practijk brengen, en dan is *dit* de draad, die door aller redeneering loopt. Bij arbeidsovereenkomst krijgt een arbeider werk, omdat

¹⁾ Opzomer VIII p. 418.

²⁾ Dr. W. Endemann, Die Behandlung der Arbeit im Privatrecht.

hij zich *te voren* daartoe heeft verbonden. Bij „aanneming” moet hij werken gaan, omdat hij ’t werk heeft aangenomen. In ’t eerste geval dus *moet* hij ’t werk aannemen, in het tweede kan hij ’t weigeren. Is het hem, die in dienstbetrekking is getreden, opgedragen werk geeindigd, terwijl de termijn nog niet is verlopen, dan blijft met den werkgever nog een zekere rechtsband bestaan. Daarentegen: zoodra de aannemer ’t werk volbracht heeft en dat betaald is, dan zijn in ’t algemeen de partijen los van elkaar.

Mr. Drucker heeft dit systeem behouden in zijn Ontwerp van Wet tot regeling van de arbeidsovereenkomst.

Hij noemt in art. 1 „Arbeidsovereenkomst... de overeenkomst tusschen een arbeider en een werkgever, waarbij de arbeider tegen loon zijn arbeidskracht, geheel of voor een gedeelte, voor zekeren tijd ter beschikking stelt van den werkgever”.

En deze formuleering volgt hij op ’t voetspoor van „verschillende schrijvers”, van wie de economische basis geleverd wordt door Schmoller in zijn „Natur des Arbeitsvertrags”.

„Daar ligt nu” — zegt deze laatste — „economisch een groot onderscheid, of eene enkele korte praestatie of een reeks van samenhangende verrichtingen wordt beloofd.

Het eerste contract, waar eene enkele, spoedig verloopende handeling wordt toegezegd, scheelt heel weinig met de contracten tot levering van de een of andere waar. Duizenden en nog eens duizenden van dergelijke overeenkomsten worden elken dag en elk uur afgesloten, en wikkelen zich in ’t verloop van denzelfden dag af, soms wel in korter tijd. Die zijn arbeid geeft, heeft met heel verschillende personen te doen, en ook de inhoud dezer contracten is zeer bont . . .”

„Scherp hiervan te onderscheiden is de arbeidsovereenkomst, waarvan de grondslag gevormd wordt door eene duurzame arbeidsverhouding, die de heele arbeidskracht van den werkmán gedurende geruimen tijd uitsluitend beheerscht. *Hier* hangt het heele bestaan van den arbeider en zijn gezin van dat contract af . . .”

„Deze duurzame arbeidsverhouding veronderstelt eene zekere onderwerping van den arbeider aan de bevelen, althans aan de technische aanwijzingen van den werkgever.”

In principe is deze redeneering juist. 't Moet eenig verschil maken of ik mijn schoenen door iemand laat poetsen, die dat een paar honderd anderen menschen ook doet, of dat ik een dienstbode huur die geheel en al van mij leeft.

Maar verkeerd doet Schmoller door te veronderstellen, dat 1° elke arbeidsovereenkomst den arbeider van mij afhankelijk maakt; 2° dat overal waar iemand zijn geheel arbeidsinkomen van mij heeft, een arbeidsovereenkomst gesloten is.

De dokwerker die per dag betaald wordt, die geene contracten langer dan voor één dag sluit, is niettemin arbeider in eene arbeidsovereenkomst.

Daarentegen sluit de dokter van eene levensverzekering-maatschappij en de rechtskundige adviseur van eene onderneming met deze lichamen een arbeidscontract, ofschoon hij van zijn salaris niet leven kan. Ja, ofschoon het contract op langen tijd is aangegaan, ofschoon hij niet te hooren heeft naar bevelen of technische aanwijzingen, ofschoon zijn loon in het niet verzinkt bij zijne andere inkomsten.

Geen van beiden zijn *door het aangaan* van één arbeidscontract van mij afhankelijk. En aan den anderen kant: de kruier, die geregeld werk van mij heeft, zooveel. dat ofschoon hij zich niet bij arbeidsovereenkomst verbonden heeft voor mij te werken, hij desniettemin bijna zijn heele bestaan trekt uit arbeid voor *mijne firma* verricht. Hij sluit talloze aannemingen van werk, maar is niet minder van mij afhankelijk dan een arbeider in arbeidscontract, integendeel.

Als dus Schmoller onderscheid wil maken tusschen arbeiders die economisch al dan niet afhankelijk zijn van één werkgever, dan handelt hij verkeerd, door hierom eene Romeinschrechtelijke onderscheiding te handhaven, gevend een stelsel, dat niet ziet naar bestaande toestanden, schuivend begrippen onder elkaar, die malkander niet volkomen dekken.

Van zijn standpunt door logisch redeneerend had Schmoller

moeten komen tot het stellen van beschermende bepalingen voor alle arbeiders die economisch van éénen werkgever afhankelijk waren, om 't even of aanneming dan wel arbeidscontract hunne betrekking was.

We hebben dus gezien dat het stelsel van Schmoller niet kan voldoen, omdat hij alle afhankelijkheid van den arbeider terug wil voeren naar 't bestaan van één arbeidscontract, en dit in meer dan éénen zin verkeerd was.

Een wetgever, voortbouwend op deze basis, moet komen tot eene regeling waarin fouten schuilen.

Mr. Drucker heeft zich hiervan niet kunnen vrijhouden. Hij heeft gedacht eene regeling te treffen voor den afhankelijken arbeider, wat blijk o. a. uit deze woorden van de M. v. T.

(Er is bovendien) „geen enkele overeenkomst die zoo diep ingrijpt in den geheelen maatschappelijken toestand van den-gene die de handeling aangaat als juist de arbeidsovereenkomst, geen enkele die zoo den ganschen mensch aanpakt en zijn lot bepaalt . . . Bij hen (de arme arbeiders) beheerscht het arbeidscontract het geheele bestaan.”

Maar ook hij gaat uit van 't bestaan van ééne arbeidsovereenkomst, die den arbeider economisch afhankelijk maakt. En hij neemt zijn toevlucht tot dezelfde stee als Schmoller, door — uitdrukkelijk — te verwijzen naar het Romeinsche Recht. (M. v. T. § 3 in pr.) Ja, klaagt ter zelfde plaatse dat sommige wetgevers het verschil tusschen arbeidscontract en aanneming niet voldoende in het oog hebben gehouden. Wat niet wegneemt dat hij, uitgegaan van eene duurzame afhankelijkheid van den arbeider als motief voor de noodzakelijkheid eener wettelijke regeling van het arbeidscontract — vandaar komend tot de Romeinschrechtelijke onderscheiding van aanneming en dienstuur, arbeidscontract — nu zijn uitgangspunt vergeet en zich meê laat drijven door de Romeinschrechtelijke dogmatiek, zeggend :

„Aan . . . eenigszins duurzame dienstbetrekking is ook bij „de regeling in het Ontwerp vooral gedacht. *Doch voor het „begrip is die langere duur niet noodzakelijk.* De arbeidsover-

„eenkomst kan voor één dag worden aangegaan; de bedoeling „der partijen kan zeer goed zijn, dat de dienstbetrekking slechts „één dag zal duren.”

De praestatie van ééne of van enkele diensten blijft dan ook buiten 't kader van het Ontwerp. Een gedeelte daarvan is in het Wetboek geregeld onder aanneming van werk. „Een ander gedeelte is in de Nederlandsche Wet onder geene bijzondere benaming bekend”. Het zijn de zoogenaamde „vrije” diensten van arts, advokaat enz., voor zoover ze niet onder „arbeidsovereenkomst” vallen.

Wat is nu het resultaat van Mr. Drucker's regeling? Hij verwijst uitdrukkelijk naar het Romeinsche Recht, dezelfde vragen naar de grens tusschen aanneming van werk en arbeidscontract blijven. Dezelfde toestand als vóór hem bestond, is daar ook uitdrukkelijk gehandhaafd. Met slechts dit verschil, dat, waar ons Wetboek sprak alleen van „huur van werklieden en dienstboden” hij deze bepaling van art 1637 generaliseert en op alle arbeiders doet betrekking hebben.

Daarnaast blijft het Romeinschrechtelijk contract „aanneming van werk” bestaan.

En blijven de vrije diensten van arts, advokaat enz. — niet vallend onder arbeidscontract — ongeregeld.

Waar wij de diamantbewerkers-contracten aan eene nadere beschouwing onderwerpen — deze contracten zijn overeenkomsten waarbij een werken wordt toegezegd — daar moeten deze — zijnde diamantbewerking geen „vrije”, „hoogere” arbeid, de diamantwerker „werkman” — vallen òf onder arbeidscontract, òf onder „aanneming”, of deels onder deze, deels onder gene.

En dan kan juist de diamantindustrie aantonen, hoe moeilijk het is, in 't praktische leven het onderscheid tusschen aanneming van werk en dienstuur door te voeren.

Tot het bedoelde onderzoek is het onontbeerlijk eene scheiding te maken tusschen klovers en snijders aan de eene zijde — aan den anderen kant de diamantslijpers en verstellers.

§ 2. KLOVERS EN SNIJDERS.

Eerst dus moeten we onderzoeken welke kloveren en snijders vallen onder aanneming van werk, welke van hen een arbeidscontract sluiten.

Het eenvoudigste geval is, dat de juwelier eenen klover of snijder een partijtje diamant ter bewerking geeft. De arbeider gaat er mee naar huis, maakt het af en krijgt het bedongen loon. Dit loon is bedongen, niet naar het aantal steentjes, maar naar het partijtje in zijn *geheel*. De arbeider die het ontvangt, neemt op zich het geheele partijtje te maken en af te leveren. En al krijgt hij nog zooveel partijtjes mee, hij is niet verplicht een volgend partijtje aan te nemen, en mag ondertusschen bij anderen werk zoeken en voor andere kantoren arbeiden.

Van welken aard is nu zijn contract?

Een duurzame betrekking tusschen hem en den juwelier bestaat niet. Is het werk af, dan heeft hij niets met den patroon te maken. Ja, we kunnen bovendien zeggen dat hij een *arbeidsresultaat* toezegt, geen belooning krijgt voor het *arbeiden*, maar voor het afgeleverde werk. We zullen dus hier het type vinden van de aanneming van werk. Huiswerkende snijders en kloveren zijn dus „aannemers”.

Zelfs indien niet is bedongen dat de thuiswerker *persoonlijk* het werk moet verrichten, mag hij knechten en leerjongens aannemen, die onder *zijn* toezicht werken en over wie de juwelier niets te zeggen heeft.

De snijder of klover, die dergelijke knechten aanneemt, wordt dan zelf „baas”, wordt ondernemer van een snijders- of kloveren „winkel”. Die onder hem werken zijn zijne „knechten”, al worden zij per steentje of per heel- of half partijtje betaald. De baas regelt de uren van komen en gaan, heeft beschikking over tafelvuil, bakdrek en diamantpoeder, en ziet het werk van allen na, dat het goed naar gegeven aanwijzing

gefabriceerd wordt. Is het werk niet „af”, dan kan hij zich niet verontschuldigen bij den juwelier met de opmerking, dat het de schuld is van dien of dien zijner knechten. Wel is waar geldt als regel dat de een niet het werk van den ander afmaakt, maar de knechten werken onder toezicht, leiding en gezag van den „baas”. Zij sluiten met den baas dan ook eene arbeidsovereenkomst, want, al is 't opgegeven partijtje af, dan zijn ze niettemin verplicht, eene volgende taak aan te nemen en te bewerken. Er bestaat een band tusschen hen en hun winkelbaas, die meer duurzaam is dan die, tusschen dezen en den juwelier.

Hier treffen we dus de beide soorten contracten scherp tegenover elkaar. Tusschen knecht of leerling en baas bestaat een arbeidscontract, tusschen den baas en juwelier eene „aanneming”. Dit zijn de eenvoudigste vormen van diamantbewerkers-contracten.

Moeielijker wordt het ons, wanneer de juwelier een eigen winkel heeft, diamant laat bearbeiten 'tzij in zijn huis, 'tzij in daartoe door hem ingerichte ateliers. Verandert daardoor de verhouding tusschen juwelier en hem, wien werk door hem werd opgedragen?

Wordt de aannemer van werk, hier: arbeider in arbeidscontract?

Zoo de juwelier tijdloon geeft, zeer zeker. Zoodra immers ik iemand betaal, niet naar wat hij werkt, maar onverschillig of er werk aan den winkel is of niet, mag ik verlangen, dat hij een behoorlijken tijd werkt, dien niet verluiert — en ligt eene duurzame betrekking tusschen mij en dien man die zich — hier meestal voor onbepaalden tijd — bij mij in „dienstbetrekking” begeeft.

Elkeen begrijpt, dat billijkheid eischt, dien man te voren op te zeggen als ik een einde wil maken aan onze contractueele verhouding. Daar echter alleen bij geregeld werken en nog wel van grove steenen het betalen van tijdloon voor den juwelier mogelijk is, in Nederland weinig grof gewerkt wordt, worden dan ook, wat betreft klovers en snijders, weinig con-

tracten op tijdloon gesloten. De weinige, die er bestaan, zijn, naar we gezien hebben, arbeidscontracten.

Maar, als de juwelier blijft stukloon betalen, terwijl de klovers en snijders op den winkel van den patroon moeten werken?

Het enkele genieten van stuk- of tijdloon kan nimmer criterium zijn voor een arbeidscontract. Als dus de positie van de stukwerkers blijkt dezelfde te wezen als die van hen die tijdloon genieten, dan moeten ze òók partijen heeten in eene arbeidsovereenkomst.

Of gelijken ze meer op den huisarbeider, — aannemer?

Zij hebben geene beschikking over tafelvuil, bakvuil en poeder. Maar aan den anderen kant wordt hun geen zitgeld aangerekend en de gangbare opvatting is, dat dáárom de juwelier allen afval opeischen mag, omdat hij den werklieden de kosten van vlam, licht, kamerhuur, brand enz. uitspaart. 't Wordt dus eigenlijk aangezien als een soort van huurcontract, waarbij de diamantwerker, zoolang hij werk van den juwelier op den bak ¹⁾ heeft, een plaats op den winkel van den patroon heeft gehuurd.

En dat kan wel niet anders. Vooreerst immers maakt het verrichten van werk op een aangegeven plaats eene aanneming van werk nog niet tot eene dienstbetrekking, maar dan ook in de tweede plaats heeft de juwelier die op zijne werkplaats laat kloven of snijden, daarmee niet den wil gehad eene andere positie in te nemen tegenover de werklieden, deze laatsten niet in andere verhouding willen komen tot den patroon. De juwelier deed dat niet om meer gezag of leiding te kunnen oefenen, evenmin om zijn verhouding tot de klovers en snijders tot eene meer innige en (waar het hier op neerkomt) duurzame om te scheppen. Slechts als zeer goed voorbehoedmiddel tegen oneerlijkheid, als maatregel in het belang van zijne waarden, die dan tegen brand enz. beter te assureeren zijn, ter wille van den afval, en voor snijders vooral ten einde te kunnen zorgen voor geregeld na-rondisten.

¹⁾ Zie boven blz. 5.

Voeg daaraan toe, dat de werklieden op winkels van den juwelier gemakkelijker en vlugger „leveren” kunnen dan anderen, minder tijd verliezen, dus ook meer kunnen afmaken, zonder dat de patroon daartoe gedwongen is groote waarden tegelijkertijd uit zijn huis te geven, en ge hebt de overtuiging, dat het niet in de bedoeling van partijen gelegen is, iets anders te sluiten dan eene aanneming van werk, evenals alle andere klovvers en snijders tot op heden hebben gedaan.

Daarbij komt nog iets. Werklui op winkels van den juwelier betalen geen „bazengeld”.

De ondernemers van winkels, de snijders- en klovversbazen, waarover boven gesproken is, genieten eenig voordeel van hun „knechten”. Wel is waar hebben ze niet veel kosten op dezen, maar 't is den knecht dikwijls veel waard op den winkel van een baas te komen, daar — en dat vooral bij klovvers — er nog heel veel nepotisme in het vak bestaat, en, wat meisjes en vrouwen aangaat, de meeste oud-leerlingen niet veel van het vak afweten, genoeg om een steentje onder leiding te snijden, niet genoeg om zelfstandig te kunnen arbeiden.

De knechten krijgen in den regel het loon, dat door den juwelier aan den baas wordt betaald, onder aftrek van eene vaste som per partijtje, of van een zeker percentage van dat loon. Bij klovvers kan dit nog al varieeren, soms van 10 tot 15 ct. per karaat, zoodat een klovversbaas van elken knecht 5 tot 15 gulden trekken kan. Echter kunnen deze grenzen in uitzonderingsgevallen aanmerkelijk verschuiven.

Bij de snijders bedraagt dit bazengeld 10% van het loon. Dit bazengeld — we zullen het bij de slijpers weer ontmoeten — is een zeer wezenlijk kenmerk voor het bestaan van eene dienstbetrekking. We hebben immers reeds gezien dat alle verhoudingen zich hebben ontwikkeld uit de aanneming van werk, en dat de aannemers van werk ploegen werklui onder zich brachten. Het bazen-loon is de ondernemers-winst, die een baas zich bemachtigt door het aannemen van arbeiders, zoodat we den regel stellen kunnen, en dat is de heerschende meening onder de diamantbewerkeren zelf, dat,

waar bazenloon, daar dienstbetrekking, dus arbeidscontract.

Al mag men nu dezen regel niet omkeeren en zeggen: waar geen bazenloon geheven wordt, daar geen arbeidscontract, maar aanneming van werk afgesloten — eene aanwijzing in die richting geeft het ontbreken van dat bazengeld zekerlijk.

En ten slotte zij de aandacht hierop gevestigd, dat naar meening der meeste kloveren en snijders, hunne betrekking tot den juwelier eene zeer losse is. Zoodra, daarin zijn allen het eens, zoodra het opgedragen werk is volvoerd, dan bestaat er geen band meer tusschen juwelier en diamantwerker, geen werkman is verplicht nieuw werk aan te nemen, geen juwelier is verplicht verder werk te geven, of eenigen tijd te voren dat aan te kondigen. Wat trouwens meestal onmogelijk is.

Voegt men dit alles te zamen, dan kan de slotsom niet twijfelachtig zijn, en zal men moeten besluiten, dat ook de kloover en snijder op den winkel van den juwelier geene andere juridische positie inneemt dan de vrije aannemer van werk, huisarbeider, dat ook hij dus aannemer van werk is, *niet*: partij in arbeidscontract.

In vele gevallen treedt op de winkels van den patroon een „chef” op. Wat is zijne verhouding tegenover den juwelier, wat tegenover de werklieden? en met name: verandert door zijn optreden de positie van een kloover of snijder?

Soms ontvangt hij in zijne kwaliteit van „chef” geen salaris en heeft hij, met name op kloverwinkels, zelf gewoon arbeider, het recht werk uit te geven en kan hij als zoodanig zich het beste werk reserveeren, een voordeel, dat dikwijls ettelijke guldens per week waard is. Daar hij echter tevens zijn tijd geeft aan het nazien der afgewerkte partijtjes, mag men vrijelijk het eene beschouwen als het equivalent van het andere, 't recht van werkuitgeven eene bezoldiging voor geleden tijdverlies.

Zijne verhouding met den juwelier is dus eene zeer bizondere: als werkman staat hij geheel en al gelijk met de andere kloveren en snijders, is hij eveneens aannemer.

Als chef staat hij in duurzamer betrekking met den juwelier: ofschoon er oogenblikkelijk geen werk is, blijft hij chef. En

hij houdt daarmee niet op, vóór dat de juweliërs hem als zoodanig ontslaat. Hij is dus lasthebber van den juwelier, daar hij dezen op den winkel vertegenwoordigt en voor diens belangen daar opkomt, maar staat met dezen in duurzame betrekking. Zijn last geldt niet voor elk partijtje, maar voor het arbeiden, voor den heelen onafgebroken of afgebroken, productiegang. Duurzaam: dus arbeidsovereenkomst. Vertegenwoordiger van den juwelier: dus lasthebber

Dit is dus een geval, waar Mr. Drucker (M. v. T. p. 30) op wijst:

„Mag worden aangenomen, dat arbeidscontract en lastgeving „elkaar geenszins uitsluiten, integendeel vaak met elkander „gepaard gaan. De dienstbetrekking kan er toe leiden, dat „de werkgever den arbeider opdraagt hem tegenover derden „te vertegenwoordigen; ja, met het oog op de omstandig- „heden kan soms die opdracht van zelf in de dienstbetrekking „opgesloten geacht worden”.

Waar 't dus geldt de vertegenwoordiging van den patroon, is hij lasthebber. Waar hij het recht op zelf-kiezen van zijn werk wil doen gelden, daar moet hij zich beroepen op het bestaande arbeidscontract, — terwijl hij waar het geldt aanspraak op zijn loon voor het afgeleverde werk, de bepalingen omtrent aanneming van werk mag inroepen.

Maar niet steeds krijgt de chef zijn loon als zoodanig op die wijze.

Een tweede geval is mogelijk, dat n.l. de chefs als zoodanig nog een loon krijgen. Dan komt het nog veel duidelijker uit, dat ze, afgezien van hun karakter als vertegenwoordigers, als lasthebbers, een arbeidscontract met den juwelier hebben aangegaan voor onbepaalden tijd, of, zoo ze dag- of weekloon genieten, voor een dag of eene week.

Dan is ook scherper te zien hun kwaliteit van werkman-aannemer en van chef — lasthebber in dienstbetrekking — aan de andere zijde.

In eene derde rij gevallen n.l. is de chef *niet* tevens werkman maar uitgever, ontvanger, keurmeester van het werk.

Dan zijn ze tegenover den juwelier dus alleen lasthebbers in dienstbetrekking.

Wat is nu hunne positie tegenover de werklieden? En verandert hun optreden dezen in arbeiders, partijen in dienstbetrekking?

Vroeger was die verhouding nog al ingewikkeld. Want het gebeurde al eens, dat de werklui een zeker percentage van hun loon voor den chef moesten afstaan, dus feitelijk in dezelfde verhouding tot hem stonden, als de knechten op den winkel van snijders- of klovers „baas”, die een zeker *bazenloon* moesten betalen. Nu vindt zoo iets niet meer plaats. Wil de juwelier er meesters-knechten op na houden — zoo redeneert men — dan mag hij die uit zijn eigen zak betalen, en niet op rekening brengen van den werkman.

Tegenover de werklieden vertegenwoordigen de chefs den juwelier. Zij nemen, in overleg met dezen, arbeiders aan of geven hun gedaan, zien het werk na en keuren dat, behoudens goedvinden van hun lastgever. En nu kan het wel gebeuren, dat onder het werk een der werklui 's mans raad inwint of hem nog eens vraagt het werk na te zien, de chef heeft niet het recht zonder noodzaak werk van den bak te nemen, na te zien, of naar zich toe te nemen. *Voor de werklui is dit hetzelfde alsof de juwelier tevens aan de tafel zit.* Voor klovers en snijders is de chef vrijwel synoniem met den juwelier. Aangezien nu de chef niets te vertellen heeft over het werk dat in gang is, kan de enkele aanwezigheid van zulken vertegenwoordiger de diamantwerkers niet stempelen tot partijen van een arbeiderscontract. Hun verhouding met den juwelier wordt er niet duurzamer door, ze blijven derhalve aannemers van werk.

Wij hebben dus kennis gemaakt met de volgende personen betrokken bij het kloven en snijden:

1. den alleen werkenden huisarbeider — aannemer van werk.
2. den winkelbaas (ondernemer van eenen winkel) — aannemer van werk tegenover den juwelier, — werkgever tegenover zijne knechten.

3. den knecht op den winkel van klov-ers- of snijdersbaas, steeds arbeider in arbeidscontract;
4. den winkelchef (op winkel van den juwelier). —
Lasthebber als vertegenwoordiger van den juwelier.
Partij in arbeidsovereenkomst als chef van den winkel.
Aannemer van werk — als werkman (klover of snijder).
5. den knecht op winkel van den juwelier — arbeidscontract (geniet tijdloon).
6. den werkman op winkel van den juwelier — met of zonder chef — aannemer van werk.

Aannemers van werk zijn dus: de alleenwerkende huisarbeider, winkelbaas, winkelchef-werkman, werkman op juwelierswinkel.

Arbeiders in dienstbetrekking: de knecht (leerling) van winkelbaas, winkelchef als „chef”, de tijdloon ontvangende knecht van den juwelier.

Zien we thans hoe het met de slijpers gesteld is.

§ 3. DE SLIJPERS.

Bij de slijpers treffen wij in hoofdzaak dezelfde verhoudingen aan, hier en daar gewijzigd, met nog enkele andere personen en omstandigheden, die de grenzen tusschen aanneming van werk en arbeidscontract — bij klov-ers en snijders dikwijls al heel vaag — nog meer verdoezelen.

En nog moeilijker wordt de kwestie, nu we hier soms regeling aantreffen uit de moderne groot-industrie naast oud-vaderlijke instellingen, en we hier moeten gaan onderscheiden tusschen twee soorten werkgevers.

Er zijn juweliers en eigenwerkmakers.

Deze laatsten (niet te verwarren met de eigenkostenwerkers, waarover later), zijn géén arbeiders, maar ook juweliers. Om echter de verhouding, waarin ze staan tot hun werklieden goed te begrijpen, is het noodig eerst te weten, wat de betrekking

is van den gewonen juwelier tegenover den slijper, en die van den slijpersbaas tegenover zijne knechten. Want de eigenwerkmaker treedt tegelijk op als juwelier en als slijpersbaas.

Eerst dus Juwelier en Slijper.

Ook hier treffen wij den werkman aan, die zelfstandig werkt, niemand boven hem. Hij ontvangt een of meer partijtjes van den juwelier, maakt die af, ontvangt zijn loon daarvoor, en dan is hij los van den patroon. Geene duurzame betrekking bindt hem aan den juwelier. Ja, zelfs is zijne verhouding tegenover dezen losser en meer wisselvallig, daar hij gemakkelijker van werkgever wisselen kan dan kloveren en snijders. Hij is dus aannemer van werk.

Tot zijn bedrijf huurt hij op de een of andere fabriek een „molen” waarin hij zijne eigen schijf brengt en waarop hij het hem opgedragen werk legt. De eigenaar van de slijperij wordt dus de „huisheer” van den slijper, hebbende tevens de verplichting tot het leveren van de noodige drijfkracht.

Waar nu de juweliers hun werk eenen slijpersbaas geven, en bedingen dat het op *hunne* slijperij moet worden bewerkt, daar ook is de juwelier eigenaar eener slijperij: „huisheer”. Het is wel een eigenaardig verschijnsel, maar het is dikwijls opgemerkt, en de gangbare leer bij werkgevers zoowel als arbeiders, dat de juwelier, bezitter van eene slijperij, in deze laatste hoedanigheid niets anders is dan een huisbaas. Blijft de slijper dus aannemer van werk

Maar ook komt het voor dat de juwelier optreedt als werkgever in arbeidscontract. Hij huurt dan molens „en bloc” of laat op zijne eigen slijperij werken, onder leiding van een meesterknecht, die dezelfde functie heeft als de winkelchef van kloveren of snijders. Dan wordt ook uitdrukkelijk bedongen dat de slijper als knecht werkt en geniet deze meestal tijdloon, alleen bij grof werk. Veel komt deze meer duurzame verhouding — in de gewone industrie de gewone — niet voor, het aantal juweliers, die als fabrikanten van de grootindustrie optreden, krimpt in, daar het hun onvoordeelig uitkomt, omdat ze geen molenhuur of bazengeld in rekening kunnen

brengen. De aartsvaderlijke toestanden schijnen de beste te zijn.

De slijper, aannemer van werk, treedt dikwijls als ondernemer op, als „baas” en neemt dan, juist zooals we bij klovers- en snijdersbazen gezien hebben, werkvolk in dienst dat op vast geld of bij stukloon betaald wordt. Zij nemen hun volk aan als „knecht”. De slijpersbaas zorgt voor werk, maar de knechten mogen niet te laat op het werk komen, niet wegblijven van het werk, hebben geen gezag over den versteller, (over wien later meer) en moeten, zoo ze stukloon ontvangen, een „bazenloon” zich laten in rekening brengen. Ze zijn dus partijen in een arbeidscontract, daar ze zich in dienstbetrekking bij den slijpersbaas hebben begeven. De tijdloon-ontvangers heeten vastgeld-werkers, degenen die stukloon betaald krijgen: „eigen kosten-werkers”. Ziehier waarom. Ze ontvangen van hunnen baas hetzelfde loon als deze van den juwelier krijgt, moeten daarentegen alle gemaakte kosten uitleggen, waaronder ook het loon van den versteller begrepen is, en bovendien 10% van het bruto-loon betalen, dat hun eveneens als „kosten” in rekening wordt gebracht.

Op het einde der week wordt met den slijpersbaas afgerekend op zoogenaamde „kostenbriefjes” van dezen inhoud ¹⁾.

Naam:.....		KOSTEN.
Gemaakt		Dagen Molenhuur f
.....No.....	Lr.....	Molenlicht..... n
..... n	n	Verstelpit..... n
..... n	n	Verstellicht..... n
..... n	n	Versteller..... n
Bedrag f		Boort..... n
Kosten n		Schijven..... n
<u>Totaal f</u>		<u>10%..... n</u>

Gaan de kosten het loon te boven, dan krijgt de eigenkostenwerker niets uitbetaald van den slijpersbaas, maar is tegenover dezen dan ook tot geene vergoeding van de meerdere kosten gehouden.

We spraken daar van eigenkostenwerkers, die arbeiders zijn in eene dienstbetrekking. Er is echter nog eene andere cate-

¹⁾ Zie bijlage 1.

gorie diamantarbeiders die eveneens „eigenkostenwerkers” worden genoemd. 't Zijn alleenwerkende slijpers, ook wel slijpersbazen. Wanneer is nu een eigenkostenwerker een partij in dienstbetrekking, wanneer niet?

Dat deze vraag kan worden geopperd, ligt aan de bovenvermelde onderscheiding tusschen juweliers en eigenwerkmakers.

Oorspronkelijk waren eigenwerkmakers slijpers, die genoeg middelen hadden om als juweliers op te treden, hun eigen goed fabriceerden, en dus voor zichzelf werkten, alleen of met knechten. Legden ze daarbij wat geld over, dan trokken ze in den regel van de slijperij weg, maar hielden hunne knechten aan. Ze werden dus werkgevers, maar gaven hun goed niet aan slijpersbazen. Zelf stelden zij hun personeel samen en bleven in zóóver als baas fungeeren, dat ze het bazengeld bleven afhouden en zelf optraden als hoofd van het personeel, dat alleen zij konden aannemen of ontslaan. De knecht-eigenkostenwerker van slijpersbaas en van den eigenwerkmaker staan dus economisch en juridisch gelijk; zijn beiden arbeiders in dienstbetrekking.

En in de practijk nu zal men daaraan kunnen zien of iemand een juwelier is of eigenwerkmaker, met a. w. of de voor hem werkende eigenkostenwerker is aannemer, dan wel arbeider in dienstbetrekking, daaraan, dat alleen de knecht betaalt bazenloon. Moet dus de eigenkostenwerker 'n bazenloon geven aan den juwelier, dan is hij partij in arbeidscontract.

Een tweede criterium is het aannemen en ontslaan van den versteller. De alleenstaande slijper of slijpersbaas treedt altijd als werkgever op, daar hij bij zijn werken de hulp noodig heeft van den versteller. Steeds — dat wil zeggen de bril-lantslijper: hoogst enkele roosjesslijpers verstellen zelf.

Die versteller neemt een eigenaardige positie in: hij is immer knecht, nu eens van den slijper, dan weer van den juwelier, en in ettelijke gevallen levert hij eene levende uitzondering op den regel, dat men geen twee heeren tegelijk kan dienen.

Immers, een versteller kan voor verschillende molens gelijktijdig werken — de Bond stelt voor roosjesverstellers een

maximum van 5 molens — wordt per week per molen betaald en voor onbepaalden tijd aangenomen. Dus arbeidscontract. In zijn werk is hij geheel van den slijper afhankelijk. Is die slijper iemand die maar met een of twee molens werkt, dan kan hij tevens voor een ander werken. In de practijk heeft dit tot geenerlei gewichtige bezwaren aanleiding gegeven.

Betwuld nu wordt hij steeds door zijnen werkgever, al moeten de knechten zijn loon onder hunne eigen kosten opnemen. Maar in alle gevallen wordt hij toch — dat kan niemand tegenspreken — aangenomen en ontslagen door zijn eigen werkgever. Is deze juwelier, dan blijkt, dat hij optreedt als eigenwerkmaker, daar immer als regel geldt, dat de slijper zijn eigen versteller huurt. Mag hij dit niet, dan wijst dit op een zekeren afhankelijken toestand van den slijper, op eene dienstbetrekking.

Slijpers in dienst van eigenwerkmakers zijn dus arbeiders in arbeidscontract.

We hebben dus de volgende personen ontmoet:

1. den zelfstandigen slijper, aannemer — tevens werkgever van den versteller.
2. den slijpersbaas — aannemer, tevens werkgever van knecht, versteller, leerling.
3. den slijpersknecht, vastgeld-werker of eigenkostenwerker, — arbeider in dienstbetrekking van slijpersbaas of eigenwerkmaker.
4. Meestersknecht, dezelfde positie innemend als de „Winkelchef”.
5. Versteller, — steeds arbeidscontract, zij het in dienst van den slijper, baas, eigenwerkmaker of juwelier.

§ 4. CONCLUSIE.

Indien we nu eene scheiding maken tusschen de aannemers van werk en de partijen in arbeidscontract dan vinden wij,

dat de meeste klovers en snijders aannemers zijn, de meeste slijpers in dienstbetrekking staan; maar tevens, dat de eigenlijke werkgevers — met uitzondering alleen van eigenwerkmakers en enkele juweliërs die knechten op vast geld aannemen — de eigenlijke werkgevers uit de meeste arbeidsovereenkomsten zelf arbeiders zijn.

De meeste juweliërs vervullen slechts de rol van aanbesteders, betrekkelijk weinigen daarentegen zijn de rechtstreekse werkgevers van de werklieden die voor hen arbeiden. Dit is een punt van veel gewicht.

HOOFDSTUK II.

Het sluiten der overeenkomst.

Tot de geldigheid der overeenkomsten worden door art. 1356 B. W. vier voorwaarden geeischt: toestemming van partijen, bekwaamheid zich te verbinden, 'n bepaald onderwerp, en 'n geoorloofde oorzaak.

Zijn de laatste drie voorwaarden aanwezig, dan komt de overeenkomst dus tot stand zoodra beide partijen hunne toestemming hebben gegeven, over en weer dus elkaars condities hebben aangenomen. Artt. 1357—1364 zeggen dan wat rechs is, indien deze toestemming slechts schijnbaar is, — indien dwaling, dwang of bedrog eene rol gespeeld hebben bij de verklaring van een der partijen.

Het contract van den diamantwerker is, wat zijn ontstaan en zijne geldigheid betreft, aan de algemeene voorschriften onderworpen. Het is dus gesloten, zoodra partijen het ééns zijn omtrent den inhoud van het te sluiten contract — en vereischt daartoe geene bijzondere vorm.

Zoodra partijen het ééns zijn. In den regel gaat dit zóó in zijn werk, dat de werkman aan het kantoor van den juwelier om werk komt vragen, de juwelier hem dat geeft, onder aanwijzing meestal van den gang dien de arbeider bij zijne werkzaamheden heeft te volgen, of van de eischen die aan het fabrikaat worden gesteld, wil dit aan zijn doel beantwoorden.

Dit wat betreft het „aannemen” van het werk door den werkman: door klover, snijder, slijper.

Bij de anderen, de „knechten” of leerlingen van den „baas” of van den „eigenwerkmaker”, bij verstellers, bij klovers en snijders die op den winkel van den juwelier werken, ja ook bij den „noodhulp” — den man, die eene reeds in bewerking zijnde hoeveelheid werk komt helpen afmaken, en zich tegenover zijnen werkgever tot arbeiden verplicht, tot dat het door dezen aangenomen werk is voltooid — gaat dit natuurlijk eenigszins anders.

De werklieden op winkel van den juwelier verbinden zich namelijk hun werk op de aangewezen werkplaats te verrichten, terwijl alle anderen zich voor onbepaalden tijd verplichten, bij en onder leiding en toezicht van den „baas” als knecht te werken. *Alle* de anderen, met uitzondering van de leerlingen die voor eenen bepaalden tijd, hunnen leertijd, eene arbeidsovereenkomst met hunnen leermeester aangaan.

Voor al deze contracten schrijft de wet geene vorm voor, en de practijk maakt daar in zóóver een dankbaar gebruik van, als n.l. door geen der partijen bij het sluiten van de overeenkomst eenige formaliteit wordt in acht genomen. Geen handgift, als bij andere arbeidscontracten wel voorkomt, zelfs geen reçu dat de arbeider, die werk krijgt opgedragen, zou moeten onderteekenen.

Zelfs voor het bewerken van den diamant moet de juwelier vertrouwen stellen in den werkman, want het geheele diamantvak is een „vak van vertrouwen”. Vandaar het verschijnsel dat dikwerf groote waarden den werkman zonder eenig ontvangstbewijs worden ter bearbeiding gegeven.

Op deze geheel vormlooze transacties zijn alleen sommige leerlingcontracten uitgezonderd, waar de leerling een soms vrij hoog leergeld (tot 1000 gld.) betalen moet. Waar zulke belangen op het spel staan, — dat de leermeester het zoo dure onderricht goed geve, dat de ouders van den leerling niet in gebreke blijven bij het betalen van de vervallende leergeld-termijnen — daar zorgen partijen meestal, dat duidelijk

op papier hunne wederzijdsche verplichtingen staan opgeteekend. Te voren wordt dus bij mogelijken strijd door partijen zich een bewijsmiddel geschapen; waar vormloos gecontracteerd wordt, ontbreekt dit zoogen. gepraeconstitueerd bewijs geheel en al, en kunnen moeilijkheden ontstaan ten opzichte van het bewijs dat eene overeenkomst is gesloten of wát door partijen is overeengekomen.

Deze moeilijkheden kunnen betreffen:

- a. de vraag of eenig werk is opgedragen en de waarde van den ter bewerking gegeven diamant, dus bij aanneming van werk en bij zoogenaamd „stukwerk”.
- b. de vraag naar de grootte of gedeeltelijke betaling van het loon.
- c. de voorwaarden, waarop het contract is gesloten.

a. Het bewijs van een contract wordt volgens art. 1903 B. W. geleverd door geschrift, getuigen, vermoedens, beken-tenis, eed.

Twee van deze bewijsmiddelen kunnen bij het aangaan van eene overeenkomst worden gewaarborgd: geschrift en getuigen, terwijl dit laatste bewijsmiddel (art. 1933) niet is toegelaten, om het „aanwezen” aan te toonen van eenige overeenkomst, welke hetzij eene verbintenis, hetzij eene ontheffing van schuld bevat, wanneer het onderwerp de som of de waarde van driehonderd gulden te boven gaat. Dit al, tenzij (art. 1939) er een begin van bewijs door geschrifte aanwezig is.

Dat geen geschrift wordt opgemaakt, hebben wij reeds gezien. De groote kwestie zit dus daarin, in hoeverre getuigen-bewijs is toegelaten om het aanwezen aan te toonen van een ter bewerking geven van diamant welks waarde de som van driehonderd gulden te boven gaat.

En dit „ter bewerking geven” kan, boven reeds wezen we er op, — zoowel voorkomen bij aanneming van werk als bij arbeidscontract.

Van den kant van den juwelier zal de kwestie zich dus vertoonen, dat hij, juwelier, van den werkmán een partijtje diamant opeischt, en deze laatste ontkent iets ter bewerking

ontvangen te hebben ¹⁾ of zoo groote waarde te hebben ontvangen als de juwelier reclameert. Hoe staat het dan met het bewijs?

De werkman brengt geen hand op papier. Is de waarde van het te bewerken partijtje diamant minder dan 300 gulden, dan is getuigenbewijs toegelaten, ofschoon in den regel alleen de compagnon of de kantoorbediende van den werkgever van de handeling kennis droegen en deze laatsten op grond van art. 1950, 3° kunnen worden gëécarteerd.

Bevatte het partijbriefje naar beweren van den juwelier grooter waarde dan, *fl* 300 wat geen zeldzaam verschijnsel is, dan is de juwelier aangewezen op de eed van den werkman.

Nu geeft art. 1919 B. W. aan het boek van den koopman tegenover den niet-koopman eenige bewijskracht, alleen echter ten aanzien der hoedanigheid en der hoeveelheid der leveranciën. En nu is het ter bewerking geven van eene hoeveelheid grondstof geene „leverancie”, blijkt verder uit de woorden „mits het van elders bewezen zij, dat de koopman gewoon was aan de tegenpartij dergelijke leveringen op crediet te doen”, dat dit artikel alleen betrekking heeft op geregeld koopen-op-crediet, terwijl 1919, gevende een uitzonderingsrecht op den regel dat niemand zich te zijnen gunste op zijne eigen schriften mag beroepen, zoo strikt mogelijk moet worden uitgelegd. ²⁾ Zoodat de juwelier zich ook niet op zijn boek mag beroepen. Hij is dus geheel en al aan de eerlijkheid en trouw van den werkman overgelaten.

Van de zijde van den werkman:

¹⁾ De rechten en plichten van partijen in een arbeidscontract ten opzichte van de opdracht en levering van werk zijn niet wettelijk geregeld. Voor levering zullen we analogie moeten inroepen met de „aanneming”, voor de opdracht en daaruit te vorderen teruggave, moeten omzien naar de bewaargeving. Dat echter de juwelier, die den werkman eenig goed ter bewerking gegeven heeft, dit laatste niet als „bewaargever” terugeischt, is, met het oog op artt. 1766 j^o 1652 wel duidelijk. Trouwens, anders zou ook een huurder, een bruikleener, of een vennoot: bewaarnemer kunnen heeten. -

²⁾ Zie vonnis Rb. Amsterdam W. 6499 en de overweging voorkomend in het arrest Hof 's Gravenhage W. 7162 en de woorden van D. C. v. Tienhoven: „au civil la loi n'admet le livre, que comme preuve des accessoires”.

Slechts dan kan hier het ter bewerking geven van den diamant moeten worden bewezen, als de werkmán loon vraagt voor eene bepaalde hoeveelheid bearbeide diamant en de juwelier beweert, hem minder gewicht te hebben gegeven.

Reeds boven zagen wij, hoe de juwelier den werklíeden den diamant ter hand stelt in op bepaalde wijs gevouwen papiertjes, waarop de hoeveelheid van den inhoud duidelijk is aangebracht. Zijn deze partijtjes behoorlijk gemerkt, dan komen de volgende gegevens daarop voor:

No. Lr.

St. Kt.

Het nummer en de letter van het briefje verwijzen naar het boek van den juwelier; St. vermeldt de hoeveelheid steentjes (stuks); Kt. het gewicht in „caraten” uitgedrukt.

Blijkt den werkmán onder of vóór den arbeid, dat er méér steentjes in het briefje zitten, of de steentjes méér wegen, maakt hij niettemin het werk af en eischt hij loon voor dat meerdere, dan kan het wezen, dat de juwelier ontkent, zoo- veel werk te hebben gegeven. En de vraag ligt open, of de werkmán getuigen mag bijbrengen, als de waarde van het partijtje meer bedraagt dan 300 gulden.

Immers de werkmán zal hebben te bewízen niet, dat hij zóó of zóóveel loon bedongen heeft, maar, dat hem een partijtje van meer dan f 300 waarde ter bewerking is opgedragen. Ofschoon dus de man met eene vordering van minder komt, tot staving van zijnen eisch moet hij het feit van de overgifte van het partijtje waar maken.

En de bewoordingen van artt. 1933 en 1938, en dit is de gevestigde jurisprudentie — wijzen er op, dat de grootte van den eisch onverschillig is, en getuigenbewijs uitgesloten is, indien de rechtshandeling, waarop die eisch zou moeten berusten de waarde van 300 gld. overtreft.

Zóó: een huis in weekhuur per week te betalen, getuigenbewijs toegelaten, al was de te vorderen som méér dan f 300 (W. 6202), omgekeerd een huur tegen onbepaalden tijd nimmer door getuigen te bewízen, omdat hij eene verbintenis

kan voortbrengen die de 300 gulden te boven ging (W. 6783). ¹⁾

De wetgever heeft blijkbaar willen zorgen dat, bij contracten van eenig gewicht, de partijen zich bij het sluiten der overeenkomst een bewijs zouden scheppen.

Dit heeft hier niet plaats gevonden, reden waarom 1933 van toepassing komt. Niet dus de grootte van den eisch, de hoeveelheid verschuldigd loon, bedingt de al- of niet-toelaatbaarheid van het getuigenbewijs, — maar het feit, de rechtshandeling, waarop die vordering is gegrond.

Bedraagt dus de waarde van het partijtje méér dan driehonderd gulden, dan, onverschillig hoeveel of weinig loon wordt gevorderd, dan is getuigenbewijs uitgesloten, indien de waarde van den diamant méér bedroeg dan driehonderd gulden.

Dit alles natuurlijk tenzij er een begin van bewijs door geschrifte aanwezig is (art. 1939 B. W.) waaronder vallen „alle geschriften in welken vorm en met welk doel ze ook geschreven zijn, zoodat ook brieven, zelfs aan derden gericht, aantekeningen, schriftelijke verklaringen, in of buiten rechten afgelegd, een begin van bewijs door geschrifte kunnen opleveren”. ²⁾

Staat op het partijbriefje dus de hoeveelheid diamant behoorlijk vermeld, dan kan dit reeds als begin van bewijs door geschrifte worden aangemerkt, als die aantekening nl. door of namens den werkgever op het partijbriefje is aangebracht.

Dat bovendien de boeken van den juwelier bewijs tegen hem zelven kunnen opleveren, behoeft geen betoog. Zoodat den werkman in den regel alle bewijsmiddelen vrijstaan, de werkgever daarentegen meestal van alle bewijs ontbloot is.

b. De „knechten” daarentegen staan in veel slechter conditie, omdat voor hen art. 1638 moet gelden, dat de meester op zijn woord — desgevorderd met eede gesterkt — geloofd wordt:

Ten aanzien van de hoegrootheid van het loon;

Ten aanzien van de betaling van het loon over het verschenen jaar;

¹⁾ Diephuis III, p. 36 sq.

²⁾ Diephuis II, p. 326.

Ten opzichte van hetgeen op rekening gegeven is van het loon, en

Ten opzichte der tijdsbepaling, voor welke de huur is aangegaan.

Afgescheiden van de vraag of dit artikel geldt voor allen die hun diensten hebben verhuurd, dan wel slechts voor werklieden en dienstboden, — de diamantwerkers *zijn* werklieden. Op diamantbewerders die in dienstcontract arbeiden is art. 1638 B. W. ongetwijfeld van toepassing.

Waar echter kantoorbedienden niet onder werklieden begrepen werden, en zelfs een Arrest van den Hoogen Raad den „onderbaas” van eenen timmerman geen werkbode noemde, daar zullen wij onder werkman hier slechts hebben te verstaan den arbeider die den diamant bewerkt, *niet* den chef of ploegbaas, wiens enkele taak het toezicht houden is. ¹⁾

Deze laatsten zullen slechts dan ook onder 1638 vallen, indien dit artikel overal gelden moest waar diensten werden verhuurd. Dat dit niet het geval is en art. 1638 strikt moet worden uitgelegd, meenen wij op de reeds vroeger door Mrs. Hoytema en Roest aangevoerde gronden te moeten aannemen. Doch daarmee zij dan ook gezegd, dat het alléén geldt bij dienstcontract en geenszins bij aanneming van werk; trouwens de laatste alinea kan zich kwalijk met eene andere opvatting verdragen.

Zoodat ons artikel weinig van toepassing zal komen. En dat is maar goed ook. Want reeds schrijft in 1868 Mr. G. Belinfante van een laatste overblijfsel van de lijfeigenschap, en vraagt hij, waarom de eed, den bediende door den rechter opgelegd . . . niet even eerbiedwaardig is te achten als de zeer bijzondere eed, die de bediende *desnoods* van den meester kan vorderen, en dit naar aanleiding van de Wet van 2 Aug. 1868 waarbij art. 1781 C. N. in Frankrijk afgeschaft werd ²⁾.

¹⁾ Van Oppen, s. v. Huur van diensten I p 303 H. R. in W. 7387.

²⁾ In dit artikel (Themis 1868) tal van wetgevingen, die zich zonder zulke exceptioneele bepaling wisten te redden.

Thans, nu we 32 jaren verder zijn, en inmiddels ook België het „woord van den meester” heeft afgeschaft (1883), worden de bezwaren van het gemeene bewijsrecht ten deze breed uitgemeten.

Cornil bv. memoreert dat niettegenstaande 1781 C. N. is afgeschaft, de arbeider die zijn loon van boven de 150 frs. komt eischen geen schriftelijk bewijs kan bijbrengen, en dus genoeg moet nemen met het loon dat de werkgever hem goedelijk zal gunnen.

En aan den anderen kant zou de werkgever geene betaling van het loon kunnen bewijzen, daar de werkman in den regel geen kwitantie geeft.

Art. 2 van het Belgisch Ontwerp van wet op de arbeids-overeenkomst van werklieden en dienstboden laat in al deze gevallen getuigenbewijs toe, zelfs indien het om eene hoogere waarde dan 150 frs. te doen is.

Mij dunkt dat de moeilijkheid, waartoe het gemeene recht aanleiding geeft — immers voor deze gevallen niet meer dan voor elders — geen reden wezen mag eene onbillijkheid te laten bestaan. Men vergete immers niet, dat de meester hier geloofd wordt *op zijn woord*, al vraagt de werkman niet om de eed, en voorts, dat deze eed — zooveel staat thans vast — niet kan worden overgewezen. Waar elders nog eenige kans bestaat dat de eischer de eed hebbe af te leggen, hier niet. En, aangezien men om een valsche beslissende eed niet wegens meened vervolgd kan worden, is het, in tijden als deze, waar door velen weinig om eene eed, immers eene sacrale handeling, wordt gegeven, dubbel gevaarlijk noodeloos geldelijk voordeel te stellen op eene valsche eed.

Theoretische bezwaren tegen de afschaffing van des meesters eed zijn tot heden nergens ingebracht, of het moesten die wezen van Guillaouard die vindt dat, als de domestiques niet meer wettelijk gesanctioneerd zijn als „humiles amici” — hoe die amicitas in 1781 C. N. te lezen was, is ons niet recht duidelijk — dat zij dan zich af zouden gaan vragen waarom ze immer gehoorzamen moesten; 's arbeiders positie

zal hem heel hard gaan toeschijnen en gehoorzaamheid aan zijnen meester, die zijne conditie hem voorschrijft, hem zeer moeilijk. Wat is het noodig in onze wetten eene hersenschimmige gelijkheid tusschen meester en knecht te formuleeren, eene gelijkheid die met onze zeden niet overeen kan worden gebracht?

Afgezien van de waarde en waardigheid dezer argumenten zij er aan herinnerd dat in diamantbewerders-arbeidscontracten de werkgevers tot dezelfde sociale klasse behooren, eveneens werklieden zijn. Mocht — wat niet waarschijnlijk is — onze Rechterlijke Macht iemands geloofwaardigheid gaan afmeten naar zijnen maatschappelijken stand: niet in deze materie kan daarvan spraak komen.

Bovendien is een van de voornaamste dingen die de diamantwerker praesteert, juist zijne betrouwbaarheid. En als de werkgever den arbeider reeds eene groote mate van vertrouwen schenkt, dan is een rechtsvermoeden van onbetrouwbaarheid des arbeiders al zeer misplaatst. En ten slotte: een onbetrouwbaar werkgever kan zooveel knechten krijgen als hij wil, een onbetrouwbaar arbeider, laat staan een niet te vertrouwen diamantwerker vindt de deur gesloten.

Waaruit mag volgen dat althans voor de diamantindustrie eene bepaling als van art. 1639 door niets gewettigd wordt, en aan hare afschaffing geene bezwaren in den weg staan. 't Gemeene Recht is hier voldoende.

c. Doch ook afgescheiden van 't bewijs van een ter bewerking geven van diamant, of de vraag naar het bewijs van de feiten in art. 1639 vermeld, kan twijfel ontstaan omtrent den inhoud, de voorwaarden van een contract. Dan dient weliswaar bewezen te worden dat de eene of andere voorwaarde door partijen is bedongen. maar staan we hier feitelijk voor eene kwestie betreffende den inhoud van het contract. Wij zullen haar dus hieronder behandelen, op de grens van dit hoofdstuk, vooral ook omdat de vraag, of sommige condities inhoud vormen van het contract, juist ontstaat door de (vormlooze) wijze waarop hier werd gecontracteerd.

Behalve de bovengenoemde schriftstukken kunnen bij het bewijs der overeenkomst nog in aanmerking komen de arbeidslijsten en arbeidskaarten (Artt. 10 en 11 Arbeidswet), die echter slechts bewijs kunnen geven van eene bestaande betrekking en niets inhouden van den aard van het opgedragen werk of de daarbij gestelde condities, ofschoon ze nooit vóór den werkgever kunnen bewijzen, omdat het geschrift van hem zelf afkomstig is.

Verder schriftelijk bewijs, dat reeds bij het aangaan van eene overeenkomst in de diamantindustrie kan bestaan, bevatten o. a. de arbeidsboekjes van het Ontwerp Drucker, de leerlingkaarten en de leerlingregisters van den A. N. D. B. waarover later meer.

Wij hebben dus gezien, dat tot het sluiten van een diamantbewerkerscontract geene bijzondere vorm vereischt wordt, dat m. a. w. door de enkele toestemming van partijen het contract ontstaat. Die toestemming kan door partijen rechtstreeks gegeven worden, kan ook evenwel door tusschenpersonen geschieden.

Soms n.l. komt namens den werkman een loopjongentje den juwelier „werk” vragen.

Nu kan men op twee wijzen door middel van een ander een contract sluiten.

Of deze derde vervult de functie van eenen bode, en is te vergelijken met een levenden brief, of hij kan wezen iemand die vóór en namens een der partijen handelt, iemand *vertegenwoordigt* ¹⁾.

Wanneer is zoo'n derde nu bode, wanneer vertegenwoordiger? Met Jherings antwoord „der Stellvertreter unterscheidet sich vom Gehülfen dadurch, dass seine Mitwirkung am Rechtsgeschäft *juristischer Natur* ist” hebben wij hier weinig.

Want wat de loopjongen doet is tweevoudig te construeeren. De practische moeilijkheid zit 'm namelijk daarin, dat — althans bij slijpers — het partijtje diamant teruggegeven mag

¹⁾ Jhering, Jahrb. I. p. 278.

worden, zoodra de werkman merkt, dat hij er niet genoeg aan kan verdienen ¹⁾).

We kunnen dus zeggen dat de loopjongen namens den werkman, een partijtje diamant ter bewerking aanneemt als vertegenwoordiger van den slijper met den juwelier eene aanneming van werk sluit onder de gewone conditie: „niet loonend, — terug!”

Maar aan den anderen kant kunnen wij zeggen, dat de loopjongen nooit iets anders heeft te doen dan aan te nemen en over te geven, wat evengoed door een automaat kan geschieden, juridisch hij dus niet zou wezen dan een bode, dezelfde functie verrichtend als een levende brief.

Tot vaste conclusie kunnen slechts voeren de meening van Dernburg en die van de auteurs der „Motive”, die beiden verklaren wat Dernburg scherp formuleert „Das entscheidende Merkmal ist darin zu suchen, ob der Dritte den Geschäftsschluss durch seine Entschlüsse bestimmt oder nicht” ²⁾). De loopjongen heeft geen besluiten te nemen, zijne juridische werkzaamheid in deze is dus nihil.

Waaruit alweer volgt, dat zoolang het partijtje den werkman niet heeft bereikt, de juwelier dit van den loopjongen mag opvragen, en aan den anderen kant geen contract gesloten is, zoolang niet de werkman het werk zelf heeft aangenomen op de gestelde condities.

Bleek dus, dat de loopjongen geene juridische functie vervult bij het sluiten van een diamantbewerkerscontract, anders geldt ten opzichte van „winkelchef” en de „uitgevers”.

Sommige chefs n.l. hebben de bevoegdheid, werklieden aan te nemen en te ontslaan, werk uit te geven en na te zien, dit laatste meestal behoudens hooger beroep op den patroon.

We hadden al gelegenheid op te merken, dat zulk een chef

¹⁾ Ofschoon van dit recht weinig gebruik wordt gemaakt. Immers de eerste dagen moeten de kosten goedmaken, daarna eerst kan de slijper zien of het werk loonend is. Maar dan zijn reeds alle kosten gemaakt.

²⁾ Pandekte I § 117. Motive I § 115 Zie ook in margine: Vertretung ist Vertretung in Willen.

„vertegenwoordiger”, „lasthebber” was van den juwelier. En ofschoon op sommige winkels deze chef een bijna oppermachtig bewind voert, hij heeft slechts gezag uit naam van den juwelier, en deze laatste kan den nalatigen werkman immer ter verantwoording roepen (1836 B. W.) als hadde hij in persoon met den werkman gecontracteerd. En ook omgekeerd kan bij mogelijke wanbetaling van den juwelier, de werkman dezen chef, „lasthebber”, niet tot voldoening van het verschuldigde loon aanspreken, zelfs niet als deze chef zijnen last te buiten ware gegaan, en de werkman uitdrukkelijk wist, dat hij slechts met den chef handelde (art. 1843.). Wat in den regel het geval is.

Zoo is de chef vertegenwoordiger van den juwelier, en bestaat direkte rechtsband tusschen dezen en den werkman.

Is de positie van dezen chef eene ook in andere industrieën veel voorkomende, een hoogst eigenaardig gilde van tusschenpersonen vormen de zoogenaamde „Uitgevers”. Reeds hun naam duidt hunnen werkkring aan. Ze geven werk uit. Ze nemen knechten aan op vast geld, of dragen bazen werk op, zonder den werkman den naam te zeggen van den juwelier, van wien het werk afkomstig is. *Dit* alleen weet de werkman: dat zijn patroon een uitgever is, en geen juwelier.

Maar is dit in waarheid zoo? Is de verhouding van werkman en uitgever dezelfde als die tusschen zijn vakgenoot en den juwelier? Staat de werkman slechts met den uitgever in betrekking? of mag, als deze failliet gaat, de arbeider zich rechtstreeks wenden tot den juwelier?

En als, aan den anderen kant, deze juwelier insolvent wordt, mag dan de uitgever alles van zich afschuiven en den werkman verwijzen naar den juwelier, met wien de arbeider tot nu toe nooit iets had uit te staan, en die meestal in een vreemd land woont?

Dit moet afhangen van de verhouding, die tusschen den juwelier en den uitgever bestaat.

De uitgever ontvangt van een of meer juweliers de opdracht, tegen zekere vergoeding partijen diamant te doen bewerken.

Zij doen dat op eigen naam, en zijn in dit opzicht te vergelijken met de *commissionnaires* waarvan artt. 4 en 76 W. v. Kooph. gewagen.

Echter is hun bedrijf niet onderworpen aan de bepalingen van dat Wetboek.

Weliswaar noemt art. 4 onder „*daden van koophandel*” ook den commissiehandel, maar aan den anderen kant noemt art. 76 K. den *commissionnaire* iemand die zaken van koophandel op eigen naam en firma verricht tegen genot van loon of provisie.

Nu handelt de uitgever op eigen naam en firma, doch de vraag, of het doen bewerken van waren onder *daden van koophandel* gerekend moet worden, is daarmede niet opgelost. Vanzelf worden we dus naar art. 3 verwezen, dat in het algemeen *daden van koophandel* noemt het *koopen* — hier ook het in consignatie ontvangen — van waren, om deze weer te *verkoopen*, of te *verhuren*.

Waar de werkzaamheid van den uitgever dus bij het „doen bewerken” eindigt, daar is van zaken van koophandel geen sprake.

De uitgever valt dus onder het Burgerlijk Wetboek. Lasthebber is hij echter niet. „Doet iemand eenig werk voor mij, op mijn verlangen en op mijn kosten *maar in zijn eigen naam*, dan is er geen lastgeving aanwezig. Handelt iemand *daarentegen niet alleen voor mij, maar ook in mijn naam*, zoodat ik het inderdaad ben, die door middel van hem handel, dan is de overeenkomst die van lastgeving ¹⁾.

Kan hij echter „aannemer van werk” worden genoemd?

Reeds in het Romeinsche Recht bestond twijfel daaromtrent, en zoo onderscheidt b.v. Dankwardt ²⁾ de aanneming van werk, waar de aannemer zich tot *werk*, tot arbeiden verbindt, van de zoogenaamde „*Entreprise*”, een „*Speculationsgeschäft*”, waar de ondernemer een werk toezegt, een arbeidsresultaat belooft, zonder daarvoor te werken.

¹⁾ Opzoomer XI sub art. 1829. Diephuis XI p. 8.

²⁾ Dankwardt in Jherings Jahrb. XIII n°. 7.

Schreiber geeft hem ongelijk en noemt de *Entreprise* eene soort aanneming van werk, die vrijwel in dezelfde verhouding staat tot deze laatste, als de koop eener toekomstige zaak tegenover de andere koopcontracten — ofschoon hij dit niet bewijzen kan ¹⁾).

En het Zwitsersche Verbintenissenrecht schrijft in art. 351 dat de ondernemer verplicht is het werk *persoonlijk* uit te voeren, of althans onder zijne persoonlijke leiding te doen geschieden. Laat echter daarop volgen: „Ausgenommen die Fälle, in denen es nach der Natur des Geschäftes auf persönliche Eigenschaften des Unternehmens nicht ankommt.”

Wat zal naar ons Recht moeten gelden?

Wij weten dat onze Wet zich nog op Romeinschrechtelijke basis bevindt. En de vraag, door Dankwardt ontkennend beantwoord, is een uitvloeisel der bekende strijdvraag, of de aanneming van werk al dan niet *per se* eene soort arbeidscontract is.

Zonder nu een principieel antwoord te geven op deze dogmatische vraag, kunnen wij niettemin zeggen, dat het Burgerl. Wetboek eene aanneming van werk kent, waar de aannemer zich niet tot persoonlijke arbeid verplicht, nl. het bouwen van een huis; onze wet noemt in art. 1648 naast elkander den werkmán en den bouwmeester of aannemer, en noemt (art. 1651) expresselijk de ambachtslieden „aannemers” in het vak waarin zij werkzaam zijn; iets dat niet te verklaren is, als de wet bij de regeling van de „aanneming” alleen gedacht had aan werklieden.

De uitgever is tegenover den juwelier dus een „aannemer”, waaruit volgt, dat de diamantwerkers, die hij voor zich in eigen naam laat arbeiden, alleen hem als patroon hebben te beschouwen. Wat onder de diamantwerkers ook de algemeene opvatting is.

In één geval slechts bestaat er eene rechtstreeksche betrekking tusschen werkmán en juwelier: art. 1652 spreekt ervan:

¹⁾ Schreiber, Der Arbeitsvertrag nach heutigem österr. Privatrecht p. 52.

„Arbeidslieden die eenig goed van een ander onder zich hebben, om daaraan eenig werk te verrichten, zijn gerechtigd om dat goed onder zich te houden, tot de volle voldoening van de kosten en arbeidsloonen daaraan besteed, tenzij de eigenaar voor die kosten en arbeidsloonen genoegzame zekerheid hebbe gesteld.”

Bij faillissement dus van den uitgever nemen de werklieden eene zeer bijzondere positie in. Ze komen in het faillissement van den uitgever, doch hebben een recht van retentie tegen den juwelier, die immers eigenaar is van de afgetelde en afgewogen en niet in burgerlijk bezit overgegeven partijtjes diamant.

Dit heeft ten gevolge dat zij dus kunnen meestemmen over het akkoord, doch door de homologatie van dit akkoord hun recht van terughouding *niet* verliezen (art. 160 Faillw.). Dat recht immers wordt uitgeoefend tegen den eigenaar van den diamant, tegen den juwelier, en dit onverschillig of de uitgever den gecontracteerden prijs voor den arbeid al dan niet ontvangen heeft.

Zoodat de juwelier de slechtste positie inneemt. Hij vordert den diamant op, en moet den boedel het geld bezorgen, dat de uitgever als prijs voor de fabricatie bedongen had. Hij krijgt zijn goed evenwel niet terug, voor de arbeiders volledige betaling erlangd hebben. Is hij er op gesteld zijn diamant spoedig terug te hebben — en dit is altijd zoo — dan rest hem niets anders, dan de werklieden nog eens volledig te betalen. Hij kan zich natuurlijk bedingen, dat zij hem hunne aanspraak op het loon cedeeren, ofschoon natuurlijk geene schuldvergelijking (art. 54 F. W.) hem toestaat ¹⁾. De juwelier zal dus of dubbel mogen betalen, of zijn diamant kwijt wezen tot de arbeiders bevredigd zijn.

Ondertusschen zal de uitgever (207 F. W.) geene rehabilitatie kunnen krijgen.

¹⁾ Van wettelijke subrogatie is natuurlijk geen sprake. 1e. Heeft de juwelier als vindicant „beter” recht, en 2e. was hij niet *gehouden* de arbeidsloonen te voldoen.

Dit is de eenige betrekking die tusschen den diamantwerker die voor eenen uitgever werkt, bestaat, en den juwelier. In alle andere gevallen heeft de werkman slechts met den uitgever te doen, want *deze* is zijn werkgever, niet de juwelier.

Boven reeds zeiden wij van de nadeelen die het vormloos contracteeren meebrengt, dat daardoor de vraag kan rijzen, of sommige bedingen al dan niet bestanddeel zijn der overeenkomst, ja, soms gevraagd moet worden naar heel essentiële dingen als b.v. de grootte van het loon.

In den regel toch komen de partijen slechts overeen ten aanzien van het werk dat zal worden gemaakt. Onderhandelen over het loon komt niet voor bijna. De juwelier geeft werk, - noemt soms uitdrukkelijk de eigenschap die hij aan het werk stelt, en de arbeider treedt toe. In dat geval zal natuurlijk art. 1375 B. W. moeten gelden en art. 1383; zullen de partijen onderworpen zijn aan al wat de billijkheid, het gebruik, of de aard der overeenkomst meebrengt.

Maar met het inroepen van het „gebruik” moet men zeer voorzichtig wezen. Het „bestendig gebruikelijke bedingen” van art. 1383 zal wel moeten beteekenen: bedingen die overal elders gelden, en de juwelier zal het gebruik dat op *zijn* winkel geldt niet kunnen inroepen, als niet dat tevens betrof een algemeen gebruikelijk iets, of de werkman op de hoogte was van dit gebruik.

Het spreekt vanzelf dat deze toestand, gezien het feit, dat de arbeider practisch nimmer in de gelegenheid is bedingen te maken te zijnen eigen gunste, dat deze toestand zeggen wij, tot moeilijkheden heeft geleid, vooral waar de werkgever zijne gewoonten in een algemeen reglement had neergelegd, dat den arbeider als bestanddeel van de gesloten arbeidsovereenkomst werd op de hals geschoven. Vandaar dat in sommige landen wetgeving deze „arbeidsreglementen” afdoende behandeld zijn geworden, wat voor ons land Mr. Drucker in zijn Ontwerp van Wet tot regeling der arbeidsovereenkomst heeft willen navolgen.

In de diamantindustrie bestaan dergelijke arbeidsregle-

menten niet. Trouwens de werkgever in arbeidscontract — zelf meestal „aannemer”, — kan zijnen arbeiders moeilijk betere condities geven dan hijzelf geniet. En eenige waarborg heeft hij niet, dat de condities van den juwelier bij elk nieuw partijtje veranderen en de meest „brokkantige” modellen aannemen. Kan hij zijnen arbeiders dus evenmin verschaffen.

Vandaar dan ook dat de juweliers, die op stuk van zaken alle macht in handen hadden, althans de min-scrupuleuzen onder hen, — niet geaarzeld hebben soms condities te stellen of stilzwijgend aan te nemen die bedenkelijk veel weg hadden van misbruiken, en aldus herhaaldelijk door de diamantwerkers werden signaleerd.

Zoo hadden velen de gewoonte, den werkman een procent van zijn loon bij wege van „meidengeld” te korten. De reden voor die afzetterij is steeds in het duister gebleven ¹⁾).

Sommige juweliers gaven „overwicht”, gaven meer gewicht diamant mede, dan op het briefje stond aangegeven, en betaalden het meerdere werk niet, waarmee hand aan hand ging het verbod voor de werklieden op hun winkel, het werk te wegen.

Dan: het misbruik dat door zekere juweliers nòg wel eens gemaakt wordt met het „rondisten” doen, het door snijders nog eens laten rondwrijven van kleine steenen, tijdophoudenden arbeid, die niet betaald werd.

En verschillende kleinere technische kwesties, waar de arbeider altijd aan het kortste eind trok.

De groote organisatie der diamantwerkers, de Algemeene Nederlandsche Diamantbewerders Bond, bekend als de A. N. D. B., wist de meeste misbruiken te bezweren door het uitvaardigen zijner tarieven.

Voor den feitelijken inhoud dezer tarieven zie men hieronder de Bijlagen.

Welke kracht moet men dergelijken tarieven nu toekennen, waar zij het te betalen minimumloon reglementeeren of con-

¹⁾ H. Polak l. c.

ditities aangeven die bij de bewerking van den diamant zullen gelden?

En kan met name de diamantwerker deze tarieven zonder meer invoeren, om de voorwaarden te bewijzen, waarop zijn contract gesloten is?

Het spreekt vanzelf dat iedere partij, in arbeidscontract zoo als aanneming, geacht moet worden zijn voordeel te hebben gewild. ¹⁾ Bestaan er dus door een gezaghebbend lichaam uitgesproken oordeelen over wat door alle arbeiders in zekere branche als „billijk”, dus als bestanddeel der overeenkomst zal worden aangemerkt, dan zal men, indien niet de arbeider in kwestie zich te dien opzichte duidelijk heeft verklaard, moeten aannemen, dat genoemde „besluiten”, „tarieven” enz. den wil van dezen werkman te kennen geven.

Het tegendeel ware moeilijk aan te nemen.

Ware deze materie nu wettelijk geregeld, dan moest geene afwijking van (behoorlijk gepubliceerde) besluiten eener arbeidersorganisatie in rechte worde erkend, dan indien de werkman schriftelijk verklaard had deze tarieven enz. buiten rekening te laten. Dit ware tevens een eenvoudig middel deze „onderkruiperij” te beteugelen, maar het zal wel eenigen tijd duren eer de rechtskracht dezer tarieven wettelijk wordt geregeld.

Nu wacht de vraag nog op oplossing, of de werkgever geacht moet worden, zich bij de bepalingen der genoemde tarieven te hebben neergelegd.

Heeft deze met de organisatie een zoogenaamd „Tarifverdrag” gesloten en daardoor uitdrukkelijk genoeg genomen met de bepalingen der werklieden, dan is er natuurlijk geen plaats meer voor eenigen twijfel, en zal in dit geval meest eene „boete” hem bij afwijking van het tariefcontract bedreigen.

Maar ook daarbuiten. Qui ne dit mot, consent. Is hem de wil van den werkman uitdrukkelijk kenbaar gemaakt — en daarvoor zorgt i. c. de Bond wel, dan moet hij natuurlijk

¹⁾ Ph. Lotmar in Braun's Archiv. f. soz. Ges. geb. u. Stat. 1900. Die Tarifverträge u. s. w.

geacht worden daarin te hebben toegestemd, tenzij hij uitdrukkelijk het tegendeel verklaart. En, ware deze stof wettelijk geregeld, dan moest die verklaring schriftelijk worden geëischt, en liefst tevens gepubliceerd in vakorganen.

Zorgt de Bond dus voor voldoende publicatie zijner tarieven, dan worden deze geacht bestanddeel te zijn van elk diamantbewerkerscontract, ten ware het tegendeel uitdrukkelijk mocht bedongen zijn.

Waar het geldt bestendig gebruikelijke dingen, die de Rechter dus heeft toe te passen als gewoonte ¹⁾, kan in de tarieven deze gewoonte geformuleerd liggen.

Gewijzigde tarieven zijn, wat betreft die wijziging, te beschouwen als nieuwe tarieven. Zij moeten dus eveneens behoorlijk gepubliceerd worden. Terugwerkende kracht kan men hun natuurlijk niet toekennen, en ze zullen daarom nooit mogen gelden voor stukwerk, vóór die wijziging opgedragen.

Voor vastgeldwerkers, die in de diamantindustrie immers voor onbepaalde tijd zijn aangenomen, moest een wettelijke termijn vastgesteld worden, na welken die wijzigingen hare heerschappij zullen gaan oefenen. Bij gebreke van dien is uitdrukkelijke toestemming van elken werkgever tegenover zijne werklieden noodig. Hoe toch zou het tarief den wil van partijen bij het sluiten van het contract kunnen bevatten, als dit eerst *na* het sluiten van het contract wierd uitgevaardigd?

Om gewijzigde tarieven practisch dus te doen gelden voor reeds bestaande rechtsbetrekkingen, is het noodig, de werklieden allen individueel hun ontslag te doen nemen tegen den tijd, dat de wijziging moet in werking treden. Geschiedt dit door alle werklieden gelijktijdig, dan is geen gevaar voor een lock-out en kunnen ze zich tegen de nieuwe condities weer verbinden. Dit alles natuurlijk, tenzij de werkgever zich uitdrukkelijk verplicht, zich naar het gewijzigd tarief te zullen gedragen.

¹⁾ Opzoomer ad A. B. art. 3.

Inmiddels ware wettelijke regeling van deze (nog onontgonnen gebied) door arbeiders uitgevaardigde reglementen, besluiten, tarieven enz. zeer gewenscht.

Wij hebben dus gezien hoe het diamantbewerders-contract wordt gesloten, thans mag behandeld worden *wie* het contract sluiten kunnen.

HOOFDSTUK III.

De partijen van het contract.

We hebben boven opgemerkt, dat tot het sluiten van een diamantbewerkerscontract geen bijzondere vorm wordt vereischt.

Ook wat betreft de partijen die zulk contract sluiten kunnen, zijn wij aangewezen op de algemeene voorschriften van art. 1365 vlgg. B. W., en kunnen partijen in een diamantbewerkerscontract dus allen zijn die in het algemeen eene overeenkomst kunnen sluiten, d. w. z. zij, die daartoe door de wet niet zijn onbekwaam verklaard.

Onbekwaam zijn: minderjarigen, onder curateele gestelden en gehuwde vrouwen (art. 1366).

Wat betreft getrouwde vrouwen en onder curateele gestelden komen in de diamantindustrie geene bijzonderheden voor, waarom wij dezen dus hier zullen passeeren.

Wat den minderjarige aangaat, zij opgemerkt dat het hier geldt twee kwesties; eene van feitelijken, de andere van zuiver juridischen aard. De eerste betreft de vraag, welke arbeid door minderjarigen mag worden verricht, de tweede: of en in welken vorm deze een wettig arbeidscontract kunnen aangaan.

Het ligt voor de hand, dat de belangen van hen, die zelf niet in staat zijn voor hunne rechten op te komen, door den Staat, alzoo van hooger hand behoorlijk worden bewaakt. Is dit geschied in elke wetgeving, die ouders, voogden of rechter opdroeg in zekere gevallen voor den minderjarige te waken, de geschiedenis heeft geleerd, dat de ouderlijke macht,

die het noodzakelijk supplement was van ouderlijke zorg, wel eens gebruikt werd voor doeleinden, die kwalijk strookten met eene behoorlijke bescherming van den onmondige. Nog meer. Het kwam herhaaldelijk voor, niet bij dozijnen, maar bij honderden gevallen tegelijk, dat de ouderlijke macht misbruikt werd ten nadeele van het kind, dat aan overmatigen loonarbeid werd overgegeven. Vandaar een ingrijpen van den Staat op den arbeid van sommige categorieën minderjarige kinderen. Vandaar bepalingen als die, welke wij in onze Arbeids-wet aantreffen. Bepalingen, die, waar zij den arbeid van kinderen verbieden, van jongelieden slechts onder zekere voorwaarden toestaan, op grond van art. 14 A.B. elke overeenkomst nietig doen zijn, die met deze voorschriften in strijd is.

Gemelde bepalingen hier te memoreeren mag onnoodig geacht worden, ook al dáárom, omdat kinderarbeid in die mate als b.v. bij de groote industrie voorkwam, hier steeds onbekend was.

Langer echter moeten wij blijven stilstaan waar het geldt de vraag in hoeverre een arbeidscontract met minderjarigen geldigheid kan hebben. Zoo komen wij tot controversen, waar uitlegging gevraagd wordt van de bestaande wet, geschapen in een tijd, toen men nog weinig wist van kinderarbeid; en aan den anderen kant ligt hier de taak van den wetgever, om, zooals Mr. Drucker het zeer scherp formuleert, strijdige belangen met elkaar te verzoenen: eenerzijds de behoefte der praktijk, die vordert dat met den minderjarige boven zekeren leeftijd veilig eene arbeidsovereenkomst kan worden gesloten, aan den anderen kant de handhaving van het ouderlijk gezag en de zorg voor het welzijn van den minderjarige, die door het lichtvaardig aangaan eener arbeidsovereenkomst zijne toekomst kan in de weegschaal stellen ¹⁾.

Ons B. W. toch zwijgt over het geval dat minderjarigen hunne diensten als arbeider verhuren; daarom geldt in dit geval de algemeene regel, dat de minderjarige geen contract

¹⁾ M. v. T. sub. artt. 4, 5.

kan sluiten. In zoover geldt bij ons het stelsel van de Code.

Kan nu zijn vader of voogd voor hem optreden, en door zelf met den werkgever te contracteeren, den minderjarige binden? — Of moeten wij zeggen dat de vader of voogd „de grenzen zijner bevoegdheid te buiten gaat” (art. 1484) als hij namens den minderjarige, zonder diens toestemming, hem tot arbeiden verbindt?

Diephuis vindt dat men ook de diensten van een ander mag verhuren, als men „de magt heeft daarover te beschikken, zooals men kan aannemen, dat ouders dat kunnen ten aanzien van hunne minderjarige kinderen, voogden ten aanzien hunner pupillen” ¹⁾. Mr. Drucker vindt de beslissing van die vraag *twijfelachtig*.

De uitleggers van de *Code* redden zich uit de moeilijkheid door òf te zeggen dat alleen een minderjarige zelf een arbeidscontract kan sluiten, echter niet zonder speciale machtiging van zijnen wettelijken vertegenwoordiger (Demolombe) — òf door hem alleenlijk door het aangaan van eene arbeidsovereenkomst reeds meerderjarig te beschouwen, evenals een jongen koopman, die handlichting heeft bekomen (Laurent) ²⁾ òf aan te nemen, dat de uitdrukkelijke of stilzwijgende toestemming van den vader den minderjarige een wettig arbeidscontract doet sluiten (heerschende Fransche jurisprudentie) — en eindelijk eischen ten aanzien van pupillen sommigen (Cornil c. s.) toestemming van den familieraad, anderen (Répert. du dr. fr. s. v^e Louage n° 73) zelfs die van den rechter ³⁾.

¹⁾ Diephuis XII 305 sq.

²⁾ Het Hongaarsche Gewerbegesetz (21 Mei 1884) verklaart den minderjarige, die met toestemming van vader of voogd een bedrijf uitoefent, *per se* meerderjarig.

³⁾ *Rusland* doet de ouders of voogden de arbeidsovereenkomst sluiten, echter moet de minderjarige uitdrukkelijk daarmee instemmen (E. Lehr Eléments du Code Civil russe II § 1088).

New-York zondert daarop alleen een armlastig kind uit, of kind van armlastige ouders, of van eene Indiaansche vrouw. (Civ. Code of t. S. o. New-York

Wat zal naar onze wetgeving rechtens moeten zijn?

Gegeven het feit, dat onzen wetgever van '38 kinderarbeid onbekend was althans in den omvang zoo wij hem kennen; hij dus het arbeidscontract van minderjarigen niet heeft kunnen regelen. Gegeven tevens dat, naar heerschende meeningen een arbeidscontract niet is een huurcontract, maar eene arbeids-overeenkomst, waar geene analogie met zakenhuur mag worden toegepast, en het dus de vaderlijke macht al heel ver door-gedreven ware, indien men verklaren ging dat de kinderen

§ 143. Hier is echter toestemming van *beide* ouders noodig §§ 140, 141, 149, 150).

Naar *Engelsch* recht kan het 12 jarig kind zelf zich in arbeidscontract binden, als zijn toestand eischt, dat hij zijn brood verdiene, en de inhoud voor hem voordeelig is, — en mag hij tot een bedrag van 50 pond aan loon zelfstandig procederen. (Gibbons en Utley p. 37 sq. Rumsey p. 43, 199. — 5 Geo. IV c. 96 § 16.)

In *Oostenrijk* kan de minderjarige pupil van meer dan 7 jaar een arbeidscontract aangaan zelfs tegen den wil van den voogd, die deze overeenkomst om gewichtigen reden kan doen verbreken (Schreiber p. 20. österr. alg. Bürg. Ges. B. §§ 151 en 246).

In *Duitschland* had het ontwerp § 68 den minderjarige de bevoegdheid toegekend een arbeidscontract aan te gaan, als zijn wettelijke vertegenwoordiger hem in het algemeen gemachtigd had, in eene dienstbetrekking te treden. De Motive (I p. 145) verklaarden echter uitdrukkelijk, dat hier niet sprake was van handelingsbevoegdheid, ook procederen kon de minderjarige niet. Alleen kan zijn vertegenwoordiger hem eens voor al eene machtiging geven, die steeds kan worden herroepen. In scherpe taal wijst hierop Menger (Das bürgerliche Recht und die besitzlosen Volksklassen p. 70 sq.) en eischt, dat de dienstbetrekkingen van minderjarigen, die immers hun toekomst in de waagschaal kunnen stellen, onder scherpe contrôle van ouders, voogd en voogdijrechter komen te staan. — § 113 van het, nu wet geworden Burg. Gesetzbuch, slaat juist den anderen kant op en verklaart den minderjarige, die ééns machtiging heeft bekomen, volkomen handelingsbevoegd en „prozessfähig” wat betreft arbeidscontracten, dus dwars tegen den was in, — en geeft slechts een zwak correctief in § 1822 ns 6 en 7, dat de voogd verplicht, de toestemming van den voogdijrechter te vragen voor leerlingcontracten of dienstbetrekkingen die den minderjarige voor langer dan één jaar zullen binden. Alsof deze bepaling niet geschapen schijnt om ontdoken te worden! — „Heeft de wettelijke vertegenwoordiger eenmaal zijne goedkeuring verleend, dan is dus de minderjarige verder aan zichzelf overgelaten; en op welk een leeftijd!” (Drucker l. c.).

waren eene bezitting, waarover een ouder naar willekeur kon beschikken. Gegeven de door alle juristen ontvangen critiek van Menger, dat de vader, laat staan de voogd, niet over eene bezitting van het kind mag beschikken zonder dat daarbij kantonrechter en familieraad te pas komen (361, 451 B. W.) maar de rechtbanken zich nimmer bekommerd hadden om de beschikking over dien minderjarige zelf, die hier zijn toekomst kan voor altijd verwoest zien door eigenmachtig contracteeren van vader of voogd. Gegeven dat, in verband met het eerste gestelde — (dat nl. de wetgever van '38 het arbeidscontract van den minderjarige niet heeft *kunnen* regelen) — deze critiek bevat eenen aanval op de toen heerschenden jurisprudentie, — Gegeven dat, waar de wet niet uitdrukkelijk spreekt, het den rechter immer vrijstaat te komen tot eene nieuwe betere uitlegging, die met de wet niet strijdt en beter past in nà de uitvaardiging van gemelde wet ontstane verhoudingen, — Gegeven dus dat de uitlegger van de bestaande wetsregelen eene critiek als die van Menger tot de zijne mag maken, — Gegeven alzoo dat het niet te verstaan is dat de vader, die geen huis dat zijn kind toehoort kan verhypotheceren, ja zelfs geen stuk effect van hem kan prolongeeren, *wel* het recht zou hebben over de persoon zelf van het kind te beschikken, door dezen tegen diens wil een contract te doen aangaan dat zijnen moreelen en physieken ondergang tengevolge kan hebben, — Gegeven dat de in noot 3 op pag. 56 hierboven aangehaalde wetgevingen allen op dit standpunt staan, en gezaghebbende Fransche schrijvers dit argument tot het hunne maken, — Gegeven dat, mocht men het tegendeel aannemen, volgens art. 1484 B. W. zelfs de voogd den pupil tot ver over diens meerderjarigheid zou kunnen binden tot het leveren van arbeid, die hem tegenstaat, en machtigen schadelijken invloed hebben kan op zijn moreelen en physieken persoon, — Is te concludeeren dat, nu niet uitdrukkelijk is gewaakt tegen misbruik van den kant van vader en voogd wat betreft het sluiten van een arbeidscontract, waardoor de onmondige gebonden zij, — aangezien zij niet vrij

mogen beschikken over bezittingen van den minderjarige, — aangezien de arbeidskracht van den minderjarige is eene persoonlijke bezitting van dien minderjarige — aangezien voorts met toepassing van het argumentum a fortiori zij evenmin vrij te beschikken hebben over den persoon zelf van den onmondige, — aangezien eindelijk onze wet de voorwaarden niet bevat waarop die beschikking, die alzoo strijdig is met den geest onzer wetgeving wel mag plaats hebben, zooals dit uitdrukkelijk vermeld is ten aanzien van den minderjarige toebehoorende *materieele* goederen, —

Nòch vader nòch voogd den minderjarige tot eenig arbeidscontract mogen noch kunnen binden tegen den wil van den minderjarige; alleen en uitsluitend de minderjarige zelf zal bijgevolg een arbeidscontract kunnen sluiten, maar dit ook weer kunnen laten ontbinden op den enkelen grond der minderjarigheid (art. 1482 B. W.). Gebonden is hij dus nimmer, tenzij bij het sluiten van het contract vader of voogd hem hebben vertegenwoordigd (441 B. W.). Voor een geldig arbeidscontract is het dus noodwendig, dat èn minderjarige, èn zijn wettelijke vertegenwoordiger daartoe hebben meegewerkt.

Het is licht te begrijpen dat deze toestand tot moeilijkheden in de practijk moet leiden. Ook voor de diamantindustrie heeft deze leemte slechte gevolgen gehad. Niet ten opzichte van den volleerden werkman. Waar immers over het algemeen gelijke loonen worden betaald, wat in de onderscheiden branches van het diamantwerkersbedrijf het geval is, daar bestaat weinig kans, dat de minderjarige arbeider van zijn privilege gebruik maakt, om zijn contract te breken en elders méér te gaan verdienen. En met name bij de slijpers is de band tusschen „baas” en „knecht” zeer los. Snijders en kloverers zullen zich wel tweemaal bedenken, vóór zij zich aan contractbreuk schuldig maken. Zij kunnen niet zoo gereede nieuwe kantoren vinden als de slijpers.

Van meer moreelen aard zijn de redenen, die den kloverleerling binnen de perken houden. Voor hem immers wordt een betrekkelijk groot leergeld betaald en een schriftelijk con-

tract daarom meestal gesloten. De vader of voogd, die het geld heeft moeten neerleggen, zal wel zorgen dat de minderjarige aan zijne verplichtingen voldoet, en deze laatste draagt het bewustzijn met zich mede, dat hij „verbonden” is ¹⁾).

Waar echter dit bewustzijn wel wat versterkt mocht worden, was bij de slijpersleerlingen.

De slijper, die eenen leerjongen aannam, verbond zich om gedurende zekeren of onbepaalden tijd, mits hij werk had, den jongen het vak te leeren. Als vergoeding daarvoor trok hij profijt van wat de jongen voor hem afmaakte, verminderd met wat hij later den leerling, — dan „halfwas” — als arbeidsloon zou uitbetalen (meest halfknechtsloon).

De leerling verbindt zich tot het doen van arbeid, dien de meester hem zal opdragen, en daarvoor krijgt hij soms wat zakgeld en later het genoemde halfknechtsloon.

Het spreekt vanzelf dat den meester die in het begin alle lasten van den jongen gehad heeft, later ook de lusten toekomen. Vele leerlingen echter schijnen er anders over te denken. Zoodra ze iets van het vak verstaan, gaan ze weg van hunnen „baas” en verhuren zich elders als knecht, tegen hooger loon dan ze van hunnen leermeester genoten.

Dit is de feitelijke toestand, waarin de wetgever verbetering zou brengen. Reeds boven gewaagden wij van het ontwerp Drucker dat hier begreep vijandige belangen met elkaar te moeten verzoenen, nl. het belang van het verkeer en het welzijn van de minderjarige.

Ten aanzien van het laatste bepaalt art. 51 dat de wettelijke vertegenwoordiger van den arbeider boven de 18 jaar die zonder bijzondere toestemming zich in eene dienstbetrekking heeft begeven, en eveneens het Openbaar Ministerie opheffing van deze dienstbetrekking kan eischen, indien daar-

¹⁾ Daar in de klovers- en snijders-leerling-contracten de verplichtingen van partijen in verreweg de meeste gevallen duidelijk omschreven worden, komen kwesties hier al uiterst weinig voor, en is het onnoodig bij deze contracten langer stil te staan.

door de toekomst van den minderjarige ernstig wordt bedreigd ¹⁾).

Tegen contractbreuk waken artt. 4 en 5.

Het ontwerp nl. verklaart den jongen arbeider van achttien jaar ten opzichte van arbeidsovereenkomsten meerderjarig.

Wat betreft de jongere arbeiders voert het de arbeidsboekjes of livret's in, boekjes, houdend naam en beroep, soms ook signalement en volgnummer, van den eigenaar — en bestemd om daarin de contractverhoudingen tusschen hem en mogelijke werkgevers op te teekenen.

Ze worden uitgereikt door gemeentebestuur, en door of namens den wettelijken vertegenwoordiger (vader of voogd) van den minderjarige aan den werkgever overhandigd. Neemt deze het boekje aan, dan is het contract gesloten. Naar den wil van den minderjarige wordt dus nimmer gevraagd, en deze kan dus bij een vak geplaatst worden, waarvan hij een afkeer heeft, of dat ongeschikt voor hem is, zonder iets in het midden te mogen brengen.

Het boekje wordt door den werkgever bewaard. Deze teekent daarin op: het tijdstip waarop en de betrekking waarin de minderjarige arbeider bij hem in dienst treedt en vermeld later daarin het tijdstip, waarop de dienstbetrekking is geëindigd.

Is die tijd aangebroken of de arbeider inmiddels 18 jaar, dan krijgt hij het boekje terug.

Bij onrechtmatige verbreking van de verbintenis natuurlijk niet; ja, dan moet de arbeider eene schadevergoeding betalen soms van 12 dagen loon, en daarvoor kan ook *die* werkgever worden aangesproken, welke binnen de maand den contractbreker als knecht of leerling aanneemt, gesteld altijd, dat deze werkgever daarvan kennis draagt (artt. 56, 59, 60).

Ook de A. N. D. B. heeft, met andere vereenigingen, inmiddels eene regeling getroffen tot beteugeling van contractbreuk bij leerlingen in de diamantindustrie.

Alle leerlingen moeten in het bezit zijn van eene kaart, eene leerlingkaart, door de verschillende gecombineerde orga-

¹⁾ Zie critiek hierop in Rgel. Mag. 1899, p. 452 sqq.

nisaties van diamantwerkers uitgegeven. Elk half jaar moet deze door de leerlingcommissie worden gevisieerd, wanneer, na afgenomen examen, de vorderingen van den leerling nauwkeurig in de leerlingregisters worden opgeteekend. Zoodoende wordt tevens controle uitgeoefend op den leermeester, terwijl het verboden is leerjongens aan te nemen, die niet in het bezit zijn van eene kaart, of die hun contract hebben gebroken. Deze bepalingen weet de Bond met kracht door te voeren.

Vergelijken we nu beide regelingen met elkaar.

Het ontwerp Drucker grijpt practisch niet verder in dan de Bond. En daarbij komt, dat de patroon, volgens het Ontwerp, niet in diens aantekeningen is te controleeren. Wat de „baas” zegt, is daarom nog niet altijd waar! En de gegronde vrees bestaat, dat het boekje, theoretisch of practisch, als bewijs in rechte zou kunnen worden aangevoerd. Dan is het beter, dat een onpartijdig lichaam de boekjes invult. Elders laat men ze wel daartoe door de politie waarmerken. Maar deze kan nimmer op de hoogte zijn der locale toestanden en waarborgt dus de waarheid van den inhoud niet; buitendien wordt het een tijdroovend en omslachtig werk en is het beter voor een jongen, zoo min mogelijk op het politiebureau te komen.

Voeg daarbij, dat de patroons geheime teekens op de boekjes kunnen krabbelen. Een scheurtje, een inktvlek, een speldeprik, een kras met den nagel op 'n bepaalde plaats, kan den arbeider op voor andere bazen duidelijke wijze merken. Weliswaar kunnen we thans geene gissingen maken of dit feit zich in de diamant-industrie *zal* voordoen, maar de mogelijkheid bestaat. En de werkgever die zoo iets doet heeft den arbeider eene schadevergoeding te betalen, doch slechts dat, wat men tijdens het aangaan van de verbintenis had kunnen voorzien ¹⁾. Waar, zooals bij den Bond, de leerling zelf de kaart krijgt, is zoo iets onmogelijk.

Wat echter speciaal in de diamantindustrie de regeling van het ontwerp minder gewenscht gemaakt, is, dat de contractbreker na eene maand weer aan het werk kan gaan. Voor

¹⁾ Zie Schr. dezes in Rgel. Mag. p. 450 sqq.

diamantwerkers is periodieke werkeloosheid iets gewoons. En het vooruitzicht, na eene maand het dubbele van zijn oud loon te verdienen, maakt den halfwas het contractbreken zeer aantrekkelijk. Immers, had hij halfknechtsloon en vindt hij ergens eene betrekking voor vol of bijkans vol loon, dan is het hem voordeelig eene maand te wachten, en die betrekking daarna te aanvaarden ¹⁾. In den regel toch zal de oude leermeester zich niet den last van lange processen aanhalen, maar genoegen nemen met art. 59, het loon van twaalf dagen als schadevergoeding, zonder eenig bewijs te hoeven bij te brengen.

De jonge arbeider heeft dus eene schâ van vier weken + 12 dagen tegen halfknechtsloon = op zijn hoogst 42 dagen halfknechtsloon, wat hij bij den nieuwen baas in juist drie weken kan inhalen. Contractbreken beteekent dus voor hem: 7 weken zonder werk wezen, met de zekerheid, daarna het dubbele te verdienen.

Valt de maand, dat hij wachten moet, in periodieke werkeloosheid, dan lost voor hem de kwestie zich op in 12 dagen halfknechtsloon = één week voor niets werken. Binnen 14 dagen heeft hij dan weer „gelijke rekening” en verdient dan het dubbele.

Dan niet te vergeten dat de contrôle van den Bond veel meer omvattend is, scherper en nauwkeuriger kan zijn, en het is duidelijk dat de regeling van den A. N. D. B. verre de voorkeur verdient boven die van het Ontwerp.

Wordt dit laatste nu ingevoerd en kunnen beide regelingen zich handhaven, dan wordt niets gebeterd en den arbeiders en werkgevers maar last om niet berokkend. Ja, de mogelijkheid is niet uitgesloten, dat het prestige òf van de wet, òf van den Bond daaronder lijde. Wat voor beiden nadeelig is en minder gewenschte indirecte gevolgen kan hebben.

Mag hieruit gebleken zijn, dat de regeling van den Bond veel beter is, en het Ontwerp die moest volgen, of voor de diamantindustrie geene arbeids-boekjes invoeren.

¹⁾ Hij kan echter ook als „aannemer” gaan werken.

HOOFDSTUK IV.

Verplichtingen van den diamantbewerker.

Hebben wij boven nagegaan aan welke vereischten een diamantbewerkerscontract moet voldoen, en gezocht door wie het kan gesloten worden, thans ligt ons na te gaan den inhoud zelf van de overeenkomst.

En zoo zullen wij behandelen moeten de verplichtingen van den arbeider en die van den werkgever. Welke die verbintenissen zijn staat in geen wetsartikel bizonderlijk vermeld; de algemeene voorschriften, voor overeenkomsten geldend, zullen dus hier hunne toepassing kunnen vinden.

Alle overeenkomsten, wettiglijk gemaakt, strekken denjenigen die dezelve hebben aangegaan tot wet. Zij moeten te goeder trouw worden ten uitvoer gebracht (1874 B. W.), terwijl overeenkomsten niet alleen verbinden tot datgene hetwelk uitdrukkelijk bepaald is, maar ook tot al hetgeen dat, naar den aard van dezelve overeenkomsten, door de billijkheid, het gebruik of de wet wordt gevorderd (1875 B. W.). Zoodat dus, indien bij de diamantindustrie een contract volkomen vormloos wordt aangegaan, partijen niettemin steeds gehouden zijn tot al wat de billijkheid, het gebruik of de wet meebrengt. Waartoe de arbeider zich verbindt, is dus slechts uit de praktijk te leeren.

Intusschen is het duidelijk, dat hij zich tot *arbeiden* verbonden heeft: de „aannemer” tot het afwerken van het hem opgedragen werk, de werkmán in dienstbetrekking: tot het

doen van hem door den werkgever nader op te dragen arbeid.

Moet hij persoonlijk arbeiden? Het antwoord kan vrij eenvoudig zijn. De arbeider in dienstbetrekking wordt steeds aangenomen met het oog op persoonlijk door hem te verrichten arbeid, de „aannemer” mag overal waar niet uit den aard van het contract blijkt dat persoonlijk arbeiden is bedongen, het werk door anderen (1649 B. W.) laten verrichten, mits onder zijn toezicht, leiding en verantwoording.

Weten wij dus *wie* arbeiden moet, eveneens wát de arbeid is, waartoe de diamantwerker zich heeft verbonden, eigenaardige bedingen of gebruiken treffen we hier aan, al naar mate de plaats *waar* moet worden gearbeid.

Meer dan eens blijkt duidelijk uit het contract, waar de werkman het opgedragen werk moet volvoeren. Dikwijls toch geeft de juwelier eenen arbeider werk onder voorwaarde, dat deze daarmee op zijne slijperij gaat zitten, of het partijtje op de klovers- of snijderswinkel van den juwelier bewerke. Zegt de juwelier dit echter niet uitdrukkelijk, dan is de werkman vrij in zijn bewegen, en mag werken waar hij wil.

Ten aanzien echter der „knechten” van eigenwerkmakers, klovers-, snijders- of slijpersbazen, alsmede hunne leerlingen geldt natuurlijk het omgekeerde. De aard hunner betrekking brengt immers mede, dat zij onder toezicht werken van hunnen baas of chef, die voor den juwelier de eenig verantwoordelijke persoon is. Daartoe is het onontbeerlijk dat ze werken, waar hun werkgever hun dit aanwijst.

Van de omstandigheid wáár het werk wordt verricht hangt meermalen af het recht dat de arbeider of werkgever uitoefenen mag over het afval, of somwijlen ook de verplichting voor te gebruiken hulpmiddelen te zorgen.

Zoo geldt in het algemeen dat de klover en snijder steeds heeft zorg te dragen voor eigen instrumenten. Gemeenlijk betaalt echter de klovers- of snijdersbaas: cement, vlam (om te verstellen), vuur en licht. Op enkele winkels daarentegen moet de knecht zélf cement betalen.

Op winkels van den juwelier zorgt déze voor vuur, licht

en vlam zonder den werklieden daarvoor iets te mogen aanrekenen, in ruil waarvoor hij het recht heeft, de bakken der werklieden leeg te halen en het zich daarin bevindende bakvuil en diamantpoeder mee te nemen.

In andere gevallen komt dit bakvuil den werkman toe, d. w. z. hij hoeft het den juwelier *niet* te geven. De baas, die knechten onder zich heeft werken, heeft het beheer over hunne bakken, mag dus zelf bakvuil en diamantpoeder naar zich toe halen, behoudens zijne verplichting, den juwelier te geven, wat des juweliers is.

Het tafelvuil komt eveneens het hoofd — den eigenaar — van den winkel toe.

Wat het diamantpoeder betreft, vinden wij hier en daar nog wel verschillen. Soms bedingt de juwelier, dat hem alle poeder geleverd moet worden. Soms — bij klein, moeielijk werk — laat hij het den werkman geheel en al houden. Is echter niets afgesproken, dan zal gelden wat het gebruik meebrengt (1375 B. W.) — en dan is de *usance* dat de werkman $\frac{1}{3}$ van het poeder den juwelier moet teruggeven, het andere $\frac{1}{3}$ voor zich behouden mag, als vergoeding voor de noodzakelijke winkelkosten.

Bij slijpers betaalt de „baas” alles wat niet door den eigenkostenwerker hem in rekening wordt gebracht (Zie het kostenbriefje op pag. 30). Dit wil zeggen, dat de baas dit als eigen schuld voldoet, doch dit den knecht in mindering brengt op het loon. De vastgeldwerker krijgt alle hulpmiddelen en heeft niets te betalen.

Soms, zeiden wij boven, moet de slijper op eene bepaalde slijperij gaan werken, wat wel eens aanleiding gaf tot de zoogenaamde „kwartjesvinderij”, eene bizondere soort truck, waaraan sommige juweliers hunne werkklui onderwierpen. Er waren er namelijk, die met de eigenaars van eene in alle opzichten onvoldoende slijperij zich verstonden en alle molens daarvan en bloc huurden tegen zekeren prijs per dag en per molen. Zij dwongen dan hunne werklieden op die molens te werken en hieven een soms wel 60 cent per dag en per

molen hooger en huurprijs. Tegenwoordig is dit gevaar gekeerd. De Bond weet er voor te zorgen, dat de werklieden niet meer betalen dan den geldenden molenprijs, om het even of de juwelier van den eigenaar der slijperij eene reductie geniet of provisie, ja dan neen.

Vaste knechts evenwel van juweliers-slijperijeneigenaars, hoeven hun daar geen molenhuur te betalen, dit krachtens een ongeveer éénjarig besluit van den Bond.

Dient er op gewezen te worden dat, mocht het gezag van den Bond te eeniger tijd — onverhoopt — verslappen, tot heden geene wetsbepaling bestaat, noch ontworpen is, die daarin zou kunnen voorzien.

Trouwens, dat de arbeider in den regel zichzelf het best weet te helpen mag blijken uit de opheffing van een misbruik dat onder den naam van „gedwongen Boortnering” bekend was. Boort, dat is de minderwaardige diamant dien de slijper noodig heeft tot bewerking van den steen. Bij het tarief van 1873 toch was vastgesteld dat de slijper Boort zou koopen van zijnen juwelier à f 3.50 per karaat. Dat was de gemiddelde marktprijs dier dagen en die bepaling gold als een voordeel voor den werkman. Later echter daalde het loon tot 60 à 70 % onder het bedoelde tarief. En het Boort werd goedkoop, soms f 1.50 en f 2.— Echter moesten de werklieden immer de oude hoeveelheid Boort tegen de oude, veel te hooge prijzen koopen. Erger nog: meestal kregen de slijpers niet eens Boort, doch afval van snijders- of kloverswerk (klateersel of kloversuitschot geheeten) waarvan de marktwaarde varieerde tusschen f 0.60 en f 1.25. Ja, soms was dit nog wel vervalscht.

Zooals gezegd, heeft de Bond dit wanbedrijf te keer gegaan, en uitgeroeid.

Hebben wij dus nagegaan wáár gearbeid moet worden, en gezien tot welke bijbedingen of bijzondere verplichtingen de diamantwerker gehouden is al naar mate hij in bepaalde lokalen arbeiden moest, — eene tweede vraag die zich voordoet, is: *wannéér* gearbeid moet worden.

Daar ook hieromtrent geene speciale wetsbepalingen te vin-

den zijn, zal van toepassing moeten komen art. 1374, dat de overeenkomsten te goeder trouw ten uitvoer moeten worden gebracht. De diamantwerker zal dus „tijdig” moeten arbeiden, d. w. z. zóó arbeiden, dat tijdig kan worden geleverd. Ontijdig geleverd is *dan*, dat de patroon, hadde hij kennis gedragen van den tijd, waarop geleverd *is*, het werk den man niet hadde opgedragen.

Werkt de werkman voor meer dan één „kantoor” tegelijk, dan moet hij natuurlijk zóó arbeiden, dat geen van beide juweliers schade lijdt, en moet het „hoofd”kantoor, waar niet bizonders bedongen is, in de eerste plaats verzorgd worden. Wat ook het belang van den werkman meebrengt.

Dit alles geldt natuurlijk voor die werklieden, die in directe verhouding staan tot den juwelier, dus voor den „aannemer”.

Ten aanzien echter van hen, die arbeiders zijn in een dienstcontract geldt als regel dat ze moeten arbeiden, wanneer hun werkgever dat wil. Enkele restricties dienen daarop te worden gemaakt. *Deze*, dat hij den stukwerker niet dwingen kan loonend werk te laten liggen om te gaan „lappen” of „rondisten”. De snijder bijv. „rondist” steeds onder het snijden van een partijtje „scherp” (ruw.). In den eenen stok heeft hij dan een te snijden kapje, in den anderen den te rondisten steen. De snijdersbaas nu kan niet vergen, dat de snijder in beide stokken de te rondisten steenen brengt, en op die wijs eenige uren gratis arbeidt.

Andere restricties gelden den tijd, gedurende welken gearbeid mag worden.

In het algemeen toch zijn partijen vrij ten aanzien van den inhoud hunner overeenkomst, mits geen inbreuk makend op wet en goede zeden.

Ze zijn dus wettelijk vrij om te contracteeren eenen arbeidstijd dien zij willen, voorzover geene wettelijke bepaling hun dit verbiedt.

Wettelijke bepalingen die gebiedend bepaalde rusturen voorschrijven of arbeid buiten zekeren tijds-omvang verbieden, bestaan hier te lande slechts als bescherming voor vrouwen

en kinderen. Dit tengevolge van een valsch begrip der contracteervrijheid. *Laisser faire, laissez aller* Indien elkeen de meest mogelijke vrijheid werd gelaten in economisch leven, zoo leerde men, dan zou elkeen, door zijn nimmer falend egoïsme geleid, komen tot zijn grootst mogelijk voordeel.

Vrije contracten dus, waar de Staat zich niet mee mocht bemoeien. Maar men vergat één factor: het kunnen. En het bleek al dra, dat er lieden waren, die niet bij machte waren een billijk loon, eenen billijken arbeidstijd te bedingen, omdat ze economisch afhankelijk, bezitloos, maatschappelijke failieten waren, die niet anders hadden dan hun arbeid om van te leven, en voor wien een dag niet-werken het zelfde beteekende als een dag niet-kunnen leven. Want arbeid kan niet bewaard worden.

Het vrije contract leidde dus dáárheen dat de ondernemer, zonder rekening te houden met wat de billijkheid meebracht, een bijkans despotisch gezag kon uitoefenen over zijne werklieden, die dikwijls al blij waren, indien ze hadden om karig te kunnen leven.

Men zou zich vergissen als men meende dat dit inzicht reeds doorgedrongen is tot hen, die geroepen zijn doeltreffende regelingen te ontwerpen voor arbeiders en werklieden. Zeker, sinds kort mogen we ons verheugen in een *Ontwerp van Wet tot regeling van arbeids- en rusttijden in fabrieken en werkplaatsen voor personen, op wier arbeid de Arbeidswet niet van toepassing is*, dat trots den ellenlangen titel, weinig zaakrijks bevat. Reeds pag. 2 van de M. v. T. doet ons zien, dat dit ontwerp met zich zelf feitelijk verlegen is. We lezen immers: „Wanneer „nu de bestaande vrijheid voor volwassen mannelijke personen „om overeenkomsten te sluiten met betrekking tot hun arbeids- „duur, niet bij machte is gebleken om den arbeidsduur zoo- „danig in te krimpen, als met het oog op de belangen van „den arbeider noodzakelijk is, dan bestaat er naar de meening „van den ondergeteekende alleszins aanleiding om door dwang „tot inkorting van den arbeidsduur althans in sommige be- „drijven te geraken”.

We moeten dit dus opvatten als eene soort van veiligheids-wet, terwijl men op zijn minst verwacht had, dat de ontwerper uitging van het feit, dat de arbeider geene vrijheid om te contracteeren *had*, en dat het daarom onzedelijk was een contract te erkennen, waarbij hij tot bovenmatig werk verplicht werd.

Het ontwerp onderscheidt arbeiders die in een „gevaarlijk” of in een „ongevaarlijk” bedrijf werkzaam zijn. Kans bestaat dat de diamantslijpers onder de gevaarlijke categorie zullen worden gebracht, omdat de lucht op de slijperijen door stof verontreinigd wordt, of het bedrijf eene hooge temperatuur (slijperijen op het Zuiden!) veroorzaakt. Zeker is dit evenwel niet.

Wat nu den inhoud van het wetsontwerp aangaat, dit: De „ongevaarlijke” arbeiders behoeven geen maximaal-arbeidsdag, noch rusturen te midden van den arbeid — of hebben die niet verdiend.

Bij de „gevaarlijke” bedrijven mag (art. 7) het *hoofd* of de *bestuurder* van de fabriek of werkplaats het aantal werkuren vaststellen op ten hoogste 14 per etmaal.

De bestuurder, hoofd van de fabriek, is in de diamantindustrie niet dan een „huisbaas”, die qua talis toch hierbij wel wat te veel gezag krijgt.

Maar ook als die terminologie veranderd werd — Belgische wetten spreken van „ondernemingsbaas” — dan nog zouden de diamantwerkers niet veel hebben aan dit ontwerp, omdat, al laten nog heel veel dingen vrijwat te wenschen over, ze het niettemin reeds beter hebben, dan de Ontwerper hun toebedacht.

Eenen rustdag per week — het Ontwerp *kent* den arbeider *toe* een 30 uren langen rusttijd per week, waarin Zon- of Zaterdag moet begrepen zijn — hadden alle diamantbewerkeren, terwijl sinds over oude tijden de kloveren en snijders één uur per dag schaftten, daar ze immers niet onder het werk konden eten.

Voor de slijpers geldt sinds 1895 dat de Christenen elken dag van 12 tot 2 rusten, de Joden van 12—1, omdat zij Vrijdags slechts een halven dag arbeiden. Nimmer dus werken

zij meer dan 60 uren per week, wat een doorsneê geeft van 10 uur per dag. Overwerk is absoluut verboden.

Conclusie: dat de arbeider zich hier ook beter heeft weten te helpen door zelf krachtdadig op betering van zijnen toestand aan te dringen. Waar hij als enkeling niet wordt gehoord, vereenigt hij zich met zijne klasseggenooten, en vormt eene organisatie, die zooal niet oppermachtig, in alle gevallen hem maakt tot eene partij, die binnen zekere grenzen vrijelijk kan contracteeren, en zich hoeden voor al te groote misbruiken, die de wet niet kan of wil weren.

Is dit gesproken van de vraag *wanneer* gearbeid moet worden, laten we nu eens zien *hoe* moet worden gewerkt.

De arbeider, heet het in art. 40 Ontw. Dr., is in het algemeen verplicht al datgene te doen en na te laten, wat een behoorlijken arbeider in gelijke omstandigheden betaamt.

En in art. 38 heet het: de arbeider is verplicht *naar zijne beste krachten* den bij de overeenkomst bedongen arbeid te verrichten. In die bepalingen zijn de algemeene regels over de uitvoering van overeenkomsten, voor het arbeidscontract speciaal nog eens duidelijk geformuleerd.

Het komt er echter hierop aan, te wijzen hoe deze regels voor de diamantindustrie moeten worden toegepast.

Elk werkgever verlangt natuurlijk, dat naar zijne aanwijzing zal worden gearbeid. Dergelijke aanwijzingen worden niet altijd en niet steeds even nauwkeurig van te voren gegeven, en de kwaliteit van het gevraagde werk bij onderscheiden kantoren verschilt soms aanmerkelijk. Vandaar, dat het ter bewerking gegeven partijtje eerst „af” is, indien het door den juwelier is goedgekeurd. Daarom is het raadzaam, dat de werkmán zich op de hoogte stelle van het fabrikaat aan het kantoor, waarvan hij werk meekrijgt. Want als regel geldt dat geen juwelier het recht heeft, werk uit den bak te nemen en na te kijken, of op eene slijperij de rondte te doen om te zien of zijne slijpers wel deugdelijk werken.

En dit komt voornamelijk dáárdóór, dat de aard van het werk moeilijk te contróleeren valt. Elk diamantje is een indi-

vidu, dat eigen nukken en grillen heeft, waarmee vooral de slijper, wien nimmer 'n theorie van kristallisatie is geleerd, dikwijls zéér te kampen heeft. In hoogst enkele gevallen is desnoods na te gaan, of de diamantwerker eene zoogenaamde „Kunstfout” heeft begaan, evenals dit b.v. den chirurg kan overkomen. Geschiedt dit, dan heeft hij in theorie de schade, daardoor veroorzaakt, den werkgever te vergoeden. In theorie; want in den regel zal niet veel bij hem te halen zijn.

Bij klovers geldt voornamelijk de opvatting van den werkgever. Elk steentje is iets, waarover „gestudeerd” moet worden, al gaat dit bij geoefende werklui soms heel vlug. Dikwijls dus is het onmogelijk aan de wenken van den patroon gehoor te geven, en even dikwijls komt het voor, dat de steen onder de bewerking méér gewicht verliest, dan den werkgever aangenaam is. In den regel is dan geene schuld van den werkman — klover of snijder — bewijsbaar.

De hoofdinhoud van elk diamantbewerkerscontract is dan ook nu duidelijk.

De werkgever vertrouwt op de kennis en kunde van den werkman, en deze staat voor die kennis en ervaring in. Deze verplicht zich dus naar zijn beste weten en kunnen den diamant te bewerken, en is alleen aansprakelijk voor hem bewijsbare kunstfouten. Het diamantbewerkerscontract is dus eene overeenkomst, steunend op de kunde en betrouwbaarheid van den werkman. We zullen dus moeten aannemen, dat de werkgever niet het recht heeft zich met het in gang zijnde werk te bemoeien, tenzij dit uitdrukkelijk is bedongen.

Dus ook niet, waar hij vertegenwoordigd wordt door een winkelchef; echter bestaat op sommige winkels het gebruik dat zich bij de al hooger en hooger eischen die aan het fabrikaat gesteld worden, meer verspreidt — dat de chef dit recht wél heeft. Arbeidsreglementen zouden hier van dienst kunnen wezen. Niet te verwarren met den winkelchef is de slijperschef, in dienst van den Eigenwerkmaker, die altijd contrôle oefenen mag.

Wien eveneens het recht gegeven moet worden het werk na te zien, dat is den „bazen” tegenover hunne „knechten”

en leerlingen. Die bazen immers dragen alleen alle risico, wat ondoenlijk ware, als ze geen contrôle hadden over hunne personeelen, waarover zij noodzakelijk het geheele recht der „direktive” hebben.

Eéne uitzondering op dit recht der „direktive” is het volgende.

Elke knecht, die onder eenen baas werkt, ontvangt van dezen een heel of half partijtje te maken.

Komen de steentjes terug, dan moet de stukwerker, die ze oorspronkelijk ter bewerking had ontvangen, ze zelf afmaken, „rondisten” of „lappen”. Geen collega is daartoe gehouden.

Daarom mogen dan ook de slijpersbazen die geene knechten op vast geld kunnen hebben zitten (waarover in het volgend hoofdstuk meer) niettemin eenen „lapper” engageeren, die altijd en in elk geval alle steentjes moet afwerken die de baas hem tot dat einde in handen geeft.

Dit dan betreffende des arbeiders hoofdverplichting: den bedongen arbeid te leveren.

Een tweede contractueele plicht, die daarmee hand in hand gaat, is die tot teruggave, tot levering van den bewerkten diamant. Dit is eene plicht van den arbeider, maar bevat tevens een *recht* van hem.

Hij moet leveren, maar heeft er tevens recht op, dat de juwelier dat werk opneemt.

Toch is alleen bij „aanneming” deze materie wettelijk geregeld. Voor arbeiders in dienstbetrekking bestaan er geene bepalingen daaromtrent, zelfs niet in het Ontwerp-Drucker.

Wij zullen daarom de bepalingen, die de wet bij de „aanneming” neerschrijft, zooveel mogelijk analogice hebben toe te passen.

De wet dan erkent in artt. 1643 en '44 B. W. het recht van den werkman, het werk te laten opnemen.

Dit geschiedt hier, doordat de juwelier of diens gemachtigde het werk naziet en aanneemt. Is dan niet meteen gezegd, dat de werkman nog hebbe te „lappen” of te „rondisten”, dan is de werkman van het partijtje „af” en hoeft hij er niets meer aan te doen.

Een enkele juwelier heeft wel eens beweerd, dat er een algemeen gebruik bestond, dat de werkgever gedurende 24 uur na ontvangst nog het recht had, terug te komen op de eens gegeven goedkeuring (— zelfs al was het partijtje niet verzegeld en kon de juwelier dus andere steentjes in het briefje doen, —) maar met die gelegenheidsregels moet men zeer voorzichtig zijn. Het geldt hier een misbruik dat wel eens meer voorkomt bij arbeid op stukloon. En persoonlijk onderzoek heeft me wel tot de conclusie moeten leiden, dat de ontvangst van het werk, goedkeuring daarvan inhoudt, waarop de juwelier niet meer kan terugkomen. Heeft hij geen tijd het na te zien, dan moet hij het of den werkman weer meegeven, of het cacheteeren en het later in tegenwoordigheid van den werkman openen.

Heeft de werkgever den werkman, die tegen het eind van de week nog werk „op” heeft, betaald hetgeen hij heeft bewerkt, dan (art. 1644) wordt de opneming geacht geschied te zijn voor het betaalde gedeelte van het werk. Dit is echter *niet* het geval, indien „het kantoor” de gewoonte heeft, 's Vrijalle werk te betalen dat op den bak is, onverschillig of het geheel of gedeeltelijk af is. Dan toch heeft de juwelier niet bij gedeelten betaald.

Zegt de juwelier daarentegen duidelijk, dat hij het nog niet bewerkte als „voorschot”¹⁾ betaalt, dan ligt daarin opgesloten, dat hij het afgewerkte betaalt omdat het af is, en moet dit dus gerekend worden, behoorlijk opgenomen te zijn.

Dit zij voldoende gehandeld over de verplichtingen van den arbeider. Zien wij thans, waartoe de juwelier zich tegenover hem contractueel verbindt.

¹⁾ „Voorschot” is voorloopige betaling van tijd- of stukloon, dat nog moet worden verdiend, een geven „op rekening”.

HOOFDSTUK V.

Verplichtingen van den werkgever.

Hebben wij op vorige bladzijden onderzocht tot welke praestaties de diamantwerker zich verplicht heeft tegenover zijnen werkgever, nu mogen we aan eene beschouwing onderwerpen de verplichtingen die de werkgever contractueel op zich laadt.

En dan is zijne hoofdplicht wel, den arbeider voor diens werk een loon te betalen. Dat kan in deze industrie zijn tijdloon of stukloon.

In de meeste gevallen is duidelijk te zien of het loon is bepaald naar tijdruimte, dan wel afhankelijk gesteld van de uitkomsten van den te verrichten arbeid (art. 14 Ontw. Dr). Eenige moeilijkheid levert dit evenwel op, ten aanzien der verstellers. Zij worden betaald per halven dag per molen, maar indien het werk op eenen molen aan bruto-loon de som overschrijdt van f 40 per week, dan kunnen ze, behalve hun tijdloon, nog een percentage ontvangen van 10 tot en met 30 pct. De grootte van dit percentage hangt af van het werk ¹⁾.

In zekeren zin genieten ook zij dus een stukloon, daar ze weliswaar tijdloon ontvangen, maar in vele gevallen toch ook betaald worden naar geleverd arbeidsresultaat. Niettemin bestaat hun hoofdloon in „vast” loon, zoodat zij juridisch als tijdloongenietende arbeiders zijn te beschouwen.

Het loon moet den arbeider natuurlijk voldaan worden.

¹⁾ Zie onder Bijlagen het tarief v. Brillantverstellers.

In den regel geschiedt dit, evenals in andere industrieën, op een vasten betaaldag, — bij de meeste juweliers Vrijdagsvoormiddags.

Maar is het loon nu *altijd* verschuldigd? óók als den werkgever het arbeidsresultaat niet heeft bereikt, als de diamant is weggeraakt, gestolen of wat dan ook? Ook verschuldigd als de arbeider niet heeft kunnen gaan arbeiden, zij het door toeval dat den werkgever trof, zij het door eigen schuld of door ziekte, huiselijke omstandigheden, nakomen van wettelijke plichten, als bijv. het schutten terwijl hij werk op heeft waarbij groote haast was?

Dit is eene vraag, die het leerstuk der risico bij aanbesteding en arbeidscontract raakt, of beter: het is het leerstuk zelf, op onze industrie praktisch toegepast.

Zien we vluchtig waar het om gaat.

Allereerst komt het er op aan twee gevallen wél te onderscheiden. Het eerste, dat het arbeidsresultaat niet is tot stand gekomen, het tweede, dat dit wél bereikt is, doch den werkgever niet is geworden. Het eerste is dan te onderdeelen in 2 gevallen: de arbeider heeft niet aan den arbeid kunnen gaan, óf de arbeider heeft slechts een deel van den arbeid kunnen verrichten. Laat ons deze eerste vraag naar de risico aan eene beschouwing onderwerpen.

De arbeider kan door een toeval of overmacht, dus buiten zijne eigen schuld, den bedongen arbeid niet praesteeën. Heeft hij dan niettemin aanspraak op loon?

Een uitdrukkelijk antwoord hierop is in onze wet niet te vinden. In buitenlandsche wetgeving meest alleen dáár, waar die arbeid is een bij arbeidscontract (oude diensthuur) toegezegde. Voor de zoogenaamde „aanneming” of „aanbesteding” achtte men het overbodig eene specieele regeling te treffen dienomtrent, daar immers:

1°. men uitging van het feit, dat bij „aanneming” het arbeidsresultaat was voorwerp van het contract, (eene meening hierboven reeds bestreden), waarom dan ook de arbeid zelf van den werkman moest buiten beschouwing gelaten,

2°. men daarom zĳch ook niet kon bezig houden met de bijzondere eigenschappen, van de waar „arbeid” of eene bijzondere, economisch afhankelijke, positie van den arbeider, óók waar hij eene „aanneming” had gesloten, en

3°. van oordeel was, dat hierbij de algemeene regelen omtrent de onmogelijkheid der praestatie voldoende waren. En, aangezien de aanneming beschouwd werd als een onderdeel van het huur- en verhuurcontract, de onmogelijkheid der eene praestatie ook die der andere meebracht. Kon dus de aannemer niet praesteeren, dan mocht hij geen recht doen gelden op eenig loon. ¹⁾

Daargelaten nu dat in het algemeen het voorwerp van beide contracten, zoo arbeidscontract (diensthuur) als aanneming is hetzelfde, nl. „arbeid”, — er zijn aannemingen te over, waar het loon niet bepaald wordt naar het resultaat van den besteden arbeid, doch naar den tijd gedurende welken de aannemer werkte. Gaat men bij de regeling der risico uit van de stelling, dat men daarbij wil treffen het contract, waar een arbeidsresultaat bedongen is, dan regelt men in werkelijkheid slechts eene *soort* aanneming, nl. die tegen vasten prijs of tegen stukloon.

Terwijl de aannemer tegen stukloon zijn aanspraak op loon in het algemeen afhankelijk stelt van het voortgebrachte werk, wil de aannemer tegen tijdloon eene remuneratie naar gelang van den arbeid aan eenig werk besteed, en staat dus in dit opzicht gelijk met den arbeider in dienstbetrekking die tijdloon ontvangt. En dit kunnen we geene assurantie noemen, daar toch we hier, staande op den bodem van dispositief recht, partijen vrijheid toekennen andere, betere condities in de plaats te stellen van het geldende recht. Condities, die hun beter of billijker dunken.

Want zoo het Pandektenrecht nu luidt — en daarnaar moeten we beslissen, daar onze wet niet van deze risico spreekt bij „aanneming” — thans leidt de dogmatiek tot gevaren in het praktische leven.

¹⁾ Dernburg Pandekte I, § 68.

We zeiden daareven dat ons Burgerlijk Recht zich niet bezighield met de bijzondere eigenschappen van de waar „arbeid” of van de bijzondere economische positie van den arbeider. De arbeid is eene waar, die niet kan worden gereserveerd, elk oogenblik onbesteden arbeid is een verlies voor den arbeider, die in den regel weinig of niet meer heeft dan zijne arbeidskracht om van te leven.

Heeft een dergelijk arbeider als aannemer, laat het zijn als los werkman (die niet altijd is arbeider in dienstbetrekking) zich tot eenig werk verbonden, dat onmogelijk wordt of dat hij niet kan tot stand brengen bijv. wegens plotselinge kortstondige ziekte. Dan draagt hij een vermogensnadeel dat hem moeilijk valt te torsen niet alleen, maar buitendien heeft hij dikwijls onkosten gemaakt die hij bovendien op zijne schouders moet lasten. Art. 503 van de Egyptische Code Civil geeft in dit geval een practisch voorschrift. Bij de zoogenaamde louage d'industrie moet dan de aanbesteder tegen den kostenden prijs de materialen overnemen die hem nuttig kunnen zijn. Hier is dus gewaakt tegen „onredelijke verarming” van den arbeider. Verdere doorvoering van dit beginsel ware gewenscht, echter met wering van nuttelooze dogmatiek. En dit kan gevoegelijk geschieden door den rechter hier, waar ingewikkelde verhoudingen kunnen ontstaan, vrijheid te geven, naar bevind van zaken te oordeelen, voor de gevallen, waar een arbeider-aannemer door toeval of overmacht wordt getroffen, — alzoo hem gelegenheid gevend om, rekening houdend met de vermogenspositie van partijen, te bepalen welk deel der gemaakte noodzakelijke onkosten door elk der partijen worde gedragen.

Voor een deel der gevallen evenwel moet een scherp geformuleerd beginsel in de wet zijn neergelegd. Namelijk voor die gevallen waar de aannemer feitelijk dezelfde positie inneemt als de arbeider in dienstbetrekking. En dit is het geval, waar den werkman een arbeid is opgedragen die zijne heele of meer dan de helft zijner arbeidskracht gedurende eenen bij wet te bepalen tijd in beslag neemt, of waar met denzelfden

werkmán gedurende zekeren tijd regelmatig aanneem-contracten worden afgesloten, wat blijken kan uit periodieke betaling van het bedongen loon. In al die gevallen moet de aanneemer beschouwd worden als partij in een arbeidscontract en op hem worden toegepast de risico-regels die dáár gelden. Zien wij derhalve hoe het met die risico bij arbeidscontracten gesteld is.

Hier doet zich onze vraag voor in dezen vorm: heeft de arbeider in dienstcontract die door overmacht of toeval gedurende betrekkelijk korten tijd verhinderd is den bedongen arbeid te praesteeën, niettemin recht op het inmiddels verschijnend loon?

In onze wet is deze materie niet geregeld behalve waar het geldt schippers, scheepsofficieren en scheepsgezellen. En daarom is twijfelachtig wat inmiddels bij ons rechtens is, omdat ons oud-vaderlandsche recht de vraag in een voor den arbeider gunstigen zin besliste, het Romeinsche recht daarentegen de praestatie van den arbeider als *Vorleistung* beschouwde. De practijk is ten onzent dan ook zeer verschillend; soms loopt het loon door, in andere gevallen wordt zelfs elk uur gekort.

En Diephuis, die het wel billijk vindt den arbeider zijn loon te betalen bij korte verhindering — duidelijk zeggend dat daar is geen steun in de wet te vinden voor eene vordering of exceptie van een der partijen — noemt het echter eene onpractische regeling omdat betrekkelijk korte verhindering hem te vaag en onjuridisch dunkt ¹⁾.

Niettemin heeft in verschillende nieuwere wetboeken en wetten de meer humane oplossing een scherper beljnden vorm aangenomen. (Zwitsersche Verbintenissenr. art. 341. Alg. Duitsch H. W. B. 1897 § 63, Deutsche Gewerbeordnung § 133c; Duitsch Burg. Wetb. § 616)". En Mr. Drucker geeft in artt. 20 en 21 van zijn Ontwerp den arbeider in die omstandigheden recht op vol loon. Wat het ontwerp ver verheft boven de regeling in de Deutsche Gewerbeordnung getroffen, is ²⁾, dat het den

¹⁾ Diephuis XII. 336. Zie literatuur aldaar.

²⁾ § 133c j° 133a gegen feste Bezüge beschäftigten Personen.

arbeider op stukloon — die zich tevree gesteld heeft met eene vergoeding naar rato van geleverd arbeidsresultaat, en rechte tens geen aanspraak dus zou kunnen doen gelden op loon voor *niet* geleverden arbeid — niettemin op eenen lijn stelt met zijnen makker die op tijdloon werkt, mits hij 3 maanden, de laatst verlopen 3 maanden onafgebroken in dienst van denzelfden werkgever is werkzaam geweest. Dan wordt hem toegekend het recht op zijn gedurende de laatst voorafgegane 30 dagen ontvangen gemiddeld loon (art 14).

Wij zien hieruit, dat overal de billijkheid de grond voor dergelijke bepalingen heeft gevormd. Dogmatiek is er vreemd aan. Het is hier de kwestie, wie der partijen een voor den eenen betrekkelijk gering, voor den ander meestal gewichtig vermogensnadeel zal hebben te dragen. En dit zal ons noodzakelijk tot twee conclusies moeten voeren.

1° slechts voor die arbeiders gelde deze regeling, die in ongunstige economische positie verkeerden, (wat b.v. de Duitse Gewerbeord. doet, door de intellectuele arbeiders van dit voorrecht uit te sluiten,) wat naar 't Ontw.-Dr. zijn de arbeiders die minder dan 3 gld. per dag verdienen,

2° maar dan ook *alle* arbeiders, onverschillig of ze werken op tijd- dan wel stukloon, en om het even tévens of ze zijn arbeiders in dienstcontract dan wel aannemers, mits ze feitelijk in dezelfde afhankelijke economische positie verkeerden.

Tot zóóver de risico in het algemeen, waar het geldt het geval, dat de arbeider niet heeft kunnen werken.

Willen wij het gevondene nu toepassen op de diamantindustrie, dan moeten wij voor één feit vooral het oog niet sluiten. En wel hiervoor, dat de arbeiders in diamantbewerker-aanneming-contracten zooals we boven zagen, zijn zelf arbeiders, kleine luiden, die werk aannemen, en die geen groote vermogens-nadeelen kunnen torsen.

Eene bepaling als 503 van de Egyptische Code, een wetsartikel dat waakt tegen „onredelijke verarming” voor den slijper zeker, die groote onkosten moet maken, is hier op zijn plaats niet alleen, maar dikwijls dringend noodig.

En wat wij zeiden van de arbeiders sub 2° wordt hier treffend geïllustreerd. Wij zullen de uitwerking van het beginsel door Mr. Drucker daartoe volgen. Hiertoe nog even gerecapituleerd, wie is de werkgever van den diamantwerker in dienstbetrekking?

Behalve de enkele juweliers die als eigenwerkmaker optreden of vaste knechts op tijdloon aannemen, zijn dit: kloversbazen, snijdersbazen, slijpers, verstellers en slijpersbazen. Dat zijn allen zonder onderscheid zelf werklui, waarvan velen naar verhouding minder verdienen dan hunne knechten. Reeds dadelijk zien wij dus, dat het dezen moeilijk zal vallen loon uit te keeren bij korte verhindering hunner knechten. Daarbij komt dan nog art. 21 van het Ontwerp dat hunnen toestand nog meer précair maakt. De arbeider, heet het daar, verliest zijne aanspraak op het tijdloon niet, wanneer *hij* bereid was den bedongen arbeid te verrichten, doch de werkgever daarvan geen gebruik heeft gemaakt, hetzij door eigen schuld of zelfs tengevolge van hem persoonlijk betreffende toevallige verhindering.

Het loon — wel is waar — wordt dan verminderd met het bedrag der onkosten die de arbeider daardoor heeft bespaard en van datgene, wat hij in denzelfden tijd heeft verdiend of moedwillig heeft nagelaten te verdienen, maar dit zal bij diamantarbeiders heel weinig of niets bedragen.

Nemen we nu bijvoorbeeld eenen slijpersbaas.

Is een zijner knechten ziek of anderszins verhinderd te arbeiden, dan moet hij dezen niettemin betalen, ofschoon hij voor het werk dat op den molen ligt eenen anderen knecht intusschen moet aannemen en betalen.

Kan hij zelf toevallig niet werken of heeft hij geen werk, zijn arbeiders op vastgeld en den versteller, die ook arbeider op tijdloon is, moet hij toch betalen. Zijn „lapper” toch betalen. Zijnen leerjongen tòch betalen. Zelf echter kan hij niets verdienen als *hij* ziek is of verhinderd, of als de juwelier geen werk voor hem heeft. En zoo gaat het m. m. met alle klovers- of snijdersbazen. In tijden van heerschende ziekte

(— influenza —) of van periodieke werkloosheid, in het diamantvak regel, — laat staan bij eene langdurige werkloosheid als juist in den tijd waarin deze studie wordt geschreven — zullen diamantwerkersbazen onherroepelijk aan lager wal komen en failliet gaan. Eén flinke epidemie of malaise en duizenden kleine werklieden komen aan den bedelstaf. De knechten zullen hen dra volgen.

Te keeren is dit euvel slechts, indien, zooals reeds boven wij mochten concludeeren, wat betreft deze risico geen onderscheid werd gemaakt tusschen aannemers of partijen in dienstbetrekking. Maar tevens en als noodzakelijk gevolg hiervan, moet de afhankelijke arbeider-aannemer in de gelegenheid zijn, de overmatige last — het betalen van loon waarvoor hem geen aequivalent gebracht is — af te wentelen op de schouders van den *feitelijken*, niet juridischen werkgever, van den juwelier, die deze schade beter kan dragen dan de arme werkmán. Wat gevoegelijk kan geschieden door onder „den werkmán persoonlijk treffende verhindering” tevens te verstaan de verhindering die een zijner werklieden treft. Immers en in alle gevallen is voor toepassing van de door billijkheid geëischte regeling noodwendig, dat tot voorkoming van nieuwe onbillijkheid de werkgeving bij cascades als zoodanig werd beschouwd. En rekening gehouden met den werkgever die zelf arbeider is.

We hebben boven echter gezien dat het risicovraagstuk zich nog in anderen vorm voordoet. De kwestie is dan: het arbeidsresultaat heeft den werkgever niet bereikt. Moet intusschen loon betaald worden?

Ook hier vinden wij dat onderscheid wordt gemaakt tusschen de contracten van aanneming en diensthuur (arbeidscontract).

Wel is waar gaf het Rom. Recht den aanbesteder de risico te dragen, de Fransch-Nederlandsche codificatie droeg deze den aannemer op, behalve bij een gebrek in de door den besteller geleverde stof. Men ging dus uit van de opinie „les gens de travail ne supportent jamais les risques de la chose

qui leur est confiée", de „entrepreneur" daarentegen „supporte les risques jusqu' à la réception" ¹⁾), en zelfs moet hij het ongeval waardoor het werk verloren ging bewijzen, soms zelfs het bewijs bijbrengen dat de brand, waar het goed te niet ging, niet door zijne schuld was ontstaan, maar in een belendend perceel ²⁾). Dit uitgangspunt was verkeerd, want men hield er geene rekening mee, dat arbeidscontracten konden worden aangegaan tegen stukloon en aannemingen tegen tijdloon.

Een aannemer, die den tijd dien hij gewerkt heeft vergoed moet krijgen, kan immers niet gezegd worden de risico te dragen. Had hij dit willen doen, dan had hij een prijs gesteld à forfait. En omgekeerd de arbeider in dienstbetrekking die op stukloon is aangenomen, „eigenkostenwerker" noemen hem de diamantwerkers, werkt *op eigen kosten*. Stelt het te ontvangen loon afhankelijk van het af te leveren werk. Hij neemt dus wel degelijk een risico op zich. Zoodat de Code en in navolging van deze ook het Nederl. Burg. Wetb. slechts de aanneming op stukloon heeft geregeld. Bepalingen gesteld die bij aanneming op tijdloon buiten toepassing moeten blijven, terwijl het niets heeft vastgesteld voor „eigenkostenwerkers" in dienstbetrekking.

De Code en ons Burg. Wetboek nemen dus, evenals vele andere wetgevingen en schrijvers aan, dat de aannemer in het algemeen de risico draagt.

Dit wordt dan meest aldus uitgewerkt.

I. De aannemer krijgt geen loon als het werk ten onder gaat tenzij:

a. dit geschiedt door gebrek in de stof door den aanbesteder geleverd ³⁾);

¹⁾ Guillouard II 769. Laurent XXVI, 2. Baudry-Lacantinerie et Wahl 1829 sqq.

²⁾ Zie litteratuur hierover in Repert. d. droit fr. v^o Louage d'ouvrage, cet. 1253. — Cour de Cass. 1re août 1866. Guillouard I 250, 253, II 787, sq.

³⁾ Wij laten hier het bijkans overal dogmatisch behandeld geval dat de werkman zelf de stof levert — grensgeval tusschen „koop" en „aanneming" —

- b. het *na* de levering is te niet gegaan
- c. of nadat de aanbesteder in gebreke was gebleven het werk op te nemen en goed te keuren, terwijl dan sommigen nog een verschil maken:
- d. of het goed door *vis major* verging terwijl het toch in dien staat was dat de besteller het goed kon keuren. Dan kan de aannemer vol of gedeeltelijk loon reclameeren ¹⁾).

Maar sub Ia, moet de aannemer toch instaan voor risico, indien hij:

- 1°. van het gebrek in de stof kennis droeg;
- 2°. als hij dat gebrek ontdekte zonder ervan kennis te geven aan den besteller;
- 3°. bij gewone zorg of zelfs bijzondere zorgvuldigheid dat gebrek had moeten of kunnen ontdekken ²⁾).

En sub Ib, ofschoon het werk verging na de levering, had de aannemer niettemin hoegenaamd geene aanspraak, als het werk klaarblijkelijke feiten droeg en de besteller het goed niet uitdrukkelijk had goedgekeurd ³⁾).

II. Een tweede meening echter vond het beslissende moment niet liggen in de opname van het werk, maar in de voltooiing daarvan. Ook dus als nog niet was geleverd maar het werk voltooid was toen het verging, kreeg de aannemer recht

III. op *vol* loon ⁴⁾), terwijl eene derde opinie, naar analogie met den zakenhuur, steeds kwantitatief vergoedde en loon toe-kende voor hetgeen inmiddels was gemaakt.

buiten beschouwing, voornamelijk omdat het hier irrelevant is, waar de diamantwerker nimmer de stof (diamant) zelf levert.

¹⁾ A. L. R. I, 11 § 960. Österr. § 1157. C. N. 1790, B. W. 1641 sqq. Zwitserl. 367, Bayr. Entw., 526. Dresd. Entw. 639.

²⁾ Guillaouard l. c., Duranton 17, n°. 251. — Duvergier II, 342. Aubry et Rau IV, 374, noot 8 p. 527. — Colmet de Santerre VII, n°. 243 bis — IV; — Laurent XXVI, 14. — Baudry Lacantinerie et Wahl 1861 — 1° Dresd. Entw. 647, j° 639 — Sächs. § 1248 al. 1, — Zwits. 368 al. 1 j° 356 — 2°, 3°. Österr. 1157 — A. L. R. I § 11, art. 957 sq. — Bayr. Entw. 527 — Hess. Entw. 242.

³⁾ Guill. II 793, — Pic, p. 453.

⁴⁾ Hess. Entw. 240, 241 — Sächs. B. G. B. § 1249.

Ook het nieuwe Duitsche Burgerl. Wetboek gaat uit van de idee dat bij aanneming het loon *niet* is eene vergoeding voor geleverden *arbeid*, maar voor arbeids*resultaat*. De aannemer heeft dus de risico te dragen, daar *hij* heeft de zoogenaamde *Vorleistungspflicht*. Voltooing van het werk heft die risico niet op, wel de oplevering en aanneming. In twee opzichten wijkt het evenwel van het Coderecht af: indien nl. het werk te niet ging door een toeval waarvoor de Besteller kan worden aansprakelijk gesteld, dan volgen de „gemeinrechtliche” regelen en indien door een voorgeschreven wijze van uitvoering het werk vermindert, te niet gaat, of onmogelijk wordt, dan — evenals bij gebrek in de stof — krijgt de aannemer, naar rato van het voltooide een deel van den bedongen prijs (§ 645).

Die kwestie van toevallen die de aannemer of aanbestedder al dan niet had te „vertreten”, wordt als „sphieren”-theorie, theorie van causaal-aansprakelijkheid, nader casuïstisch behandeld door Strohal, Oertmann, Crome.¹⁾ Voor ons behoef zij dit voldoende.

Wat kunnen wij nu als resultaat van dit alles opteekenen? Dit vooreerst, dat eene dogmatische behandeling van deze stof ons brengt tot ingewikkelde casuïstiek waarmee het rechtsverkeer dat eenvoudige regels van noode heeft, geenszins is gebaat, en dan ten tweede, dat ook eene wetgeving, die het karakter der aanneming als arbeidscontract niet wil erkennen, niettemin practisch gedwongen wordt rekening te houden met besteden arbeid.

Twee zaken dienen wij dus in het oog te houden. Dat nl. geene absolute, dogmatische oplossing practisch kan wezen. En ten tweede, dat *vele* aannemingen gesloten worden door werklieden, arbeiders, in waarheid dus zijn eene soort arbeidscontracten.

En dan doet zich alweer practisch de vraag aldus voor: door toeval gaat besteden arbeid te loor: wie moet dat vermogensnadeel dragen? En dan moet het antwoord luiden: hij,

¹⁾ Zie uitvoerig bij F. Binnerts (diss.) De risico bij aanbesteding en arbeidsovereenkomst.

die dit het beste dragen kan. De eenvoudigste weg ware wel, den rechter naar bevind van zaken weer te laten oordeelen, maar het verkeer eischt rechtszekerheid. Daarom is het, dunkt me, verkieslijk den weg te volgen, dien wij hierboven, waar het gold de kortstondige verhindering van den arbeider, mochten aanwijzen. In het algemeen geve men den stukwerker, den „eigenkostenwerker” de risico te dragen, tenzij gebrek in de stof of eene aanwijzing van den besteller medeoorzaak was van het te niet gaan. Bij menschen, die van hunnen arbeid moeten leven ga men uit van de stelling dat dáár de werkgever de risico drage. Zoowel dus bij aannemers als bij arbeiders in dienstbetrekking, indien het te derven loon een gegeven minimaal deel (b.v. meer dan $\frac{1}{2}$) van hun dagelijksch of wekelijksch inkomen bedroeg.

Hoe moeten wij deze algemeene theorie op de diamantindustrie toepassen?

Gaat, zegt art. 1643 B. W., het werk verloren buiten schuld van den werkman en voordat hij het heeft afgeleverd, dan kan de werkman geen loon eischen, tenzij de patroon nalatig is geweest het werk op te nemen.

Kan de werkman dan *bewijzen* dat het zijne schuld niet was, dan hoeft hij den diamant weliswaar niet te vergoeden; aanspraak op loon heeft hij dan evenwel òók niet.

Een geval van het verloren gaan van de te bewerken of bewerkte stof is het springen van steentjes uit de tangen of uit den stok. Dikwijls raken ze daarbij verloren. Nu kan een gebrek in de stof niet zijn: de bekende kwaliteit van de stof. Weet dus bijv. de snijder dat hij klein, hard, vijf werk op heeft — en dat ondervindt hij dra — dan is deze zinsnede niet op hem van toepassing. Zoo althans beslist de wet.

In de practijk geldt het omgekeerde. Ook als steentjes springen ontvangt de werkman het volle loon, onder aftrek van de waarde van den vermisten steen — onbewerkt. Dus bij den snijder niet de waarde van den gesneden, maar van den ruwen diamant: het zijn meest héél kleine steentjes die den weg der oneindigheid ingaan.

Bij klovers wordt het nooit in rekening gebracht: het percentage verlies op het partijtje wordt dan maar grooter gerekend.

Op winkels van den juwelier hoeft evenmin wat vergoed te worden. Wel moet de werkman naar het verloren steentje zoeken, maar wat weg is, ligt immers onder het bereik van den patroon en komt te eeniger tijd wel met den schoonmaak weer te voorschijn.

Maar hoe, als brand of diefstal den diamant doet verloren gaan? Naar de letter van de wet kan de werkman, indien dit buiten zijne schuld plaats vond, geen loon vragen.

Waar op den winkel van den juwelier gewerkt wordt is dit voorschrift al heel bedenkelijk. Daar is toch sprake van een toeval dat naar Duitsch recht de besteller zou hebben te „vertreten”. Maar ook den arbeider die den diamant goed heeft bewaard geen recht toe te kennen op loon voor den geprae-steerden arbeid, mag kwalijk billijk worden geheeten. Regeling van de risico bij „aanneming van werk” als arbeidscontract mag dus intusschen zeer wenschelijk worden geacht.

Dit wat betreft des arbeiders recht op het bedongen loon. Wat aangaat de uitbetaling van dat loon, het volgende: Verschuldigd is het stukloon in het algemeen, nadat het werk is opgeleverd en goedgekeurd. De gewoonte in de diamantindustrie is, dat alle loonen eens per week worden betaald. Sommige kantoren, — boven reeds wezen wij hierop, — betalen dan alleen het werk dat af is en opgeleverd, andere alles wat gefabriceerd is, weer anderen betalen al het uitgegeven werk, onverschillig welk gedeelte daarvan bewerkt is. In dit geval rust op den werkman de plicht, het werk op behoorlijken tijd te leveren.

Eene reeks van rationeele bepalingen omtrent het uitbetalen van het loon schrijft het Ontwerp-Drucker in artt. 21—31.

Het loon, door een minderjarigen arbeider (= onder de 18 jaar) verdiend kan alleen dan aan hemzelf worden voldaan, als de vader of voogd daartoe zijne schriftelijke toestemming heeft gegeven. Het loon van den achttienjarige kan aan dezen

zelf worden voldaan, tenzij vader of voogd zich hiertegen verzet (22).

Betaalt de werkgever anders dan in geld, dan kan de arbeider desniettemin toch zijn loon nog eens in geld opeischen, in welk geval 't Gemeentebestuur die bons enz., welke in betaling zijn gegeven, opvragen kan om ze ten bate van noodlijdende arbeiders in de gemeente te besteden (art. 24).

Betaalt de patroon niet uiterlijk den derden dag na den gebruikelijken betaaldag, dan heeft de arbeider recht op eene verhooging, en wel: voor den 4^{en} dag tot den 8^{en} dag 5°/_o per dag en voor elken dag, dat hij langer moet wachten, 10°/_o daarboven. Dat al met een maximum van de helft van het loon, zoodat na den 33^{en} dag van wanbetaling hij nimmer méér kan vorderen dan 150°/_o (art. 27).

Wordt dit dan een gewone schuld; m. a. w. kan de arbeider na die 150°/_o nog eens 5°/_o per jaar wettelijke interessen vorderen, of is die 150°/_o het hoogste, dat de arbeider immer krijgen kan?

Bedingen, waarbij van dit voorrecht wordt afgezien, zijn alleen geldig voor arbeiders, die meer dan 3 gld. per dag verdienen.

Staat de arbeider (in dienstbetrekking) bij zijnen werkgever in het krijt, dan mag deze in het algemeen zijne schulden niet op het loon korten, maar moet dit volkomen uitbetalen. Dat is de regel dien art. 28 Ontw. Dr. stelt. Uitgezonderd daarvan zijn slechts enkele schulden. En zoo mag de werkgever in het diamantvak de volgende posten van het loon afhouden:

1°. Schadevergoeding wegens niet nakomen of onrechtmatig verbreken van het contract.

2°. Huurprijs van eene bij schriftelijk contract verhuurde woning.

3°. Teruggave van voorschotten op het loon.

4°. Teruggave van hetgeen bij definitieve berekening van het stukloon blijkt voorloopig te veel te zijn betaald.

Het arbeidsloon is meestal de eenige bron van inkomsten van den arbeider. Ware „beslag” nu op zijn vol loon toege-

staan, dan zou hem groot levensgevaar gebracht worden, dat niet opweegt tegen het voordeel dat zijne crediteur daarbij heeft. Daarentegen zou het crediet des arbeiders al zeer worden belemmerd, indien zijn schuldeischer hoegenaamd geen recht had zijne vordering op des werkmans loon te verhalen. 't Is daarom, dat art. 30 van het Ontwerp-Drucker op het voetspoor van andere wetgevingen beslag op het loon van den arbeider slechts gedeeltelijk heeft toegestaan.

Indien een arbeider loon te vorderen heeft van zijnen werkgever, kan op dit loon niet méér beslag worden gelegd dan voor een vijfde gedeelte van dat bedrag, indien dit loon niet méér bedroeg dan 3 gld. per dag. Bestaat het loon uit méér, dan is beslag slechts voor een derde deel op dat meerdere toegelaten.

Deze zelfde regels gelden eveneens bij inpandgeving of vervreemding van des arbeiders loonrecht — eveneens bij faillissement daar dit immers ook het karakter draagt van een „beslag”.

De arbeider krijgt zodoende een onvervreembaar recht op zijn loon, omdat dit is zijn eenige levensonderhoud.

Bovendien hebben de arbeiders bij faillissement van den werkgever (art. 31 Ontw.) eene bevoorrechte schuld, evenals de dienst- en werkboden, doch alleen voor arbeid, in de voorafgegane zes maanden verricht.

De aannemers van werk kunnen slechts het voorrecht van art. 1652 B. W. invoeren. Indien zij *eenig goed van een ander onder zich hebben*, zijn zij namelijk gerechtigd om dat goed onder zich te houden, tot de volle voldoening van de kosten en arbeidsloonen, daaraan besteed, — tenzij de eigenaar voor die kosten en arbeidsloonen genoegzame zekerheid hebbe gesteld.

Tot uitoefening van dit retentierecht is noodig, dat de arbeidsman het goed „onder zich” hebbe, dat is: onder zijn beheer. Voor werklui op den winkel van den juwelier geldt dit recht dus *niet*.

Wat verdere rechten betreft die de arbeider kan uitoefenen:

De werkgever (art. 33 Ontw.) is verplicht, de arbeidslokalen, werktuigen en gereedschappen waarin of waarmee hij

den arbeid doet verrichten, op zoodanige wijs in te richten en te onderhouden, en den arbeid zóó te regelen, dat de arbeider tegen gevaar voor lijf en eerbaarheid zoover beschermd is, als de aard van den arbeid toelaat.

Voor aannemers van werk is hier niet voldoende gezorgd, en ook de slijpersbaas zal de plicht van art. 33 niet behoorlijk kunnen nakomen, zoolang er slijperijen bestaan, die niet deugen voor hunne bestemming.

Klovers en snijders werken nog al eens op tochtige zolders, waar 's zomers eene ongezonde hitte heerscht, in den winter ondraaglijke kou. Slijpers arbeiden wel op slijperijen, die kwalijk dien naam verdienen en waarvan de ramen op het zuiden liggen, zoodat de zon hen in zeer hevige mate belemmert en hunne krachten noodeloos uitput.

Heel veel zou hierin veranderd kunnen worden als in het algemeen de verhuurders van arbeidsruimten of hem die in aangewezen ruimten werklieden arbeid deed verrichten, de verplichting werd opgelegd, gezegde ruimten behoorlijk in te richten, slijperijen dus de molens slechts op het Noorden mochten hebben.

Beperking van den arbeidstijd is eveneens noodzakelijk, vooral met het oog op de vroege invaliditeit van den diamantarbeider. Zoo zeide prof. Gunning in de Arbeidsenquête te Amsterdam (4361 A.):

„Ik geloof dat het een arbeid is, die de helft van den duur van andere vakken zou eischen, wilde men aan de physiologische eischen voldoen. Indien bijv. de arbeidsduur 12 uren was in het algemeen, zou die voor diamantslijpers op 6 uren moeten worden teruggebracht. De inspanning is buitengewoon. Iemand, die er niet aan gewend is, verbaast er zich over, wat de menschen moeten zien. Inderdaad is het vak voor de oogen tot een der meest inspannende.”

Mannen, nog sterk en flink, deugen al ras niet meer voor het „vak”, zoodra hunne oogen beginnen zwak te worden. En dit is bij diamantwerkers soms al heel vroeg. Toch te laat, om nog een ander vak te gaan leeren.

Verzekering tegen invaliditeit is dus voor diamantwerkers een levensbelang. Zelf kunnen zij de premie niet betalen.

Twee wegen zijn daarom mogelijk.

Of de juweliërs konden eene combinatie vormen en onderling *alle* diamantarbeiders verzekeren.

Of de juweliërs moesten gedwongen worden alle werklieden, die werk van hen hadden, onverschillig of baas of knecht, tegen invaliditeit te verzekeren bij eene particuliere of Rijks-verzekeringsbank.

In beide gevallen kan de te betalen premie worden berekend naar rato van het door hen gedurende een jaar betaalde loon.

Ongevallen komen in de diamantindustrie heel weinig voor. Naar men zegt, lijden sommige verstellers wel aan loodvergiftiging. Een nader onderzoek daaromtrent schijnt aanbevelenswaardig.

HOOFDSTUK VI.

Het eindigen van het contract.

In ons Burgerlijk Wetboek — evenmin als in de Code — is iets speciaals bepaald, wanneer het arbeidscontract eindigt gelijk dit inmers wel geschied is bij andere contracten, bijv. de lastgeving. Gevolg hiervan is, dat wij de algemeene beginselen die bij alle contracten gelden, hier zullen hebben toe te passen.

En dan is het goed, te onderscheiden dienstbetrekkingen voor bepaalden en voor onbepaalden tijd aangegaan.

Gemeen hebben ze beide de volgende wijzen van te niet gaan, en wel:

I. de overeenstemmende wilsverklaring, waar beide partijen besluiten niet meer met elkander te willen verbonden zijn.

II. Eene tweede wijze van eindigen is gelegen in den dood van den arbeider, daar men het arbeidscontract acht te zijn aangegaan met het oog op de persoonlijke praestatie van den werkman ¹⁾. Daarentrent zijn zoowat allen het eens. Anders daarentegen, waar de vraag ligt of het contract ook beëindigd wordt door den dood van den werkgever.

III. Diephuis antwoordt ontkennend. Fransche schrijvers nemen veelal eene onderscheiding aan tusschen werklieden in de industrie en huisbedienden. Den industrieelen arbeider is

¹⁾ Cornil 346. — André et Guibourg p. 92. — Pic 426. — Diephuis XII p. 339.

het meestal onverschillig voor wien hij werkt. Huisbedienden daarentegen, die elk oogenblik met den werkgever moeten omgaan, kunnen gezegd worden met het oog op dien werkgever hun contract te hebben gesloten. Bij dezen expireert het contract wél, bij genen niet ten gevolge van den dood des werkgevers ¹⁾. Uitzondering wordt dan evenwel gemaakt waar de exploitatie der onderneming met den dood van den werkgever ophoudt, als wanneer ook de dienstbetrekking in kwestie wordt geacht te zijn opgeheven ²⁾. Het Ontwerp-Drucker zal aan dezen onzekeren toestand een einde maken door te bepalen, dat de dood van den werkgever de dienstbetrekking *niet* opheft, tenzij uit de overeenkomst het tegendeel voortvloeie (artt. 52, 53).

IV. Met den dood van den werkgever wordt door de gangbare Fransche jurisprudentie gelijkgesteld de ontbinding der vennootschap waarbij de arbeider in dienst was, of het faillissement van den werkgever. Naar ons recht kunnen alsdan beide partijen tegen hoogstens zes weken het contract opzeggen (art. 40 Faiw.).

V. Behalve deze wijzen waarop beide soorten contracten, en die voor bepaalden en die voor onbepaalden tijd aangegaan, onmiddellijk eindigen, is soms sprake van tusschenkomst des rechters. Deze zal — art. 1302 — op verzoek van eene der partijen het contract hebben te ontbinden, in geval de wederpartij hare verplichtingen niet nakomt.

Arbeidscontracten, aangegaan voor eenen bepaalden tijd, eindigen met het verstrijken van dien tijd. Veel bestreden is dan evenwel de kwestie, of het contract dan van rechtswege expireert, dan wel of eene voorafgaande opzegging daartoe noodig is ³⁾. Mr. Drucker bepaalt in art. 43 van zijn Ontwerp

¹⁾ Mr. G. Belinfante in Themis 1868, — Cornil l. c. — Guillaouard II 731 — Colmet de Santerre VII, 231 bis V. — Baudry Lacantinerie et Wahl II 1473.

²⁾ André et Guibourg p. 93 — Dufourmantelle (Législation industrielle) p. 119.

³⁾ Diephuis vindt van niet (l. c.) anders oordeelen J^o de Vries. Tijdsch. v. h. Ned. Regt VII, p. 274 sqq., — Mr. v. Hamel, Sociaal Wbl. 1892, bl. 377.

dat voorafgaande opzegging slechts noodzakelijk is indien dit is overeengekomen of indien volgens wet, verordening of plaatselijk gebruik ook bij vooraf bepaalden duur opzegging behoort plaats te hebben en partijen daarvan niet opzettelijk zijn afgeweken.

Wordt daarna de dienstbetrekking voortgezet, van welke natuur is dan het nieuwe contract? De meeningen zijn zeer verdeeld. Sommigen achten dan een nieuw contract ontstaan op dezelfde voorwaarden en voor denzelfden tijd als in het oude contract bepaald was ¹⁾, anderen achten het dezelfde verbintenis, nu voor onbepaalden tijd verlengd ²⁾, eene derde opinie acht die verlenging slechts bedoeld voor zoo lang partijen *feitelijk* daarnaar zich hebben gedragen ³⁾. Het Ontwerp voegt zich bij hen die de *tweede* meening zijn toegedaan (art. 43 al. 3).

Arbeidscontracten, voor *onbepaalden* tijd aangegaan, eindigen op regelmatige wijze door opzegging van eene der partijen, die zij niet behoeft te motiveeren. Deze opzegging moet evenwel tijdig geschieden, d. w. z. binnen eenen bekwamen termijn, opdat de werkgever zich inmiddels van andere werkkrachten kunne voorzien, de arbeider c. q. niet van allen onderhoud plotseling verstoken worde ⁴⁾.

De Fransche wet van 27 Dec. 1890 erkende dit beginsel volmondig; zij liet wel is waar het contract terstond eindigen bij de opzegging, doch de rechter moest dan *à posteriori* uitmaken of er al dan niet reden tot schadevergoeding was. Het behoeft geen betoog, dat de rechtsonzekerheid die hiervan het gevolg moest wezen, leidde tot eene minutieuse jurispru-

¹⁾ Guillouard II 731. — Pothier, *Du louage* No. 372. — Troplong II 881. — Duvergier II, 300. — André et Guibourg p. 79. — Marcadé VI, art. 1781 No. 3. — Drucker l.c. — Schweiz 342 met maximum van 1 jaar.

²⁾ Cornil 331. — Duitsch B. G. B. § 625.

³⁾ Rb. Leeuwarden 18 Juni 1885. W. 5325.

⁴⁾ Onze jurispr. nam nu eens *dit* stelsel aan, dan weder achtte zij bij opzegging partijen dadelijk los van elkaar. Zie jurispr. en litt. bij Drucker M. v. T. 44-47.

dentie, die verre van praktisch is. Duidelijker spreekt zich Mr. Drucker uit in artt. 44—47.

De opzegging mag alleen geschieden tegen een van die dagen, welke door wet, verordening of plaatselijk gebruik daarvoor zijn aangewezen.

Bij gebreke daarvan mag de opzegging alleen geschieden tegen het einde van elk kalenderkwartaal; is de dienstbetrekking in den loop van een kwartaal aangevangen, dan voor 't eerst tegen het einde van het volgende kalenderkwartaal.

De opzegging moet minstens veertien dagen vooraf geschieden, en verder ééne week méér, voor elk vol jaar dat de dienstbetrekking geduurd heeft, met een maximum van zes maanden. Slechts bij geschrift of reglement mag hiervan worden afgeweken, mits de termijnen daar voor beide partijen gelijk gesteld zijn.

Is een proeftijd bedongen, dan mag het contract steeds onmiddellijk worden opgezegd. De proeftijd moet voor beide partijen gelijk zijn en mag niet langer duren dan ééne maand.

Nu zijn — met uitzondering alleen van leerlingcontracten — alle diamantwerkerscontracten voor onbepaalden tijd aangegaan, en zouden de artikelen 44—47 dus op genoemde contracten van toepassing moeten komen. En de werkgever in de diamant-industrie — krovers-, snijders-, slijpersbaas, ja, de arme slijper is ook de werkgever van den versteller — kan niet te voren weten of hij werk zal hebben of niet. Bij werkeloosheid die tijdelijk wezen kan en meestal niet is te voorzien, is het hem onmogelijk zijne knechten in dienst te houden.

Voorafgaande opzegging is in het diamantvak eene onmogelijkheid, tenzij ook de *aannemers*-werklieden recht hadden op tijdige opzegging. Dan komen de lasten op den juwelier, die 't misschien ook niet dragen kan, maar in alle gevallen niet zóó zwak staat als de arme werkmán, die door den aard zijner industrie gedwongen is, arbeiders als knecht aan te nemen.

Het gevaar bestaat dan evenwel, dat al meer en meer de juweliers zullen overgaan, hun goed te laten fabricceeren in

landen, waar hun zoo groote lasten *niet* te dragen liggen.

Dit wat betreft de opzegging.

Echter moest er mogelijkheid bestaan dat partijen bij bijzonder gewichtige redenen, niet genoodzaakt waren met elkaar in contact te blijven; dit erkende onze Wet reeds in art. 1639 waar 't gold dienst- en werkboden, naar dit beginsel handelde reeds lang de Fransche jurisprudentie, en dit gaf Mr. Drucker aanleiding eene bijzondere soort opzegging te erkennen, zonder termijn, zoodat partijen dadelijk van elkander los zijn, de dienstbetrekking is opgeheven, en dit om 't even of het arbeidscontract op bepaalden of onbepaalden tijd was gesloten.

Art. 54—62 handelen over deze *eigenmachtige verbreking* der dienstbetrekking. In 't algemeen is deze onrechtmatig en moeten partijen genoeg nemen met eene opzegging, met het verstrijken van den tijd waarvoor zij zich verbonden hadden, of met de ontbinding door den rechter wegens gewichtige redenen (art. 50).

Toch zijn er gevallen mogelijk, waar dringende redenen bestonden tot dit eigenmachtig handelen. Is dit zoo, dan hoeft de partij, die het contract brak, geene schadevergoeding te geven, — welke schadevergoeding in de andere gevallen vrijelijk door den rechter wordt bepaald, met inachtneming van alle bijzondere omstandigheden.

En ten slotte eene opheffing der dienstbetrekking door den rechter op aanvraag van den niet-contractant: art. 51 Ontw. Dr.

Indien een arbeider tusschen 18 en 23 jaar in eene dienstbetrekking is getreden zonder bijzondere toestemming van vader of voogd, kunnen deze laatsten, alsook het Openbaar Ministerie, de opheffing dier dienstbetrekking bij den rechter aanvragen, als door hare voortzetting de toekomst van den minderjarige ernstig zou worden bedreigd.

Dit voor zoover het geldt arbeiders in dienstbetrekking.

Ten aanzien der aannemers gelden de wettelijke bepalingen omtrent aanneming van werk.

De aanbesteder kan, des goedvindende, de aanneming op-

zeggen, ofschoon het werk reeds begonnen zij, mits den aannemer volkomen schadeloos stellend voor alle gemaakte kosten, arbeid en winstderving (art. 1647 B. W.). Ook voor stukwerkers in arbeidscontract mocht dergelijk artikel worden geschapen.

Voorts eindigt de aanneming (art. 1648) door den dood van den werkman, in welk geval de aanbesteder het voltooide deel van het werk aan de erfgenamen moet betalen.

Eene opzegging door den *aannemer* kent de wet niet. In diamantcontracten geldt dit evenwel als regel in één geval, reeds boven vermeld. Eigenkostenwerkers nl. (slijpers) mogen een partijtje teruggeven, als vóór of onder den arbeid blijkt, dat er te weinig of niets aan verdiend kan worden. Snijders en klovers daarentegen kunnen dit bijna altijd voorzien. — Dit is dus bij knechten aan te merken als een gegronde reden tot weigering van den bedongen arbeid; bij aannemers eene opzegging van de gesloten „aanneming”.

De aan het partijtje inmiddels verrichte arbeid behoeft dan niet vergoed te worden, al heeft een enkele juwelier niettemin de gewoonte, den besteden arbeid toch te betalen.

H O O F D S T U K VII.

Besluit.

Reeds boven hadden wij gelegenheid het een en ander op te merken, waarin wettelijke voorziening werd geëischt, of waar naar onze meening de belangen van den diamantwerker noodeloos werden beleedigd.

Al deze bezwaren zijn meest terug te voeren tot één principieel uitgangspunt: de scheiding tusschen aanneming van werk en arbeidscontract.

Deze scheiding stamt uit het Romeinsche Recht. En de vraag is niet ongewettigd, of niet juist de omstandigheid dat die regeling zoo eeuwenoud is, ons tot nadenken moet stemmen en tot de meening voeren dat zij, niet geschapen met het oog op onze toestanden en onze behoeften, voor onze tijden niet meer past.

Wil de jurist van dezen tijd nuttigen arbeid scheppen, dan werke hij niet met overgebleven *begrippen*, hoe oud en eerbiedwaardig dan ook, maar met *feiten*, die zich in onze maatschappij voordoen.

Het diamantvak levert daarvoor eene eigenaardige illustratie.

Wordt nl. enkel het arbeidscontract — als oude diensthuur — geregeld, niet erkend dat òók de aanneming van werk in vele gevallen een *arbeids*-contract is, dan moet de geheele diamantindustrie groot nadeel ondervinden en duizenden nijvere arbeiders niet in staat komen zich economisch te handhaven. Wat de gevolgen hiervan zijn, behoef ik hier niet te schilderen.

De verplichting tot het doen van arbeid, de wijze waarop de arbeid moet worden verricht, de risico van den arbeider, de verplichting tot betalen van loon, is bij beide contracten dezelfde.

En, waar de afhankelijke toestand van den arbeider speciale wetsvoorschriften noodig maakt, daar is het tijd te gaan werken met feiten, niet met begrippen. Daar is het noodig, deze regeling te doen rusten op de feitelijke, niet de juridische afhankelijkheid van den arbeider.

Eene dergelijke regeling kan geene plaats vinden in eene wet, die uitsluitend over den Romeinschrechtelijken dienst-huur handelt.

Eene billijke, practische regeling van den arbeid, om het even of hij valt onder de hier te lande gangbare definitie van „arbeidscontract” of onder het juridische begrip „aanne-ming van werk” blijft naar mijne bescheiden meening gewenscht.

BIJLAGEN.

Tijdens het bewerken van deze studie is eenige verandering gekomen in de wijze van afrekenen als vermeld op pag. 30.

De A. N. D. B. namelijk geeft thans 2 aan 2 bladzijden genummerde, om de andere pagina geperforeerde, **kostenboeken** uit, waar, als bij de bekende commissieboeken van reizigers, door middel van carbonpapier twee bladz. gelijktijdig worden ingevuld.

Hier volgt een bladzijde uit zulk kostenboek.

Afrekening op 1900, loopende
 van tot 1900 — 4

Naam van den Knecht:

GEMAAKT WERK:				BEDRAG:	JUWELIER:
Lett.	No.	st.	kt. f		
"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"

Totaal bedrag

KOSTEN:

Molenuur f	Gemaakt werk f
Kijklicht n	Kosten n
Verstellicht "	
Verstelpit. n	Netto uitbetaald. f
Versteller n	
Schijven n	
Boort, enz. n	
Bazengeld 10% n	
Contributie n	
Totaal kosten f	

IN HET WERK GEBLEVEN:

Lett. No.
 "

Handteekening van den Baas:

Handteekening van den Knecht:

VOORSCHOT MAG NIET OP DEZE BRIEFJES IN REKENING WORDEN GEBRACHT.

ALGEMEENE NEDERLANDSCHE DIAMANTBEWERKERSBOND.
 „BETSALEL” VEREEN. VAN ISRAËL. WERKL. EN HANDELSBED.
 CHR. DIAMANTBEWERKERS-VEREEN. „PATRIMONIUM”.
 DIAMANTSLIPPERS-VEREENIGING.
 DIAMANTBEW.-VEREEN. „ST. EDUARDUS” AFD. V. D. NED. R. K. V. B.

No..... *Fabriek*

* * DIPLOMA * *

voor den leerling

beroep

Handteekening van den Leermeester:

Voor bovengenoemde organisaties:
 De Commissie belast met de doorvoering en controleering
 van het Besluit in zake de Leerlingen (Intern. Congres Sept.
 '97 Antwerpen).

Voorzitter:

Secretaris:

AMSTERDAM..... 1 .

*Dit Diploma moet op aanvraag aan de Besturen der Diamant-
 bewerkersorganisaties hier ter stede of aan een der vertegenwoordigers
 daarvan overlegd worden en moet steeds op de werkplaats aanwezig zijn.*

*Elk halfjaar, in de maanden Mei en November, moet houder dezes
 zijn diploma door het Hoofdbestuur v/d A. N. D. B. doen controleeren.*

Dit diploma is het eigendom van den leerling. De leerling is gehouden bij verwisseling van Patroon of Werkplaats hiervan onmiddellijk kennis te geven aan het Hoofdbestuur van den A. N. D. B. met opgave van redenen. *

*Houder
Houdster* *dezes, is bij beëindiging van zijn leertijd gerechtigd lid te worden van een
der voorgenomde organisaties.*

Algemeene Nederlandsche Diamantbewerdersbond.

Goedgekeurd bij Kon. Besluit van 3 Sept. '96, No. 42.

MINIMUM LOONTARIEF

VOOR

— BRILLANTSNIJDEN. —

Grof boven de	4—4	f	0.60
van 5—4 tot	7—4	"	2.75
" 8—4 "	10—4	"	3.—
" 11—4 "	12—4	"	3.25
" 13—4 "	16—4	"	3.50
" 17—4 "	18—4	"	3.75
" 19—4 "	20—4	"	4.—
" 21—4 "	24—4	"	4.25
" 25—4 "	28—4	"	4.50
" 29—4 "	32—4	"	4.75
" 33—4 "	36—4	"	5.—
" 37—4 "	40—4	"	5.25
" 41—4 "	45—4	"	5.50
" 46—4 "	50—4	"	5.75

en iedere 5 steentjes per 4 karaat meer f 0.25 hooger per partijtje, tot 100--4, en verder f 0.08 per stuk.

Verdere voorwaarden zijn:

1e. Geen percenten of meidengeld.

2e. Volledige betaling van overwicht.

3e. Vrijheid voor de werklieden om op de werkplaats hun werk te wegen.

Op geen winkel mag voor minder tarief gewerkt worden.

Men geve het Hoofdbestuur van iedere afwijking onmiddellijk kennis.

Het Hoofdbestuur van den A. N. D. B.

HENRI POLAK, Voorzitter.

JAN A. VAN ZUTPHEN, Secretaris.

UITZONDERINGSTARIEF

VOOR

burgerlijk-fabrikaat, zonder rondisten.

3—4	f 14.—
4—4	„ 15.—
5—4	„ 16.—
6—4	„ 17.—
7—4	„ 18.—
8—4	„ 19.—
9—4	„ 20.—
10—4	„ 21.—
11—4	„ 22.10
12—4	„ 23 20
13—4	„ 24.30
14—4	„ 25.40
15—4	„ 26.50
16—4	„ 27.60
17—4	„ 28.70
18—4	„ 29.80
19—4	„ 30.90
20—4	„ 32.05

Het Hoofdbestuur van den A. N. D. B.

HENRI POLAK, Voorz.

JAN A VAN ZUTPHEN, Secr.

UITZONDERINGSTARIEF

VOOR

hardgeel-fabrikaat en wat daarmee gelijk te stellen is.

A. Onder dit tarief zullen slechts vallen de gave, ronde goederen en de daaruit geslagen kappen;

B. het werk kleiner dan 2 karaat zal niet gerondist worden;

C. het tarief is vastgesteld voor het oorspronkelijk ruw gewicht.

Grof *boven* de 3 karaat *f* 2.50 per karaat.
van 3 karaat per stuk tot 2—4 *f* 2.75 per karaat.

3—4	"	12.—	"	"
4—4	"	13.—	"	"
5—4	"	14.—	"	"
6—4	"	14 80	"	"
7—4	"	15.60	"	"
8—4	"	16.40	"	"
9—4	"	17.20	"	"
10—4	"	18.—	"	"

Het Hoofdbestuur van den A. N. D. B.

HENRI POLAK, Voorz.

JAN A. VAN ZUTPHEN, Secr.

Algemeene Nederlandsche Diamantbewerkerbond.
Goedgekeurd bij Kon. Besluit van 3 Sept. '96 No. 42.

~~~~~
MINIMUM-LOONTARIEF
VOOR
BRILLANTSLIJPERS.

Grof tot en met 8-greins, per karaat f 3.50.

3—4 f 16.00	37—4 f 43.10	71—4 f 63.00	105—4 f 80.00
4—4 „ 17.50	38—4 „ 43.75	72—4 „ 63.50	106—4 „ 80.50
5—4 „ 19.00	39—4 „ 44.40	73—4 „ 64.00	107—4 „ 81.00
6—4 „ 20.00	40—4 „ 45.00	74—4 „ 64.50	108—4 „ 81.50
7—4 „ 21.00	41—4 „ 45.60	75—4 „ 65.00	109—4 „ 82.00
8—4 „ 22.00	42—4 „ 46.20	76—4 „ 65.50	110—4 „ 82.50
9—4 „ 23.00	43—4 „ 46.80	77—4 „ 66.00	111—4 „ 83.00
10—4 „ 24.00	44—4 „ 47.40	78—4 „ 66.50	112—4 „ 83.50
11—4 „ 24.95	45—4 „ 48.00	79—4 „ 67.00	113—4 „ 84.00
12—4 „ 25.90	46—4 „ 48.60	80—4 „ 67.50	114—4 „ 84.50
13—4 „ 26.80	47—4 „ 49.20	81—4 „ 68.00	115—4 „ 85.00
14—4 „ 27.65	48—4 „ 49.80	82—4 „ 68.50	116—4 „ 85.50
15—4 „ 28.45	49—4 „ 50.40	83—4 „ 69.00	117—4 „ 86.00
16—4 „ 29.25	50—4 „ 51.00	84—4 „ 69.50	118—4 „ 86.50
17—4 „ 30.00	51—4 „ 51.60	85—4 „ 70.00	119—4 „ 87.00
18—4 „ 30.70	52—4 „ 52.20	86—4 „ 70.50	120—4 „ 87.50
19—4 „ 31.40	53—4 „ 52.80	87—4 „ 71.00	121—4 „ 88.00
20—4 „ 32.05	54—4 „ 53.40	88—4 „ 71.50	122—4 „ 88.50
21—4 „ 32.70	55—4 „ 54.00	89—4 „ 72.00	123—4 „ 89.00
22—4 „ 33.35	56—4 „ 54.60	90—4 „ 72.50	124—4 „ 89.50
23—4 „ 34.00	57—4 „ 55.20	91—4 „ 73.00	125—4 „ 90.00
24—4 „ 34.65	58—4 „ 55.80	92—4 „ 73.50	126—4 „ 90.50
25—4 „ 35.30	59—4 „ 56.40	93—4 „ 74.00	127—4 „ 91.00
26—4 „ 35.95	60—4 „ 57.00	94—4 „ 74.50	128—4 „ 91.50
27—4 „ 36.60	61—4 „ 57.55	95—4 „ 75.00	129—4 „ 92.00
28—4 „ 37.25	62—4 „ 58.10	96—4 „ 75.50	130—4 „ 92.50
29—4 „ 37.90	63—4 „ 58.65	97—4 „ 76.00	131—4 „ 93.00
30—4 „ 38.55	64—4 „ 59.20	98—4 „ 76.50	132—4 „ 93.50
31—4 „ 39.20	65—4 „ 59.75	99—4 „ 77.00	133—4 „ 94.00
32—4 „ 39.85	66—4 „ 60.30	100—4 „ 77.50	134—4 „ 94.50
33—4 „ 40.50	67—4 „ 60.85	101—4 „ 78.00	135—4 „ 95.00
34—4 „ 41.15	68—4 „ 61.40	102—4 „ 78.50	kleiner per stuk
35—4 „ 41.80	69—4 „ 61.95	103—4 „ 79.00	f 0.70
36—4 „ 42.45	70—4 „ 62.50	104—4 „ 79.50	

Het Hoofdbestuur van den A. N. D. B.

Nadruk verboden.

HENRI POLAK, Voorz.

JAN A. VAN ZUTPHEN, Secr.

Algemeene Nederlandsche Diamantbewerkerbond.

(Goedgek. bij Kon. Besl. van 3 September '96 No. 42.)

MINIMUM-TARIEF VOOR DIAMANTSLIPPEN.

TAILLE JURASSIEN.

TAILLE 8/8 (Achtkantjes).		TAILLE 16/8 (Engelsche kappes of achtkantjes met lange sterretjes.)	TAILLE 16/16 Brillant, gebrillandeerd met slechts 2 halfjes per sterretje, open hoekjes latende en zonder sterretjes.	TAILLE 24/16 Brillant, van boven gewoon gebrillandeerd zonder sterretjes, en van onderen met slechts 2 halfjes per sterretje, open hoekjes latende.
40—1 tot	45—4 per stuk f 0.95	per stuk f 0.97 ^s	32—4 per stuk f 1.10	32—4 per stuk f 1.15
45—4	50—4 " 0.92 ^s	" " 0.95	40—4 " " 1.02 ^s	40—4 " " 1.05
50—4	55—4 " 0.90	" " 0.92 ^s	45—4 " " 1.—	45—4 " " 1.02 ^s
55—4	60—4 " 0.87 ^s	" " 0.90	50—4 " " 0.97 ^s	50—4 " " 1.—
60—4	65—4 " 0.85	" " 0.87 ^s	55—4 " " 0.93	55—4 " " 0.97 ^s
65—4	70—4 " 0.82 ^s	" " 0.85	60—4 " " 0.92	60—4 " " 0.95
70—4	75—4 " 0.80	" " 0.82 ^s	65—4 " " 0.88	
75—4	80—4 " 0.77 ^s	" " 0.80	70—4 " " 0.85	
80—4	85—4 " 0.75	" " 0.78	75—4 " " 0.82 ^s	
85—4	90—4 " 0.73 ^s	" " 0.77	80—4 " " 0.80	
90—4	95—4 " 0.72 ^s	" " 0.76		
95—4	100—4 " 0.71	" " 0.75		
100—4	105—4 " 0.70	" " 0.74		
105—4	110—4 " 0.68 ^s	" " 0.73		
110—4	115—4 " 0.67 ^s	" " 0.72		
115—4	120—4 " 0.66	" " 0.71		
120—4	" 0.65	" " 0.70		
121—4	" 0.64	" " 0.69		
126—4	" 0.63	" " 0.68		
131—4	" 0.62	" " 0.67		
136—4	" 0.61	" " 0.66		
141—4	" 0.60	" " 0.65		
141—4 en kleiner	" 0.60	" " 0.65		

Voor het „Taille Jurassien“ dient op de partijbriefjes duidelijk vermeld te zijn, welk „taille“ bedoeld wordt.

Nadruk verboden.

Voor het „Taille Jurassien“ dient op de partijbriefjes duidelijk vermeld te zijn, welk „taille“ bedoeld wordt.

Het Hoofdbestuur van den A. N. D. B.
HENRI POLAK, Voorzitter.
HERM. KUIJPER, Secretaris.

Jan. '97.

ALG. NED. DIAMANTBEWERKERSBOND.

Goedgk. bij Kon. Besl. van 3 Sept. 1896, No. 42.

TARIEF VOOR ROOSJESSLIJPEN.

Sortering	Minimum-Tarief.	Aantal ruitjes.	Uitzonderings-Tarief.	Aantal ruitjes.	Sortering.	Minimum-Tarief.	Aantal ruitjes.	Uitzonderings-Tarief.	Aantal ruitjes.	Sortering.	Minimum-Tarief.	Aantal ruitjes.	Uitzonderings-Tarief.	Aantal ruitjes.
1-1	f 5.-	24	f 4.-	15	55-1	f 10.92 ^s		f	9	109-1	f 17.36	9	f	9
2-1	5.10	"	4.14	"	56-1	11.04			"	110-1	17.50	"		"
3-1	5.20	"	4.28	"	57-1	11.15 ^s			"	111-1	17.64	"		"
4-1	5.30	"	4.42	"	58-1	11.27			"	112-1	17.78	"		"
5-1	5.40	"	4.56	"	59-1	11.38 ^s			"	113-1	17.92	"		"
6-1	5.50	"	4.67 ^s	"	60-1	11.50			"	114-1	18.06	"		"
7-1	5.60	"	4.76	"	61-1	11.61 ^s			"	115-1	18.20	"		"
8-1	5.70	"	4.84 ^s	"	62-1	11.73			"	116-1	18.34	"		"
9-1	5.80	"	4.93	"	63-1	11.84 ^s			"	117-1	18.48	"		"
10-1	5.90	"	5.01 ^s	"	64-1	11.96			"	118-1	18.62	"		"
11-1	6.-	15	5.10	12	65-1	12.0 ^s			"	119-1	18.76	"		"
12-1	6.10	"	5.18 ^s	"	66-1	12.19			"	120-1	18.90	"		"
13-1	6.20	"	5.27	"	67-1	12.30 ^s			"	121-1	19.04	"		"
14-1	6.30	"	5.35 ^s	"	68-1	12.42			"	122-1	19.18	"		"
15-1	6.40	"	5.44	"	69-1	12.53 ^s			"	123-1	19.32	"		"
16-1	6.50	"	5.52 ^s	"	70-1	12.65			"	124-1	19.46	"		"
17-1	6.60	"	5.61	"	71-1	12.76 ^s			"	125-1	19.60	"		"
18-1	6.70	"	5.69 ^s	"	72-1	12.88			"	126-1	19.74	"		"
19-1	6.80	"	5.78	"	73-1	12.99 ^s			"	127-1	19.88	"		"
20-1	7.01 ^s	"	5.86 ^s	"	74-1	13.11			"	128-1	20.02	"		"
21-1	7.13	"			75-1	13.23 ^s			"	129-1	20.16	"		"
22-1	7.24 ^s	"			76-1	13.34			"	130-1	20.30	"		"
23-1	7.36	"			77-1	13.45 ^s			"	131-1	20.44	"		"
24-1	7.47 ^s	"			78-1	13.57			"	132-1	20.58	"		"
25-1	7.59	"			79-1	13.68 ^s			"	133-1	20.72	"		"
26-1	7.70 ^s	"			80-1	13.80			"	134-1	20.86	"		"
27-1	7.82	"			81-1	13.91 ^s			"	135-1	21.-	"		"
28-1	7.93 ^s	"			82-1	14.03			"	136-1	21.14	"		"
29-1	8.05	"			83-1	14.14 ^s			"	137-1	21.28	"		"
30-1		"			84-1	14.26			"	138-1	21.42	"		"

Voor werk dat ten hoogste $\frac{1}{4}$ per Crt.

Voor werk dat ten hoogste $\frac{1}{4}$ per Crt.

^{3, 4 & 5 R. op de}
Kr. tot hoogstens
11 ruitjes.

Voor werk

[illegible]

Kruin en *Koet* tot 70 st. 1 Crt. wordt berekend met $\frac{3}{8}$ van het loon per partijje; kleiner dan 70—1 met de helft van het loon.

Kruin en Kolet met één verstelletje	$\frac{2}{3}$	van het loon.
" " " twee	$\frac{5}{6}$	" "

BEPALINGEN:

De partijtjes behooren gelijk gesorteerd te worden. Voor *grof* en *grof „licht op”* kunnen de tarieven in overleg met het Hoofdbestuur van den A. N. D. B. worden vastgesteld.

De hierop voorkomende uitzonderingsariefen worden door het Hoofdbestuur uitluitend op aanvragen in overleg met de betrokkenen verleend.

Onder werk te maken voor een *uizonderingstafel* zal worden verstaan zulk werk, dat met slijpen hoogstens $\frac{1}{4}$ Grt. per Grt. verliest.

Voor *slechte grondstoffen* zullen *nooit* uitzonderingstarieven berekend kunnen worden.

Voor werk, waaraan hogere eischen gesteld worden dan aan werk voor het minimum-tarief en voor slechte grondstof, zullen *verloofde* tarieven gelden, door het Hooftbestuur in overleg met de betrokkenen nader te regelen.

Het Hoofdbestuur van den A. N. D. B.,

HENRI POLAK, Voorzitter.

JAN A. VAN ZUTPHEN, *Secretaris.*

Maart '99.

Algemeene Nederlandsche Diamantbewerkersbond.

Goedgek. bij Kon. Besl. van 3 Sept. '96, No. 42.

TARIEF VOOR KAP- EN ACHTKANTSLIJPEN.

Grof tot en met 39 stuks 4 karaat . . . . f 8.— per karaat.

40—4 per stuk f 0.80	63—4 per stuk f 0.68 ⁵	91—4 en 92—4 p. stuk f 0.57
41—4 „ „ „ 0.79 ⁵	64—4 „ „ „ 0.68	93—4 „ 94—4 „ „ „ 0.56 ⁵
42—4 „ „ „ 0.79	65—4 „ „ „ 0.67 ⁵	95—4 „ 96—4 „ „ „ 0.56
43—4 „ „ „ 0.78 ⁵	66—4 „ „ „ 0.67	97—4 „ 98—4 „ „ „ 0.55 ⁵
44—4 „ „ „ 0.78	67—4 „ „ „ 0.66 ⁵	99—4 „ 100—4 „ „ „ 0.55
45—4 „ „ „ 0.77 ⁵	68—4 „ „ „ 0.66	101—4 „ 102—4 „ „ „ 0.54 ⁵
46—4 „ „ „ 0.77	69—4 „ „ „ 0.65 ⁵	103—4 „ 104—4 „ „ „ 0.54
47—4 „ „ „ 0.76 ⁵	70—4 „ „ „ 0.65	105—4 „ 106—4 „ „ „ 0.53 ⁵
48—4 „ „ „ 0.76	71—4 „ „ „ 0.64 ⁵	107—4 „ 108—4 „ „ „ 0.53
49—4 „ „ „ 0.75 ⁵	72—4 „ „ „ 0.64	109—4 „ 110—4 „ „ „ 0.52 ⁵
50—4 „ „ „ 0.75	73—4 „ „ „ 0.63 ⁵	111—4 „ 112—4 „ „ „ 0.52
51—4 „ „ „ 0.74 ⁵	74—4 „ „ „ 0.63	113—4 „ 114—4 „ „ „ 0.51 ⁵
52—4 „ „ „ 0.74	75—4 „ „ „ 0.62 ⁵	115—4 „ 116—4 „ „ „ 0.51
53—4 „ „ „ 0.73 ⁵	76—4 „ „ „ 0.62	117—4 „ 118—4 „ „ „ 0.50 ⁵
54—4 „ „ „ 0.73	77—4 „ „ „ 0.61 ⁵	119—4 „ 120—4 „ „ „ 0.50
55—4 „ „ „ 0.72 ⁵	78—4 „ „ „ 0.61	121—4 tot 125—4 „ „ „ 0.49
56—4 „ „ „ 0.72	79—4 „ „ „ 0.60 ⁵	126—4 „ 130—4 „ „ „ 0.48
57—4 „ „ „ 0.71 ⁵	80—4 „ „ „ 0.60	131—4 „ 135—4 „ „ „ 0.47
58—4 „ „ „ 0.71	81—4 en 82—4 per stuk f 0.59 ⁵	136—4 „ 140—4 „ „ „ 0.46
59—4 „ „ „ 0.70 ⁵	83—4 „ 84—4 „ „ „ 0.59	Kleiner per stuk „ 0.45
60—4 „ „ „ 0.70	85—4 „ 86—4 „ „ „ 0.58 ⁵	
61—4 „ „ „ 0.69 ⁵	87—4 „ 88—4 „ „ „ 0.58	
62—4 „ „ „ 0.69	89—4 „ 90—4 „ „ „ 0.57 ⁵	

KAPJES met STERRETJES 10 cent per stuk meer.

CHIPSKAPJES en KAPJES in het ACHTKANT 10 cent per stuk meer.

HEEL en BOLLETJES 5 cent per stuk meer.

Het Hoofdbestuur van den A. N. D. B.

HENRI POLAK, Voorzitter.

JAN A. VAN ZUTPHEN, Secretaris.

Nadruk verboden.

Sept. '95.

Algemeene Nederlandsche Diamantbewerdersbond.

Goedgek. bij Kon. Besl. van 3 Sept. '96, No. 42.

Tarief voor Brillantverstellen.

GROF.

Uitsluitend brillandeeren, per molen f 5.50	Uitsluitend lappen, per molen f 7.—
„ kruisslijpen „ „ „ 6.—	Voor alles tezamen „ „ „ 6.—

SORTEERING EN KLEIN OP VAST GELD.

Van 3—4 tot en met 23—4, per molen f 6.—	
Van 24—4 tot 40—4 f 6.25	Van 71—4 tot 80—4 f 8.—
„ 41—4 „ 50—4 „ 6.50	„ 81—4 „ 90—4 „ 8.50
„ 51—4 „ 60—4 „ 7.—	„ 91—4 „ 100—4 „ 9.—
„ 61—4 „ 70—4 „ 7.50	Boven 100—4 (brillant) „ 10.—

SORTEERING EN KLEIN OP EIGEN KOSTEN.

Van 3—4 tot en met 40—4, per molen f 5.—, met 10 pCt. boven f 40.— werk per week.	
„ 41—4 „ „ 50—4, „ „ 5.—, „ 12½ pCt. „ „ 40.— „ „	
„ 51—4 „ „ 60—4, „ „ 5.—, „ 15 pCt. „ „ 40.— „ „	
„ 61—4 „ „ 70—4, „ „ 5.—, „ 17½ pCt. „ „ 40.— „ „	
„ 71—4 „ „ 80—4, „ „ 5.—, „ 20 pCt. „ „ 40.— „ „	
„ 81—4 „ „ 90—4, „ „ 5.—, „ 22½ pCt. „ „ 40.— „ „	
„ 91—4 „ „ 100—4, „ „ 5.—, „ 25 pCt. „ „ 40.— „ „	
Kleiner dan 100—4 per molen f 5.—, met 30 pCt. boven f 40.— werk per week.	

BIJBEPALINGEN.

Als een slijper drie dagen in een week werkt en hij maakt in dien tijd f 30.— werk, dan wordt het verstellgeld berekend naar den maatstaf van f 60.— werk per week.

Indien echter de slijper bijv. in de eerste vijf dagen der week f 30.— werk maakt en op den zesden dag f 10.— werk, dan wordt het verstellgeld berekend naar het totaal bedrag aan werk dat gedurende de geheele week gemaakt is, nl. f 40.—

Deze uitlegging is vastgesteld in de vergadering van het Hoofdbestuur van 5 Januari 1898.

Het Hoofdbestuur van den A. N. D. B.

HENRI POLAK, Voorzitter.

JAN A. VAN ZUTPHEN, Secretaris.

Algemeene Nederlandsche Diamantbewerkerbond.

Goedgekeurd bij Kon. Besl. van 5 Sept. '96 No. 42.

Loontarief voor Roosjesverstellers.

Tot en met f 35 werk	f 5.— per molen.	Tot en met f 58 werk	f 8.20 per molen.
" " " 36 "	" 5.10 " "	" " " 59 "	" 8.35 " "
" " " 37 "	" 5.20 " "	" " " 60 "	" 8.50 " "
" " " 38 "	" 5.30 " "	" " " 61 "	" 8.65 " "
" " " 39 "	" 5.40 " "	" " " 62 "	" 8.80 " "
" " " 40 "	" 5.50 " "	" " " 63 "	" 8.95 " "
" " " 41 "	" 5.65 " "	" " " 64 "	" 9.10 " "
" " " 42 "	" 5.80 " "	" " " 65 "	" 9.25 " "
" " " 43 "	" 5.95 " "	" " " 66 "	" 9.40 " "
" " " 44 "	" 6.10 " "	" " " 67 "	" 9.55 " "
" " " 45 "	" 6.25 " "	" " " 68 "	" 9.70 " "
" " " 46 "	" 6.40 " "	" " " 69 "	" 9.85 " "
" " " 47 "	" 6.55 " "	" " " 70 "	" 10.— " "
" " " 48 "	" 6.70 " "	" " " 71 "	" 10.15 " "
" " " 49 "	" 6.85 " "	" " " 72 "	" 10.30 " "
" " " 50 "	" 7.— " "	" " " 73 "	" 10.45 " "
" " " 51 "	" 7.15 " "	" " " 74 "	" 10.60 " "
" " " 52 "	" 7.30 " "	" " " 75 "	" 10.75 " "
" " " 53 "	" 7.45 " "	" " " 76 "	" 10.90 " "
" " " 54 "	" 7.60 " "	" " " 77 "	" 11.05 " "
" " " 55 "	" 7.75 " "	" " " 78 "	" 11.20 " "
" " " 56 "	" 7.90 " "	" " " 79 "	" 11.35 " "
" " " 57 "	" 8.05 " "	" " " 80 "	" 11.50 enz.

Uitzonderingstarief voor hen, die minder dan f 30.— werk maken f 4.50 per molen.

Loon voor de verstellers van eigenwerkmakers 22 $\frac{1}{2}$ procent boven hun loon, dat zij hadden, voor Februari 1896. Moedwillig verzuim van beide zijden, moet ten volle worden betaald. Beperking van het aantal molens tot en met vijf.

Molens zonder kruintjes $\frac{2}{3}$ van het Tarief.

Enkel " $\frac{1}{3}$ " " "

Aldus vastgesteld Maart 1896, en goedgekeurd door de Roosjesslijpers Vereeniging, 9 April 1896.

Het Hoofdbestuur van den A. N. D. B.

HENRI POLAK, Voorzitter.

JAN A. VAN ZUTPHEN, Secretaris.

I N H O U D.

INLEIDING.	Blz.
De bewerking van den diamant.....	1
Het kloven. 1. — Snijden. 5. — Slijpen. 6.	
HOOFDSTUK I.	
De contractsvorm.....	9
§ 1. Aanneming van werk en Huur van diensten. 9—20.	
Onze wet. 9. — Romeinsch Recht. 10. — Arbeidsovereenkomst, geen dienstuur. 11. — Criteria: Het voorwerp. 12. — De tijd. 13. — De mate van afhankelijkheid. 13. — Crome. 14. — Opzoemer. 15. — Endemann. 16. — Conclusie. 16. — Mr. Drucker, Schmoller. 17. — Critiek daarop. 18. — Toepassing op de diamantindustrie. 20.	
§ 2. Klovers en snijders. 21—28.	
Huisarbeiders. 21. — Ondernemers van winkels. 21. — Werkman op den winkel van den juwelier. 22. — Chef. 25. — Conclusie. 27.	
§ 3. De Slijpers. 28—32.	
Inleiding. 28. — Juwelier en slijper. 29. — Slijpersbaas. 30. — Eigenwerkmakers. 31. — Conclusie. 32.	
§ 4. Conclusie. Wie aannemers, wie partijen in arbeidscontract. 32—33.	
HOOFDSTUK II.	
Het sluiten der overeenkomst.....	34
Geene bijzondere vorm. 34. — Behalve bij leerlingcontracten. 35. — Gevolgen van vormloos contracteeren: moeilijkheden betrekkelijk het bewijs: a. de vraag of eenig werk is opgedragen en hoeveel. 36. — b. grootte of gedeeltelijke betaling van het loon. 39. — c. de inhoud van het contract. 42. — Ander schriftelijk bewijs. 43. — Toestemming door tusschenpersonen. Loopjongen. 43. — Chef. 44. — Uitgever. 45. — Inhoud van 't contract. Bestendig gebruikelijke bedingen. Arbeidsreglementen. 49. — Gevolgen. 50. — Rechtskracht van Bondstarieven. 50.	
HOOFDSTUK III.	
De partijen van het contract.....	54
Algemeene voorschriften. Minderjarigen. 54. — Mr. Drucker. 55. — Bij 't zwijgen van de wet, controversen. Diephuis, Drucker.	

Code. 56. — Conclusie. 57. — Moeilijkheden daaruit voortvloeiend. 59. — Ontwerp-Drucker. 60. — A. N. D. B. 61. — Vergelijking en conclusie. 62.

HOOFDSTUK IV.

Verplichtingen van den diamantbewerker 64

Algemeene regelen. Verplichting tot „arbeiden”. 64. — *Waar* gearbeid moet worden, en wat daarmee samenhangt. 65. — *Wanneer* moet gearbeid. 67. — Tijd gedurende welken mag worden gewerkt. 68. — Het nieuw Ontwerp. 69. — *Hoe* moet gearbeid worden. 71. — Verplichting tot levering. Opneming. 73.

HOOFDSTUK V.

Verplichtingen van den werkgever 75

Betaling van loon. Tijdloon en stukloon. 75. — De leer der Risico. Splitsing van onderscheiden gevallen. Arbeider kan niet gaan werken. — Waarom bij aanneming niet geregeld. 76. — Pandektenrecht. 77. — Egypte. Conclusie. 78. — Hoe bij arbeidscontract. Naar onze wet twijfelachtig. Buitenlandsche Wetgevingen. Mr. Drucker. 79. — Twee conclusies. Toepassing op de diamantindustrie. 80. — Wel gearbeid, maar levering onmogelijk. 82. — Rom. R. en Fransch-Nederlandsche codificatie: critiek daarop. 83. — Duitsch B. W. 85. — Conclusie. 85. — Toepassing op diamantindustrie. 86. — Uitbetaling van het loon. 87. — Beslag. 89. — Verdere rechten van den arbeider. 89.

HOOFDSTUK VI.

Het eindigen van het contract..... 92

Dienstbetrekkingen voor bepaalden en onbepaalden tijd. 92. — Opzegging. 93. — Nadeelen voor de diamantindustrie. 95. — Andere wijzen waarop 't contract eindigt. 96.

HOOFDSTUK VII.

Besluit..... 97

BIJLAGEN..... 101

Kostenboek. 101. — Leerlingkaart. 103. — Tarief Brillantsnijden. 105. — Uitzonderingstarieven. 106. — Brillantslijpers. 108. — Taille Jurassien. 109. — Roosjesslijpen. 110. — Kap- en acht-kantslijpen. 112. — Brillantverstellen. 113. — Roosjesverstellen. 114.

INHOUD..... 115

STELLINGEN.

STELLINGEN,

behoorende bij het academisch Proefschrift:
„De arbeidsovereenkomsten in de diamant-
industrie", op Donderdag 21 Juni 1900 te
Amsterdam te verdedigen.

I.

Terecht leest Ihering in l. 5 § 10, de inst. act: *discipulus servis*.

II.

Naar Romeinsch Recht kan men zich bij een contract verbinden, zonder den inhoud daarvan te kennen.

III.

Het bepaalde in art. 1831 B. W. — als een verschil tusschen *operae liberales* en *illiberales* past niet in het stelsel onzer wet.

IV.

Er bestaat geen practisch verschil tusschen de contracten „aanneming van werk" en „huur van diensten".

V.

De reparator van pijpen en kunstdraaiwerk die, nadat hij een voorwerp ter reparatie heeft aangenomen, den besteller een briefje geeft van dezen inhoud:

„Reparatie N°. . . . wordt zonder

„dit bewijs niet afgegeven.

„Na verloop van 1 maand is deze

„niet meer geldig.

„ . . . . (datum)

„ (naam der firma gedrukt,

„ benevens adres)“

is niettemin gehouden tot aflevering van het voorwerp in kwestie, zelfs na het verstrijken van eene maand en ook al wordt de bon *niet* ingeleverd.

VI.

Onder „onrechtmatige daad” in art. 1401 B. W. is te verstaan elke daad die een door de wet erkend rechtsbelang aanrandt.

VII.

Wenschelijk ware het, der gehuwde vrouw recht van vrije beschikking te geven op hetgeen zij door haren persoonlijken arbeid of nijverheid heeft verdiend.

VIII.

De rechter is ten aanzien van derden vrij in het maken van gevolgtrekkingen uit het eventueel bewezen feit der aflegging van schriftelijke verklaringen, welker aflegging niet vanzelf krachtens eene of andere wetsbepaling eenige rechtsbetrekking of verbintenis doet ontstaan, maar slechts een bewijsgrond oplevert.

XI.

Bij gelijktijdig appèl van een interlocutoir en een eindvonnis begint de termijn, vastgesteld bij art. 339 B. R. ook voor het interlocutoir te loopen van den dag van het eindvonnis.

X.

Het zoogenaamde „doorcognoscement” is het bewijs van een met den eersten vervoerder gesloten contract, tot het door verschillende ondernemingen *doen* vervoeren van eenig goed.

XI.

De Heer W. Pluijgers is, in zijne brochure: „Internationale wetgeving voor het vervoer op door-cognoscement” er niet in geslaagd eene regeling te treffen die juridisch houdbaar, praktisch doeltreffend is. Wettelijke regeling van het doorcognoscement kan slechts dan aan deze vereischen voldoen, indien met de volgende voorwaarden is rekening gehouden:

1. De rechtskracht van het doorcogt. moet liggen in het stuk zelf.
2. De vervoerders moeten niet onderling verbonden zijn, doch elk aansprakelijk door het doorcogt.
3. Elk vervoerder worde slechts aansprakelijk gesteld voor wat op den *eigen* lijn geschiedt, en voor zijne inlading in het volgend vervoermiddel.

Dit kan gevoegelijk geschieden door:

- 1°. bepalingen in het leven te roepen, die het doorcogt. ook toepasselijk verklaren op landvervoer en expeditiecontract.
- 2°. door te eischen dat elk volgend vervoerder het doorcogt. teekene en den geconsigneerde en inlader bericht zende van inlading.
- 3°. door te eischen dat elk volgend vervoerder zich moet houden aan het doorcognoscement. Bij overtreding daarvan:
  - a. zij speciaal cognoscement noodig, geldend voor die bijzondere bedingen.
  - b. moet afschrift daarvan gezonden aan inlader en geconsigneerde.
  - c. schade door veranderde condities zij *steeds* te dragen door den voorgaanden vervoerder, die het goed op die condities afgaf.
- 4°. te eischen, dat telkens bij overname van het goed, door het afgeven van *reçus* blijke van de gesteldheid daarvan, en indien een *verlies* te constateeren is, afschrift gegeven worde aan inlader en geconsigneerde, zoodat deze laatste *steeds* duidelijk kan zien, wáár het goed een ongeluk trof.

- 5°. den laatsten vervoerder draadbericht te doen zenden aan geconsigneerde, van inlading en vermoedelijke aankomst, — en bij arrivement tevens postbericht.
6°. door derogatie aan deze bepalingen te verbieden.

XII.

Indien de Statuten niet uitdrukkelijk het tegendeel verklaren, kan de aandeelhouder in eene buitenlandsche naamlooze vennootschap, wien eene zoogenaamde „action de jouissance” of „genuszschein” is toegekend, geen stemrecht uitoefenen in de algemeene vergadering van aandeelhouders.

XIII.

Het in een wielersblad doen drukken en verspreiden van een volgend bericht of advertentie:

„GIJ ZIJT EEN KLAPLOOPER

„als gij geen Bondslid zijt, en wielrijdt langs
„bewegwijzerde wegen, of profiteert van hetgeen
„de A. N. W. B. in zake politieverordeningen en
„wegenverbetering deed”,

levert op het misdrijf, omschreven in art. 266 Wetb. van Strafrecht.

XIV.

Art. 136 W. v. Strafr. worde uitgebreid in dien zin, dat na de woorden „op een tijdstip waarop het plegen van deze misdrijven nog kan worden voorkomen”, worde ingelascht: „of het gevolg daarvan nog kan worden afgewend”.

XV.

Als algemeen criterium van strafbaarheid is het „oordeel des onderscheids” zonder waarde.

XVI.

Blijkt den O. v J. die eene descente doet, dat hem het feit in kwestie verkeerdelijk is gesignaleerd als een zoodanig waar

descente was voorgeschreven, dan kan hij desniettemin een bevel van voorl. aanhouding uitvaardigen.

XVII.

Verklaringen, voor den Rechter van Instructie afgelegd door hen, die zich van het afleggen van getuigenis kunnen verschoonen, mogen ter openbare terechtzitting niet worden ge-releveerd, indien genoemde personen zich daartegen verzetten.

XVIII.

Onder „woonplaats” in art. 13 der wet van 12 Dec. 1892 (*Stbl.* N°. 268) op het Nederlandschap en het ingezetenschap is te verstaan de plaats van het feitelijk wonen.

XIX.

Slechts bij proportioneele vertegenwoordiging kan men zeggen, dat de Staten-Generaal het geheele volk vertegenwoordigen.

Dit is bereikbaar door het volgende systeem:

- a. Eene wet worde uitgevaardigd tot regeling der kies-vereeningen welke het recht hebben, — bij wettelijk ledental en contributie-maximum — een programma vast te stellen.
- b. De leden van alle vertegenwoordigende lichamen krijgen voor vier jaren zitting.
- c. Telkens om de 4 jaar wordt bij wijze van volkstelling door kiesgerechtigden (naar de verschillende kies- of stem-districten gegroepeerd) verklaard, bij welk program zij zich aansluiten.
- d. Dan worde geconstateerd hoeveel zetels in de verschillende regeeringslichamen voor de onderscheiden politieke partijen beschikbaar zijn, en
- e. hebben slechts deze vereeningen het recht, in bestaande vacatures te voorzien.

XX.

Verkeerd is het, te spreken van eene voortbrenging van eene méér-waarde.

Voortgebracht worden slechts goederen; en de waarde daarvan — dus ook eene mogelijke méér-waarde — vindt haren oorsprong in de relatieve onbeschikbaarheid dier goederen.

XXI.

Arbeid is een bewust ingrijpen in de natuur, met het oog op te bekomen vermogens-voordeel ondernomen.

XXII.

Wettelijke regeling van het dienstbodencontract, waarbij den dienstboden wekelijksche en dagelijksche rusttijden werden verzekerd, is zeer gewenscht.

XXIII.

Het arbeidscontract van den industrieelen arbeider is, waar de laatste geene participatie geniet, eene overeenkomst zonder redelijken grond.

Het ware dus wenschelijk, deze contracten bij speciale wet voor ongeldig te verklaren.
